साहित्यिक पारिभाषिक शब्दावली

GLOSSARY OF LITERARY TERMS

संपदक

डा० प्रेमनारायण टंडन

प्रकाशक : हिंदी साहित्य-भंडार, अमीनाबाद, लखनऊ
मुद्रक : विद्यामंदिर प्रेस, रानीकटरा, लखनऊ
तिथि : २३ जूलाई, १९६२
मूल्य : साढ़े तीन रुपये

INTRODUCTION

In May, 1947 was published a brief dictionary under the title *Glossary of Literary Terms.* It contained about four thonsand words. The first edition was so popular that it sold out in a year. We are pleased to offer this second edition to the reader after nearly fifteen years of work over the first venture for its enlargement and correction. The number of words is now nearly six thousand. These have been culled from periodicals, books, English-Hindi Dictionaries, and Glossaries of technical terms published by the Union Government. The compiler is indebted to authors and compilers of the aforesaid source material.

Only such words have found place in this compilation as- -being related with human nature, emotion and life-routine—find place in all works of Art and Literature and through them in Fiction, Drama, Poetry, Literary Criticism and also in works on Grammar and

Philology. The Glossary is designed to serve as a work of reference to all students and translators of books in these snbjects. These subjects in their higher reaches are studied by Indian students through the medium of English, but they are often called upon to express their knowledge through the medium of Hindi, the national language of the conntry. At every step they face the problem of finding a word to fit in the meaning conveyed by the word in English. The compiler trusts that this Glossary should serve their need in large measure.

The aforesaid objectives have contributed towards differentiation of this Glossary from the general English-Hindi Dictionaries. It does not contain words in common use, nor the several well-known meanings of a particular word. Without attempting to explain the meaning of the word in question with a number of words in Hindi, effort has been concentrated only on giving its one or two most suitable Hindi equivalents. Nominal, Verbal, Adjectival or Adverbial forms have also been added where necessary.

The paucity of technical terms in Hindi

is a problem, the solution of which is being attempted by various agencies in and outside the Government. Instead of constructing new forms in Hindi for English words with technical meaning, only such Hindi eqnivalents have been accepted for this Glossary as have been made current by esteemed scholars and committees of the Central Government. Most Hindi equivalents of English words in this compilation are, therefore, easy as well as acceptable.

We conclude with a word to the Reader. If, on referring to this Glossary for a particular word, he finds it missing here, he may be pleased to write a line about it to the compiler who will take care to include it in the next edition. Thus alone will its usefulness continue growing and the reader will earn the compiler's abiding gratitude.

Vidyamandir
Ranikatra, Lucknow
July 23, 1962

P. N. Tandon

संकेत-सूची

—	*Catchword to be added in the beginning*
— —	*Catchword to be added at the end*
a.	*adjective*
adv.	*adverb*
n.	*noun*
prep.	*preposition*
v.	*verb*

साहित्यिक पारिभाषिक शब्दावली

GLOSSARY
OF
LITERARY TERMS

A

abbreviation *a.* संक्षेप । संकेतचिह्न ।
abbreviatory *n.* संक्षेपात्मक ।
ABC. (किसी विषय का) कखग ।
abecedarian *a.* वर्णमाला-संबंधी । *n.*नौसिखिया ।
ability *n.* क्षमता । दक्षता । बौद्धिकता ।
—special विशेष योग्यता ।
—specific विशिष्ट योग्यता ।
ablative *n.* पंचमी विभक्ति । अपादानकारक ।
ablaut *n.* स्वरक्रम, स्वरोच्चार, अपश्रुति ।
abnormal *a.* असाधारण ।
abnormalism *n.* असाधारणतावाद ।
abnormality, abnormity *n.* असाधारणता ।
abnormous *a.* असाधारण ।
aboriginal *n.* पुरातन ।
abounding in affixes प्रत्यय-प्रधान
abridged *a.* संक्षिप्त ।
abridgement (-gment) *n.* संक्षेपण ।

absence *n.* अनुपस्थिति । वियोग ।
—of accent निर्घात, अनुदात्त ।
—of vibration अघोष ।
absolute *a.* निरपेक्ष, पूर्ण । अबाधित । निरंकुश
—ego विश्वात्मा ।
—ethics विशुद्ध नीतिशास्त्र ।
—idea अमूर्त भावना ।
—negation अत्यन्ताभाव ।
—power परमसत्ता ।
—The—परब्रह्म ।
absolutism *n.* निरपेक्षतावाद । ब्रह्मवाद ।
absolutist *n.* निरपेक्षतावादी । ब्रह्मवादी ।
abstract *n.* सार, संक्षेप । अमूर्तीकरण ।
v. संक्षिप्त करना । भावजगत में विचरना ।
a. संक्षिप्त । भाववाची, अमूर्त ।
—idea अमूर्त भावना ।
—knowledge भावना-ज्ञान ।
—noun भाववाचक संज्ञा ।
—number विशुद्ध संख्या ।
—reasoning भावात्मक तर्क ।
—term भाववाचक पद ।
abstraction *n.* पृथक्करण । संसार - निवृत्ति ।
कल्पना । अमूर्तीकरण । भावमग्नता ।
abstractionist *n.* कल्पनावादी ।
abstractive *a.* भावशील ।
abstractness *n.* भावात्मकता । अमूर्त्तता ।
abstruse *a.* दुर्बोध ।

abstrusity *n.* दुर्बोधता ।
abusive *a.* अश्लील, अपभाषित ।
abusiveness *n.* अश्लीलता, अपभाषिता ।
academic *a.* विद्योचित । सैद्धांतिक । शास्त्रीय ।
academical *a.* विद्वत्सभा-संबंधी ।
—discussion शास्त्रीय वाद-विवाद ।
—qualifica ion शास्त्रीय योग्यता ।
academician, academist *n.* विद्वान । शास्त्रज्ञ, शास्त्राचार्य ।
academy *u.* विद्यापीठ, संस्थान । विद्वत्परिषद ।
accent *n.* उच्चारण । स्वरचिह्न । स्वराघात ।
v. स्वराघातपूर्वक उच्चारण करना । स्वराघात-चिह्न लगाना । अभिव्यक्त करना । उदात्त करना ।
—accute उदात्त स्वर ।
—musical गीतात्मक स्वर ।
—soft कोमल स्वर ।
—stress बलात्मक स्वर ।
accented *a.* सस्वर । स्वरांकित ।
accentual *a.* स्वरमय । अक्षरवलीय ।
aecentuate *v.*स्वरमय करना । अक्षरवलीय करना
accentuated *a.* सस्वर । स्वरवत् ।
accentuation *n.* स्वरांकन । स्वरोच्चारण ।
accessory *n.* सहयोगी ।
a. अतिरिक्त, आनुषंगिक, संलग्न ।
accidence *n.* (व्याकरण का) प्रत्यय । मूलतत्व।
accident *r.* अप्रत्याशित घटना । (रचना में) क्रम-हीनता ।

accidental *a.* आकस्मिक। प्रासंगिक।
—definition तटस्थ लक्षण।
—error अकल्पित भूल।
accidentalism *n.* अकारणवाद। आकस्मिकत्व।
accusatival *a.* कर्मकारक-विषयक।
accusative *a.* आरोपक।
—case कर्मकारक।
acosmism *n.* अद्वैतवाद।
acosmist *n.* अद्वैतवादी।
acoustic, acoustical *n.* श्रवणेन्द्रिय-विषयक। ध्वनि-संबंधी।
acoustician *n.* ध्वनिवेत्ता।
acoustics *n.* ध्वनिशास्त्र।
acquired *a.* अर्जित।
—character अर्जित गुण।
—responses अर्जित प्रतिक्रियाएँ।
acquirement *n.* अर्जन।
acquisible *a.* उपार्ज्य।
acquisition *n.* अर्जन। अर्जित गुण।
act *v.* अभिनय करना। अधिनियम। *n.* (नाटक का) अंक।
—of God भगवान की माया।
acting *n.* अभिनय।
action *n.* (नाटक में) अभिनय की मुद्रा या भाव।
—and reaction क्रिया और प्रतिक्रिया।
—instinctive—सहज क्रिया।
—involuntary—अनैच्छिक क्रिया।

—voluntary—ऐच्छिक क्रिया ।

actional *n.* क्रियायुक्त ।

—song सचेष्ट गीत ।

active *a.* कर्मण्य, सक्रिय । जागरूक ।

—vigour शक्ति ।

—voice कर्तृवाच्य ।

activism *n.* कर्मण्यतावाद ।

activist *n.* कर्मण्यतावादी ।

activity *n.* क्रियाशीलता । कार्यकारिता ।

—feeling of—क्रियाशीलता की भावना ।

actor *n.* अभिनेता । कर्त्ता ।

actress *n.* अभिनेत्री, (नाटक की) पात्री ।

actualism *n.* यथार्थवादिता ।

actuality *n.* यथार्थता ।

actuation *n.* प्रेरणा ।

actuator *n.* प्रेरक ।

acuity *n.* (बुद्धि की) तीक्ष्णता ।

acumen *n.* विदग्धता, प्रगलभता, कुशाग्रता ।

acuminous *a.* कुशाग्रबुद्धि ।

acute *a.* सूक्ष्म स्वराघातवाला (वर्ण)

adage *n.* सूक्ति ।

adaptation *n.* अनुकूलन ।

—social—सामाजिक अनुकूलन ।

—time—अनुकूलन काल ।

address *n.* अभिभाषण । सम्बोधन । अभिनन्दन-पत्र । *v.* सम्बोधित करना । भाषण देना ।

adduce *v.* उद्धृत करना ।

adduceable, adducible *a.* उद्धरणीय ।
adespota *n.* अमान्य कृति ।
ad hominum—हेत्वाभास ।
adjectival *a.* विशेषणात्मक ।
adjective *n.* विशेषण ।
adjustment *n.* समायोजन । व्यवस्था ।
—method of—समायोजन-पद्धति ।
—physical—भौतिक समायोजन ।
—social—सामाजिक समायोजन ।
adorable *a.* आराध्य ।
adoration *n.* आराधना ।
adore *v.* आराधना करना ।
adorer *n.* आराधक ।
adorn *v.* अलंकृत करना ।
adornment *n.* अलंकरण ।
advancement *n.* प्रगति ।
advent *n.* अवतार ।
adventism *n.* अवतारवाद ।
adverb *n.* क्रियाविशेषण ।
adverbial *a.* क्रियाविशेषण-सम्बन्धी ।
aesthete *n.* सौन्दर्योपासक ।
aesthetic *a.* सौन्दर्यशास्त्रीय । सुरुचिपूर्ण । रस-संबंधी ।
aesthetical *a.* सौन्दर्य-बोध-विषयक ।
—feeling सौन्दर्य-भावना ।
—emotion सौन्दर्य-भाव ।
—experience सौन्दर्यानुभूति ।

—faculty सौन्दर्य-ज्ञान।
—imagination सौन्दर्य-कल्पना।
—pleasure रसानुभूति।
—sense सौन्दर्य-वृत्ति।
—sentiment सौन्दर्याभिरुचि।
—standard सौन्दर्य-प्रमाण।
aestheticism *n.* सौन्दर्य-बोध।
aesthetics *n.* सौन्दर्य-शास्त्र। रस-शास्त्र।
affirmative *a.* स्वीकारात्मक।
—preposition विधिवाच्य।
affirmatory *a.* निश्चयात्मक।
affiix *n.* उपसर्ग, विभक्ति, प्रत्यय।
—formative—रचनात्मक प्रत्यय।
agglutinate *v.* (संश्लिष्ट भावों को व्यक्त करने के लिए साधारण) शब्दों को जोड़ना।
agglutinating *a.* प्रत्यय-प्रधान (संयोगी)।
agglutinative *a.* संयोजनात्मक।
agnostic *a.* नास्तिवादी, अज्ञेयवादी।
agnosticism *n.* नास्तिवाद, अज्ञेयवाद।
agoraphobia *n.* सभाभीरुता।
aleurometer *n.* छहताला छन्द।
alias *n.* उपनाम।
allegoric *a.* रूपात्मक, रूपकमय।
allegorical *a.* अन्योक्ति-सम्वन्धी, रूपक-संबंधी।
allegorically *ad.* रूपकतः, दृष्टान्ततः।
allegorist *n.* अन्योक्तिकार, अलंकारज्ञ
allegorization *n.* अलंकरण।

allegorize *v.* अन्योक्ति या रूपक बनाना ।
allegory *n* अन्योक्ति, दृष्टान्तरूपक । प्रतीकलक्षण
alliteral *a.* समध्वनि ।
alliteration *n.* अनुप्रास ।
alliterative *a.* अनुप्रास-सम्बन्धी ।
allusion *n.* अन्तर्कथा । संकेत ।
allusive *a.* अन्तर्कथायुक्त । संकेतयुक्त ।
allusiveness *n.* अन्तर्कथात्मकता । सांकेतिकता ।
allusory *a.* संकेतसूचक ।
alphabet *n.* वर्णमाला ।
alphabetic *a.* वर्णानुक्रमिक ।
—order अकारादि क्रम ।
—sound वर्णध्वनि ।
alphabetical *a.* वर्णक्रम-विषयक ।
ambiguity *n.* संदिग्धार्थता ।
ambiguous *a.* संदिग्ध ।
—sign संदिग्धार्थक चिह्न ।
amphibological *a.* संदिग्धार्थक ।
amphibology *n.* संदिग्धार्थक वचन ।
amphiboly *n.* संदिग्धार्थकता ।
amphibrach *n.* तीन संयुक्त अक्षरों का पद ।
amphigory *n.* निरर्थक शब्द ।
amphimacer *n.* दो दीर्घ अक्षरों के बीच एक ह्रस्व का संयुक्त पद ।
amphitheatre *n.* वृत्ताकार मंचीय रंगशाला ।
amphitheatrical *a.* रंगमंचीय ।
anachronic *a.* कालदोष-सम्बंधी ।

anachronism *n.* कालदोष ।
anachronistic *a.* कालदोष-विषयक ।
anachronous *a.* कालदोषयुक्त ।
anacoluthic *a.* [illegible] ।
anacoluthon *n.* [illegible] ।
anacrusis *n.* छन्दारंभ का निर्बन्ध अक्षर ।
anagram *n.* वर्ण-विपर्यय ।
anagrammatic (-cal) *a.* वर्ण-विपर्यय-संबंधी ।
anagrammatism *n.* वर्ण-विपर्यय ।
anagrammatist *n.* वर्णविपर्ययकार ।
analecta, *n.* साहित्यिक संग्रह ।
analogic *a.* सादृश्य-विषयक ।
analogical *a.* सादृश्य-बोधक ।
—thinking सादृश्य-मूलक विचार-पद्धति ।
analogism *n.* सादृश्यवाद ।
analogist *n.* सादृश्यवादी ।
analogous *a.* सदृश ।
analogousness *n.* सादृश्य ।
analogue *n.* उपमान ।
analogy *n.* साधर्म्य, साम्यानुमान ।
—bad—दुस्साम्यानुमान ।
—fallacies of—साम्यानुमानदोष ।
—false—मिथ्यासाम्यानुमान ।
—good—सुसाम्यानुमान ।
—grounds of—सुसाम्यानुमान के आधार ।
analysable *a.* विश्लेषणीय ।
analyse *v.* विश्लेषण करना ।

analyser *n.*—विश्लेपक ।
analysis *n.* विश्लेषण ।
—function—विश्लेषण-क्रिया ।
—proximate—उपविश्लेषण ।
—qualitative—गुण-विश्लेषण ।
—quantitative—परिमाण-विश्लेषण ।
analyst *n.* विश्लेषक ।
analytic (-al) *a.* विश्लेषणात्मक ।
—definition गुणार्थक परिभाषा ।
—judgement विकल्प निर्देश ।
—method वैश्लेषिक पद्धति ।
—preposition शब्द-निर्देश ।
analytical psychology विश्लेषणात्मक मनोविज्ञान ।
anapaest *n.* सगण (।।ऽ) ।
anapaestic *a.* सगण-युक्त ।
anaphora *n.* पुनरुक्ति ।
anaptotic *a.* विभक्तिहीन (भाषा) ।
anaptyxis *n.* मध्य स्वरागम ।
anecdotage *n.* उपाख्यान-माला ।
anecdotal *a.* उपाख्यान-सम्बन्धी ।
anecdote *n.* उपाख्यान ।
annalist *n.* इतिवृत्त-लेखक ।
annals *n.* इतिवृत्त ।
annomination *n.* विभिन्नार्थक समध्वनि शब्द ।
annotate *v.* टिप्पणी करना । भाष्य करना ।
annotation *n.* टीका-टिप्पणी । भाष्य ।

annotatony *a.* टिप्पणी। भाष्य।
annotator *n.* टिप्पणी-कर्त्ता। भाष्यकार।
annotinous *a.* टिप्पणीपूर्ण। भाष्ययुक्त।
anonym *n.* अज्ञात नाम।
anonymity *n.* अनामिकता।
anonymous *a.* अनामिक। अज्ञात लेखकीय।
anthem *n.* प्रशस्ति गीत।
anthological *a.* संग्रह-सम्बन्धी।
anthologist *n.* संग्रह-कर्त्ता।
anthology *n.* साहित्यिक संग्रह।
anticlimax *n.* रसापकर्ष। हास्यास्पद भाव।
anticulated group एकोच्चरित समूह।
antiquarian *n.* पुरातत्ववेत्ता।
antiquarianism *n.* पुरातत्ववादिता।
antiquary *n.* पुरातत्वान्वेषी।
antiquated *a.* पौराणिक, कालातीत।
antique *n*, पुरातन।
antiqueness *n*, पुरातनत्व।
antiquities *n.* पुरावशेष।
antiquity *n.* पुरातनत्व। पुरावशेष।
antitheism *n.* अनीश्वरवाद।
antitheist *n.* अनीश्वरवादी।
antithesis *n.* अर्थ-विरोध। वैषम्य।
antithetic (-cal) *a.* विषमता-सम्बन्धी।
antonomasia *n*, संज्ञात्मक विशेषण।
antonym *n.* विरुद्धार्थक।
aphesis *n.* आदिवर्ण-लोप।

aphorism *n.* परिभाषा, सूत्र ।
aphorismic,aphoristic *a.*पारिभाषिक, सूत्रयुक्त
aphorist *n.* सूत्रकार ।
apocope *n.* अंत्याक्षर लोप ।
apologue *n.* नीतिकथा ।
apophthegm *n*, सूक्ति । सुभाषित ।
apophthegmatic *a.* सूक्ति-सम्बन्धी ।
apophthegmatist *n.* सूक्तिकार ।
aposteriori *a.* अनुभवजन्य ।
—knowledge अनुभवजन्य ज्ञान ।
apostrophe *n.* लोपचिह्न । सम्बोधक चिह्न ।
apostrophic *a.* सम्बोधन-विषयक ।
apotheosis *n.* देवत्वारोपण ।
apotheosize *v.* देवत्वारोप करना ।
appendix *n.* परिशिष्ट ।
apposition *n.* समानाधिकरण ।
appositional *a.* समानाधिकरणीय ।
aptote *n.* अविभक्तिक संज्ञा, अव्ययरूप संज्ञा
aptotic *a.* अविभक्तिक ।
archaeologic (-cal) *a.* पुरातात्विक ।
archaeologist *n.* पुरातत्ववेत्ता ।
archaic *a.* प्राचीन । आर्ष ।
archaism *n.* प्राचीनतावाद । आर्ष प्रयोग ।
archaist *n.* प्राचीनतावादी । आर्षप्रयोगवादी ।
argot *n.* अशिष्ट भाषा-प्रयोग ।
aristarchian *a.* कटु आलोचक ।
art *n.* कला । कार्य-नैपुण्य ।

—auditory—श्रव्यकला ।
—fine—ललित कला ।
—for arts sake कलावाद, कला कला के लिए
—impulse—कला-प्रवृत्ति ।
—of memory स्मृति-कला ।
—visual—दृश्यकला ।
article *n.* अनुच्छेद, धारा । लेख ।
—leading—सम्पादकीय लेख ।
articulate *a.* व्यक्त । *v.* व्यक्त करना ।
—sound व्यक्त ध्वनि ।
articulation *n.* स्पष्टोच्चारण ।
articulator *n.* स्पष्टोच्चारक ।
articulatory *a.* स्पष्टोच्चारण-सम्बन्धी ।
artist *n.* कलाकार ।
artiste *n.* व्यावसायिक कलाकार ।
artistic *a.* कलात्मक, कला-सम्बन्धी ।
—activities कलात्मक प्रवृत्तियाँ ।
—appreciation कलाप्रियता ।
—skill कला-कौशल ।
artistry *n.* कलाकारिता ।
ascend *v.* (ध्वनियों का) उच्च होना ।
aside *n.* एकान्त कथन ।
—speak—स्वगत रूप से कहना ।
aspirate *n.* हकार । महाप्राण ।
aspirated महाप्राणोच्चारित ।
—consonant महाप्राण व्यंजन ।
—stop सप्राण स्पर्श ।

aspiration *n.* महाप्राणत्व ।
assonance *n.* ध्वनि-साम्य ।
assonant *a.* समध्वनि ।
asteism *n.* शिष्ट व्यंग्य ।
asterisk *n.* सन्दर्भ-चिन्ह ।
asynchronism *n.* काल-दोष ।
asyndeton *n.* द्वन्द्वसमास ।
asyntactic *a.* व्याकरण-विरुद्ध ।
attitude *n.* प्रवृत्ति ।
—of mind विचार-पद्धति, मनःस्थिति ।
—social—सामाजिक प्रवृत्ति ।
attitudinal *a.* भाव-सम्बंधी ।
attitudinarian *n.* मनोभावज्ञ ।
attribute *n.* विशेषता । गुण-धर्म ।
attributive *n.* गुणवाचक ।
—adjective गुणवाचक विशेषण ।
attune *v.* समस्वर करना ।
auditory *n.* श्रोतागण । *a.* श्रवणात्मक ।
—art श्रव्यकला ।
augment *n.* स्वरागम ।
augmentation *n.* आलाप ।
augmentative *n.* (शब्द) आगम ।
authentic (-cal) *a.* प्रामाणिक । विश्वस्त ।
authenticate *v.* (सत्य) प्रमाणित करना ।
authenticated *a.* प्रमाणित ।
authentication *n.* प्रमाणीकरण ।
authenticator *n.* प्रमाणक ।

authenticity *n.* प्रामाणिकता ।
author *n.* रचयिता, प्रणेता, लेखक ।
authoral *a.* लेखक-सम्बंधी ।
authoress *n.* लेखिका ।
authoritative *a.* आधिकारिक । प्रामाणिक ।
authoritativeness *n.* आधिकारिता, प्रामाणिकता
authority *n.* प्रमाण । प्रमाण-पुस्तक ।
authorship *n.* लेखन-व्यवसाय । लेखकत्व ।
autobiographer *n.* आत्मकथाकार ।
autobiographic *a.* आत्मकथात्मक ।
autobiography *n.* आत्मकथा ।
axiom *n.* स्वतःसिद्ध कथन या प्रमाण । सूक्ति ।
axiomatic (-al) *a.* स्वतःसिद्ध । सूक्ति-सम्बंधी ।

B

bacchius *n.* यगण-तगणवत् ।
back *n.* पृष्ठ । *a.* पश्च ।
—ground पृष्ठभूमि ।
—of the tongue पश्चजिह्वा ।
balance *n.* संतुलन, सामञ्जस्य ।
—of mind मानसिक संतुलन ।
—mental—मानसिक संतुलन ।
bald *n.* अनलंकृत, नीरस ।
—style नीरस शैली ।
balderdash *n.* अश्लील भाषा ।

baldness *n.* अनलंकृतता । नीरसता ।
ballad *n.* चारणकाव्य । लोकगाथा-काव्य ।
—monger भाट, तुक्कड़ ।
—opera लोकनाट्य ।
ballade *n.* समबन्द कविता ।
balladry *n.* लोक-काव्य-गायन ।
ballet *n.* नृत्य-बहुल अभिनय । रास ।
balletomane *n.* सहनृत्य-प्रेमी । रासलीलक ।
balletomania *n*, रासलीला प्रेम ।
bard *n.* चारण ।
bardic *a.* भाट-सम्बंधी ।
—poetry चारण-काव्य ।
bardling *n.* तुक्कड़ता ।
bardolatry *n.* कवि-पूजा-प्रवृत्ति ।
basic *a.* मौलिक, तात्विक ।
—principles मौलिक सिद्धांत ।
basis *n.* मूलाधार, मूलसिद्धांत ।
bathetic *a.* भावापकर्षी, निम्नभावोन्मुख ।
bathos *n.* भावापकर्षता, निम्नभावोन्मुखता ।
battology *n.* पुनरावृत्ति ।
bead *n.* भजन ।
bent *n.* प्रवृत्ति ।
benthamism *n.* बहुजनहितवाद ।
benthamite *n.* बहुजनहितवादी ।
berceuse *n.* लोरी ।
berhyme *v.* पद्यबद्ध करना ।
bestiary *n.* नीति-कथा-संग्रह ।

bibliographer *n.* ग्रंथ-सूचीकार ।
bibliographical *a.* ग्रन्थ-सूचीय ।
bibliography *n.* ग्रन्थ-सूची ।
bibliolatrous *a.* ग्रन्थ-पूजा-सम्बन्धी ।
bibliolatry *n.* ग्रन्थ-पूजा ।
bibliomania, bibliomaniac *n.* पुस्तक-संग्रहोन्माद ।
bibliophil(-e) *n.* पुस्तक-प्रेमी ।
bibliophilism *n.* पुस्तक-प्रेम ।
bibliophilist *n.* पुस्तक-प्रेमी ।
bibliophobia *n.* ग्रन्थभीति ।
bibliotheca *a.* ग्रन्थागार ।
bibliothecary *n.* ग्रन्थागाराध्यक्ष ।
bifarious *a.* द्विपंक्तिक ।
bilabial *a.* द्वयोष्ठी, द्वयोष्ठ्य ।
bilingual *a.* द्विभाषिक ।
biographee *n.* चरितनायक ।
biographer *n.* जीवनी-लेखक ।
biographic (-al) *a.* जीवनी-संबंधी ।
biography *n.* जीवन-चरित ।
bird-eye view *n.* विहंगम दृष्टि ।
bland *a.* व्याजोक्तिपूर्ण ।
—in speech प्रियंवद ।
blandishment *n.* चाटूक्ति ।
blandness *n.* व्यंग्य ।
blank *a.* अलिखित । अतुकांत ।
—verse अतुकांत कविता ।

bombast *n.* शब्दाडम्बर ।
bombastic *a.* शब्दाडम्बरपूर्ण ।
book. *n.* ग्रन्थ, पुस्तक । सर्ग, स्कंध ।
bookish *a.* कीताबी ।
bookishness *n.* किताबी कीड़ापन ।
booklet *n.* पुस्तिका ।
borrowed word *n.* उद्‌धृत शब्द ।
bosh *n.* निरर्थक वाक्य ।
bouts-rimes *n.* समस्यापूर्ति । तुकबंदी ।
brain *n.* मस्तिष्क, बौद्धिक शक्ति ।
branch *n.* शाखा । उपांग । विभाग ।
breathed *a.* अघोष ।
breviary *n.* सार-संग्रह ।
brevity *n.* शब्द-लाघव ।
brief *n.* संक्षिप्त विवरण । *a.* संक्षिप्त ।
briefly *a.* संक्षेपतः ।
briefness *n.* संक्षिप्तता ।
broad outline *n.* स्थूल रूपरेखा ।
burlesque *n.* शब्दाडम्बर । *a.* शब्दाडम्बरपूर्ण ।

C

cacoepy *n.* अशुद्धोच्चारण ।
cacographer *n.* अशुद्ध लेखक ।
cacographical *n.* अशुद्ध वर्तनी-विषयक ।
cacography *n.* अशुद्ध वर्तनी ।
cacology *n.* अशुद्धोच्चारण ।

cacophonous *a.* श्रुतिकटु ।
cacophony *n.* श्रुतिकटुता ।
cadence *n.* स्वरावरोह ।
cadenced *a.* सुरीला ।
caesura *n.* यति ।
caesural *a.* यति-विषयक ।
calliope *n.* बुद्धि-देवता ।
canard *n.* कल्पित कथा ।
cant *n.* शब्दाडम्बर । अनर्गल भाषण ।
cantabile *a.* सुरीला, गेय । *n.* सुर ।
cantata *n.* कथाकाव्य । समवेत गान । संक्षिप्त नाट्य । संक्षिप्त भाषण ।
canticle *n.* भजन ।
canto *n.* सर्ग, स्कन्ध, काण्ड ।
canzonet *n.* लघु गीत ।
caption *n.* शीर्षक ।
cardinal *a.* मौलिक, आधारभूत, प्रधान ।
—vowel प्रधान स्वर ।
caret *n.* काकपद, लोपचिह्न ।
caricaturable *a.* उपहासास्पद ।
caricature *n.* व्यंग्य-चित्र । उपहास ।
caricaturist *n.* व्यंग्य-चित्रकार ।
cartoon *n.* व्यंग्य-चित्र ।
cartoonist *n.* व्यंग्य-चित्रकार ।
case *n.* विभक्ति-कारक ।
—ablative अपादानकारक ।
—nominative कर्ताकारक ।

—objective कर्मकारक ।

—possessive सम्बंधकारक ।

—vocative संबोधनकारक ।

castalian *a*. कवित्वमय ।

castaly *n*. काव्य-उत्स ।

catachresis *n*. (शब्दों का) दुष्प्रयोग ।

catachrestic *a*. दुष्प्रयुक्त ।

catachrestically *a*. (शब्दों के) दुष्प्रयोगपूर्वक ।

cataletic *a*. वर्णलुप्त ।

catalexis *n*. अर्धपदलोप ।

catalogue *n*. सारणी, ग्रंथसूचीपत्र ।

cataloguer *n*. सारणीयक, ग्रंथसूचीकार ।

catchword *n*. ध्यानाकर्षक शब्द ।

catharsis *n*. रसोद्रेक ।

causal *a*. कारण-संबंधी ।

—connexion कारण-संबंध ।

causality *n*. कार्य-कारण-सिद्धांत ।

causation *n*. कारणता, कार्य-कारण-सम्बंध ।

—doctrine of—कारणवाद ।

—fallacies कारणता-दोष ।

causationism *n*. कार्य-कारणवाद ।

causative *a*. प्रेरणार्थक, कारणवाचक ।

—verb प्रेरणार्थक क्रिया ।

causatively *ad*. कारण-व्यंजक रूपतः ।

cause *n*. हेतु, कारण ।

—absence of—कारणाभाव ।

—complex—जटिल कारण ।

—final—प्रयोजक कारण ।
—instrumental—निमित्त कारण ।
—material—उपादान कारण ।
—of action कार्य-हेतु ।
—permanent—स्थायी कारण ।
—predisposing पूर्वयोगी कारण ।
—preventing—अवरोधी कारण ।
—proximate—आसन्न कारण ।
—scientific—वैज्ञानिक कारण ।
—plurality of—कारण-बहुत्व ।
—temporary—अस्थायी कारण ।

cento *n.* श्लोक-संग्रह ।

central *a.* केन्द्रीय ।
—group केन्द्रवर्ती समुदाय ।
—tendency केन्द्र-प्रकृति ।
—vowel मध्य स्वर ।

centre of speech *n.* वाणी-केन्द्र ।

centrodental *a.* दन्तमध्यीय ।

cerebellar *a.* मूर्धन्य ।

cerebellum *n.* मूर्धा ।

cerebral *a.* मूर्धन्य ।
—letter मूर्धन्याक्षर ।

cerebralisation *n.* मूर्धन्य भाव ।

cerebration *n.* मस्तिष्क-क्रिया ।
—unconscious—अचेतन मस्तिष्क-क्रिया ।

cerebrum *n.* मूर्धा ।

chanson *n.* गीत ।

chant *n.* राग, लय।
—double—दोबन्द का गीत।
– quadruple—चार बंद का गीत।
—single—एक बंद का गीत।
chanter *n.* गायक।
chantress *n.* गायिका।
chap-book *n.* गुटका।
character *n.* पात्र। लिपिचिह्न। चरित्र।
—analysis चरित्र-विश्लेषण।
—painting of—चरित्र-चित्रण।
characteristic *n.* विशिष्टता।
—feature विशिष्ट लक्षण।
characteristics *n.* विशिष्ट लक्षण।
characterization *n.* चरित्र-चित्रण।
charade *n.* प्रहेलिका।
chicane *n.* मिथ्यापत्ति।
chicanery *n.* मिथ्याहेतुवाद।
chimera *n.* कपोलकल्पना।
chimerical *a.* कपोलकाल्पनिक।
chorus *n.* अन्तरा। सहगान।
chronisity *n.* पुरातनता।
chronicle *n.* पुरावृत्ताख्यान।
chronicler *n.* पुरावृत्त-लेखक।
chronologer *n.* पुरावृत्तलेखक।
chronologic (-al) *a.* कालक्रमानुसार।
—account कालक्रमानुसार विवरण।
—order कालक्रम।

chronologically *ad.* कालक्रमानुसारत: ।
chronologist *n.* पुरावृत्तकार ।
chronology *n.* कालक्रम । वंशावली ।
circumflex *n.* स्वरित उच्चारणचिन्ह ।
circumflexion *n.* स्वरित ध्वनि से उच्चारण ।
circumlocution *n.* वक्रोक्ति ।
circumlocutional, circumlocutionary
circumlocutory *a.* वक्रोक्तिमय ।
circumlocutionist *n.* वक्रोक्तिवादी ।
citable *a* उद्धरणीय ।
citation *n.* उद्धरण ।
citatory *a.* उद्धरण-सम्बन्धी । अति उद्धरणप्रिय
cited *a.* उद्धृत ।
class *n.* श्रेणी, वर्ग ।
—collaboration वर्ग-समन्वय ।
—concept वर्ग-संप्रत्यय ।
—conciousness वर्ग-जागृति ।
—conflict वर्ग-संघर्ष ।
—sturggle वर्ग-संघर्ष ।
classic *n.* उत्कृष्ट ग्रन्थ, शास्त्रीय ग्रन्थ ।
classical *a.* प्राचीन । शास्त्रीय । पाण्डित्यपूर्ण ।
—language प्राचीन समृद्ध भाषा ।
—literature प्राचीन वाङ्मय, उत्कृष्ट साहित्य
classicalism *n.* प्राचीनतावाद । पाण्डित्य ।
classicality *n.* प्राचीन साहित्य-पद्धति । पाण्डित्य पूर्णता ।
classicism *n.* विशुद्ध साहित्यिकता । प्राचीनता-

वाद । पाण्डित्यवाद ।
classification *n.* वर्गीकरण ।
—genealogical—वंशक्रमानुसार वर्गीकरण ।
—general—सामान्य वर्गीकरण ।
—natural—प्राकृतिक वर्गीकरण ।
—principles वर्गीकरण-सूत्र ।
—scientific - वैज्ञानिक वर्गीकरण ।
—system of—वर्गीकरण-पद्धति ।
clause *n.* उपवाक्य ।
—adjectival—विशेषण उपवाक्य ।
—adverbial—क्रियाविशेषण उपवाक्य ।
—coordinate—समानाधिकरण उपवाक्य ।
—noun—संज्ञा उपवाक्य ।
—parenthetical—अंतर्गभित उपवाक्य ।
climax *n.* चरमोत्कर्ष, चरमसीमा ।
closed *a* संवृत्त ।
—sound संवृत्त वर्ण ।
cloud of words *n.* वाग्जाल ।
clown *n.* विदूषक, भण्ड ।
clownery *n.* भण्डता ।
co-author *n.* सहलेखक ।
codex *n.* प्राचीन पाण्डुलिपि ।
codicil *n.* कोड़पत्र ।
cognate *a.* सजातीय ।
—objective धातु-तुल्य कर्म ।
cognation *n.* सजातीयत्व ।
cognition *n.* बोध । इन्द्रियबोध ।

cognitional *a.* बोधात्मक ।
cognitive *a.* प्रज्ञात्मक ।
—clearness प्रज्ञात्मक स्पष्टता ।
—faculty प्रज्ञाशक्ति ।
—imagination ज्ञान-कल्पना ।
cognizability *a.* बोध्यता ।
collate *v.* एक प्रति को दूसरी प्रतियों से मिलाकर सम्पादन करना ।
collation *n.* प्रतियों का पाठ-सम्पादन ।
collative *a.* पाठ-सम्पादनात्मक ।
collator *n.* पाठ-सम्पादक ।
collectanea *n.* सुभाषित-संग्रह ।
collection *n.* संग्रह ।
collective *a.* समष्टिवाची ।
—consciousness सामूहिक जागृति ।
—expression सामूहिक मत-प्रकाश ।
—idea सामूहिक वक्तव्य ।
—mind सामूहिक मनोक्रिया ।
—noun समूहवाचक संज्ञा ।
—psychology समूह-मनोविज्ञान ।
—term समष्टि पद ।
—unconscious सामूहिक अचेतना ।
collectivism *n.* समष्टिवाद ।
collectivistic *a.* समष्टिवादीय ।
collectivity *n* समष्टि ।
collingual *a.* समभाषी ।
—language बोलचाल की भाषा ।

collocutor *n.* कथोपकथन ।
colloquial *a.* बोलचाल-सम्बन्धी ।
colloquialism *n.* बोलचाल की शैली ।
colloquialist *n.* बोलचाल की शैली का प्रयोग ।
colloquy *n.* संवाद ।
colon *n.* विसर्ग-चिह्न ।
colo(u)ration *n.* वर्ण-सामञ्जस्य ।
columbine *n.* मूक अभिनयनायिका ।
column *n.* स्तम्भ ।
columnist *n.* स्तम्भ-लेखक ।
combination *n.* समुच्चय । सम्मिश्रण ।
comedian *v.* सुखान्त नाटककार ।
comedienne *n.* सुखान्त नाटक-कर्त्री ।
comedietta *n.* सुखान्त नाटिका ।
comedist *n.* सुखान्त नाटककार ।
comedy *n.* सुखान्त नाटक ।
comic *a.* प्रहसन-सम्बन्धी ।
—opera संगीत-प्रहसन ।
—strip प्रहसनपूर्ण रेखाचित्र ।
comical *a.* प्रहसनपूर्ण ।
comicality *n.* प्रहसनपूर्णता ।
comicalness *n.* प्रहसनत्व ।
comma *n.* अल्पविराम ।
commemorable *a.* संस्मरणीय । अभिनन्दनीय ।
commemorate *v.* संस्मरणोत्सव मनाना । अभिनन्दन करना ।
commemoration *n.* संस्मरणोत्सव । अभिनन्दन ।

—volume संस्मरण-ग्रंथ । अभिनन्दन-ग्रन्थ ।

commemorative, commemoratory *a.* संस्मरणात्मक । अभिनन्दनात्मक ।

comment *n.* भाष्य । टिप्पणी ।

commentary *n.* भाष्य । टीका-टिप्पणी ।

commentation *n.* भाष्य-रचना ।

commentator *n.* भाष्यकार ।

commentatorial *a.* भाष्यकारिता-सम्बन्धी ।

common *a.* सामान्य । उभयनिष्ठ ।

—gender उभयलिंग ।

—language सर्वमान्य भाषा ।

—noun जातिवाचक संज्ञा ।

—object सामान्य उद्देश्य ।

—sense सामान्य विवेक-बुद्धि ।

communicability *n.* प्रेषणीयता । संवादशीलता

—of sound impulse अनुभूति-नाद की प्रेषणीयता ।

communicable *a.* प्रेषणीय । संवादशील, संवेदनीय ।

comparability *n.* तुलनीयता ।

comparable *a.* तुलनीय ।

comparative *n.* तुलना द्वारा स्पष्ट या प्रत्यक्ष ।

a. तुलनात्मक ।

—judgement तुलनात्मक निर्णय ।

—method तुलनात्मक पद्धति ।

—psychology तुलनात्मक मनोविज्ञान ।

—science तुलनात्मक शास्त्र ।

—syntax अपेक्षित विन्यास-तत्व ।
comparatively *ad.* अपेक्षाकृत ।
compare *v.* तुलना करना ।
comparison *n.* तुलना ।
—degree of—तुलनाबोधक ।
—in—with तुलना में ।
—stimulus तुलनात्मक उद्दीपन ।
compellation *a.* संबोधन-शैली ।
compellative *n.* सम्बोधन-पद ।
compendious *a.* सारगर्भित ।
compendiousness *n.* सारगर्भितत्व ।
compendiously *ad.* सारगर्भितत: ।
compendium *n.* सारांश ।
compilation *n.* संकलन ।
compile *v.* संकलित करना ।
compiled *a.* संकलित ।
compiler *n.* संकलनकर्त्ता ।
complement *n.* पूरक ।
—of the predicate विधेय-पूरक ।
complementary *a.* सम्पूरक ।
complex *n.* भावना । *a.* जटिल, मिश्रित ।
—fact जटिल तथ्य ।
—inferiority—हीनम्मन्यता ।
—sentence मिश्रित वाक्य ।
—superiority श्रेष्ठम्मन्यता ।
compliment *n.* अभ्यर्थना । प्रशंसोक्ति। उपहार ।
complimental *a.* अभ्यर्थनात्मक ।

complimentary *a.* अभ्यर्थनीय । प्रशंनात्मक ।
—copy समादर प्रति ।
complimenter *n.* अभ्यर्थक । प्रशंसक ।
composite *a.* संयोजित । मिश्रित ।
—term अनेक शब्द-पद ।
compositeness *n.* संयोजितता । मिश्रितता ।
composition *n.* संरचना । साहित्य-सृजन ।
compositive *a.* रचनात्मक, मिश्रणशील ।
compound *n.* समास । *a.* संयुक्त । सामासिक ।
—reasoning माला-तर्क ।
—reflex संयुक्त प्रत्यावर्तन ।
—relation संयुक्त प्रतिक्रिया ।
—sentence संयुक्त वाक्य ।
—tone संयुक्त स्वर ।
—verb संयुक्त क्रिया ।
—word समस्तपद ।
compress *v.* सुगठित बनाना ।
compressibility *n.* सुगठनशीलता ।
compressible *a.* सुगठनशील ।
compression *n.* सुगठीकरण ।
compressive *a.* सुगठनक्षम ।
compressor *n.* सुगठक ।
conation *n.* भावना ।
conative *a.* भावनात्मक ।
concert *n.* ऐक्य । सहगान ।
—hall गायनालय ।
—pitch उदात्त स्वर ।

concerto *n.* संगीत-रचना ।
concinnity *n.* शैली की प्रांजलता । प्रसाद गुण ।
concise *a.* संक्षिप्त (भाषण आदि) ।
concisely *ad.* संक्षेपतः ।
conciseness *n.* संक्षिप्तता ।
concision *n.* संक्षिप्तता ।
conclamation *n.* समवेत स्वर ।
conclude *v.* उपसंहार करना । निष्कर्ष निकालना
concluded *a.* उपसंहृत । निष्कर्षित ।
concluding *a.* उपसंहारात्मक । निष्कर्षात्मक ।
conclusion *n.* उपसंहार । निष्कर्ष ।
conclusive *a.* निश्चयात्मक ।
—proof निश्चयात्मक प्रमाण ।
concoct *v.* कूटरचना करना ।
concocted *a.* कूटरचित ।
concoctive *a.* मनगढ़न्त ।
concomitant *n.* समन्वय । सहजीवी ।
—absence व्यतिरेक व्याप्ति ।
—presence अन्वय व्याप्ति ।
—sensation सहभावि संवेदन ।
concord *n.* अन्वय । स्वरसाम्य ।
concordance *n.* सादृश्य ।
concordant *a.* सदृश ।
concrete *n.* प्रत्यक्ष । *a.* मूर्त, पदार्थवाची (संज्ञा) ।
—example प्रत्यक्ष उदाहरण ।
—idea मूर्तभाव ।
—intelligence व्यवहार-बुद्धि ।

concretion *n.* सम्मूर्त अवस्था ।
    —of meaning अर्थ का मूर्तीकरण ।
condensability *n.* संयोजनशीलता ।
condensable *a.* संयोजनशील ।
condensation *n.* संयोजन ।
condensed *a.* संयोजित ।
    —sentence संयोजित वाक्य ।
conditional *a.* अपेक्षाव्यंजक । सोपाधिक ।
    —clause अपेक्षाव्यंजक वाक्यांश ।
    —mood विधिलिङ् ।
conditionality *n.* अपेक्षिकता, सोपाधिकता ।
confused *a.* विश्रृंखलित ।
    —metaphor विश्रृंखलित रूपक ।
confusion *n.* विश्रृंखलता, सम्भ्रम ।
    —mental—मानसिक विश्रृंखलता ।
confutable *a.* खण्डनीय ।
confutant *n.* खण्डनकर्त्ता ।
confutatian *n.* खण्डन ।
confutative *a.* खण्डनात्मक ।
congenial *a.* जन्मजात ।
    —character जन्मजात लक्षण ।
conjecturable *a.* ऊहात्मक ।
conjectural *a.* ऊहापूर्ण ।
conjecturally *ad.* ऊहापूर्वक ।
conjecture *n.* ऊहा ।
conjugatae *n.* संयुग्म ।
conjugate *n.* संयुक्तशब्द या वस्तु ।

a. अनुबद्ध। एक धातुज।
v. संयुक्त होना। (क्रिया पद के) रूप चलाना, धातु-रूप बताना, रूपान्तर बताना।
conjugated *a.* संयुग्म, सम्बद्ध। रूपसिद्ध।
conjugation *n.* संयुग्मन, संयोग, अनुबन्ध। रूपसाधन, धातुरूप, क्रियारूप, विभक्ति-संयोग।
conjugational *a.* कियारूप-सम्बंधी।
conjunct *n.* संश्लिष्ट, संयुक्त। सावयव।
conjunction *n.* समुच्चयबोधक। घटनाओं आदि का सम्मिलन।
conjunctional *a.* समुच्चयबोधक।
conjunctive *n.* संयोजक, संश्लेषक, संयोजक शब्द
—mood सम्भाव्य क्रियार्थभेद।
conjuncture *n.* संयोग।
—of events घटना-संयोग।
connotate *v.* लक्ष्यार्थ या विशेषार्थ सूचित करना
connotation *n.* लक्ष्यार्थबोधकता।
connotative *a.* लक्ष्यार्थक, गुणबोधक।
connote *v.* लक्ष्यार्थ देना।
conscience *n.* अन्तरात्मा। सदसद्-विवेक।
conscious *a.* प्रबुद्ध, सचेत।
—action सचेतन कार्य।
consciousness *n.* प्रतिबोध, चेतना।
—social—सामाजिक चेतना।
—stream of—चेतना-प्रवाह।
consecution *n.* शब्दक्रम।
conservationist *a.* अनुदार, रूढ़िवादी।

conservatism *n.* अनुदारवाद, रूढ़िवादिता।
conservative *a.* अनुदार, रूढ़िवादी।
consonance (-cy) *n.* सुरीलापन। समस्वता।
    शब्दानुरूपता।
consonant *n.* व्यंजन।
    —in music संवादी व्यंजन।
    —sound व्यजन-ध्वनि।
consonantal *a.* व्यंजन-सम्बंधी। हलन्त।
    —group संयुक्त व्यंजन।
consonous *a.* समस्वरीय।
conspicuity *n.* उत्कृष्टता।
conspicuous *a.* उत्कृष्ट। ध्यानाकर्पक। सुप्रकट।
construct *v.* निर्माण करना। शब्द-विन्यास करना
construction *n.* निर्माण। शब्द-विन्यास।
    —active—कर्तृवाचक निर्माग।
    —instinct of—सृजन-प्रवृत्ति।
    —of sentence वाक्य-विन्यास।
    —passive—कर्मवाचक निर्माण।
constructional *a.* निर्माण या रचनासम्बन्धी।
constructioism *n.* कला-सम्बन्धी भावव्यंजना।
constructive *a.* निर्माणशील, रचनाशील।
    —criticism रचनात्मक समालोचना।
    —imagination सृजनात्मक कल्पना।
    —programme रचनात्मक कार्यक्रम।
    —thinking सृजनात्मक विचार।
    —work रचनात्मक कार्य।
constructiveness *n.* रचनात्मकता।

construe *v.* अन्वय करना ।
construed *a.* कृतान्वय । अन्वित ।
contemplation *n.* चिन्तन, ध्यान ।
contenplative *a.* चिन्तनशील, ध्यानमग्न ।
contemplativeness *n.* चिन्तनशीलता, ध्यान-मग्नता ।
contemplator *n.* चिन्तक, ध्यानकर्त्ता ।
contemporaneity *n.* समकालीनता ।
contemporaneous *a.* समकालिक ।
contemporariness *n.* समकालीनता ।
contemporary *a.* समकालीन ।
contents *n.* विषय-सूची, विषयवस्तु ।
—table of—विषय-सूची ।
context *n.* सन्दर्भ, प्रसंग, पूर्वापर-सम्बन्ध ।
contextual *a.* सन्दर्भगत । पाठभेद-सम्बन्धी ।
contexture *n.* रचनाशैली । ग्रन्थन ।
contingent *a.* सम्भाव्य ।
—mood सम्भावनार्थ (क्रियार्थ) भेद ।
continual *a.* अविराम । अविच्छिन्न ।
continuance *n.* अविरामता, अविच्छेद ।
—of long—सनातन ।
continuant *n.* दीर्घोच्चारणीय व्यंजन ।
continuation *n.* अविच्छेद, अविराम ।
continuative *a.* अविच्छिन्न, अविरामी ।
continuator *n.* किसी की अपूर्ण पुस्तक को समाप्त करनेवाला ।
continuity *n.* अविच्छिन्नता, अविरामता ।

—law of—अविच्छिन्न क्रमविधान ।

—of interest रसनिर्वाह ।

continuous *a.* अविच्छिन्न, अविराम ।

—variations अविराम विविधता ।

continuously *ad.* अविच्छिन्नतः, अविरामतः ।

continuousness *n.* अविच्छिन्नता, अविरामता ।

continuum *n.* अविच्छिन्नक्रम, अविरामगति ।

contradiction *n.* खण्डन ।

—in terms शाब्दिक विरोध ।

contribution *n.* प्रदत्त रचना । प्रकाशनार्थरचना

contributor *n.* रचनादाता ।

convention *n.* परम्परा, लोकरूढ़ि ।

conventional, *a.* परम्परागत, रूढ़िगत ।

—definition रूढ़ परिभाषा ।

conventionalism *n.* रूढ़िवाद, परम्परावाद ।

conventionalist *n.* रूढ़िवादी, परम्परावादी ।

conventionality *n.* रूढ़िवादिता, परम्परापोषण

conventionary *n.* रूढ़ अनुबन्ध ।

conventionist *n.* रूढ़िवादी ।

conversation *n.* संवाद ।

conversational *a.* संवाद-सम्बन्धी ।

conversationalism *n.* संवाद-कला ।

conversationalist *n.* संवाद-पटु ।

conversationist *n.* संवादी ।

conversazione *n.* कलागोष्ठी ।

converse *n.* संवाद । रूपविपर्यय ।

conversion *n.* रूपान्तर ।

copious *a.* शब्दबहुल ।
copiousness *n.* शब्दबाहुल्य ।
copula *n.* विधेयक शब्द । संयोजक क्रिया ।
copulation *n.* संयोजन ।
copulative *n.* संयोजक (शब्द या उपवाक्य) ।
copy *n.* प्रतिलिपि ।
copyright *n.* ग्रन्थस्वत्व, पुनर्मुद्रणाधिकार ।
a. मुद्रणाधिकारसुरक्षित ।
corollary *n.* सहज परिणाम । उपसिद्धान्त ।
correction *n.* संशोधन ।
correctional *a.* संशोधन-सम्बंधी ।
correption *n.* उच्चारण-ह्रस्वीकरण ।
correspondence *n.* तदनुरूपता ।
—theory विम्ब-प्रतिबिम्बवाद ।
corresponding *a.* तदनुरूप, तत्सम्बन्धित ।
—letter प्रतिवर्ण ।
—sound प्रतिध्वनि ।
—states संगत अवस्थाएँ ।
—word प्रतिशब्द ।
corrigendum *n.* शुद्धि-पत्र ।
corrupt *a.* विकृत अपभ्रंश ।
—form विकृत रूप ।
corruption *n.* अपभ्रंश शब्द ।
cosmic *a.* ब्रह्माण्ड-सम्बन्धी ।
cosmical *a.* ब्रह्माण्डीय ।
cosmism *n.* ब्रह्माण्डवाद ।
cosmist *n.* ब्रह्माण्डवादी ।

cosmopolitan *a.* विश्वहितैषी । विश्व-सम्बन्धी ।
cosmopolitanism *n.* विश्व-बन्धुत्व ।
cosmopolite *n.* विश्वबन्धु ।
cosmos *n.* ब्रह्माण्ड ।
cosmotheism *n.* सर्वेश्वरवाद ।
counter *ad.* प्रतिकूल दिशा में ।
—action *n.* प्रतिक्रिया ।
—active *a.* प्रतिक्रियाशील ।
—current प्रतिधारा ।
couplet *n.* द्वैपंक्तिक पद्य ।
court-language *n.* राजभाषा ।
creation *n.* सृजन, रचना, उत्पत्ति ।
creational *a.* सृजन-सम्बन्धी ।
creationism *n.* आत्मवाद, उत्पत्तिवाद ।
creationist *n.* आत्मवादी, उत्पत्तिवादी ।
creative *a.* सृजनक्षम, सृजनात्मक ।
—ability सृजनात्मक योग्यता ।
—activities सृजनात्मक गतिविधियाँ ।
—artist ललित कलाकार ।
—evolution सृजनात्मक विकास ।
—faculty निर्माण-क्षमता ।
—genious सृजनात्मक प्रतिभा । ललित-साहित्य-रचनात्मक प्रतिभा ।
—imagination सृजनात्मक कल्पना ।
—life सृजनात्मक जीवन ।
—power सृजनात्मक शक्ति ।
—writing सृजनात्मक रचना ।

—literature ललित साहित्य ।
creativeness *n.* सृजनात्मकता ।
creativity *n.* सृजनात्मकता ।
creator *n.* स्रष्टा, विधाता ।
creatress *n.* विधात्री ।
criterion *n.* मापदण्ड । लक्षण । कसौटी ।
critic *n.* समालोचक, मीमांसक, समीक्षक ।
critical *a.* समालोचनात्मक, समीक्षात्मक ।
—philosophy आलोचनात्मक तत्वज्ञान ।
—realism परीक्षात्मक यथार्थवाद ।
—sense आलोचनात्मक वुद्धि ।
—study आलोचनात्मक अध्ययन ।
criticism *n.* समालोचना, समीक्षा, मीमांसा ।
—fair—विशुद्ध आलोचना ।
—interpretational निरूपणात्मक समीक्षा ।
—self—आत्म-मीमांसा ।
—textual—पाठसम्पादन ।
—the higher—मूलपाठ-निर्धारण ।
criticizable *a.* समालोचनीय, मीमांसनीय ।
criticize *v.* समालोचना करना ।
criticizer *n.* समालोचक, मीमांसक ।
critique *n.* समालोचना, मीमांसा, समीक्षाकौशल ।
cross-reference *n.* उसी पुस्तक का अन्यत्र संदर्भ
cross-head *n.* शीर्षक (जो लेख के प्रत्येक परिच्छेद के आरम्भ में दिये जायँ) ।
cross-light *n.* किसी विषय का दूसरे दृष्टिकोण से स्पष्टीकरण ।

cross-purposes *n.* विरोधी उद्देश्य ।
cross-question *n.* प्रतिपरीक्षण प्रश्न ।
—and crooked answer कहमुकरी ।
crowd-psychology *n.* समूह (वर्ग) मनोवृत्ति ।
crude *a.* अपरिष्कृत ।
crudeness *n.* अपरिष्कृतता ।
cryptaesthesia *n.* लोकोत्तर ज्ञान ।
cryptographer *n.* संकेत-लेखक ।
cryptographic (-al) सांकेतिक लेख-सम्बंधी ।
cryptography *n.* सांकेतिक लेखनविद्या ।
cryptology *n.* सांकेतिक भाषा ।
cryptonym *n.* संकेत-नाम ।
cue *n.* इंगित, संकेत । अभिनेता के अंतिम शब्द (जिनसे दूसरे को बोलने का संकेत मिले) ।
cult *n.* धर्म-सम्प्रदाय ।
cultural *a.* सांस्कृतिक ।
—centre सांस्कृतिक केन्द्र ।
—contact सांस्कृतिक सम्पर्क ।
—development सांस्कृतिक विकास ।
—heritage सांस्कृतिक उत्तराधिकार ।
—relations सांस्कृतिक सम्बंध ।
—sphere सांस्कृतिक क्षेत्र ।
—unity सांस्कृतिक एकता ।
culture *n.* संस्कृति ।
—borrowing संस्कृति-ग्रहण ।
—conflict संस्कृति-संघर्ष ।
—of mind मन:संस्कृति ।

—trait संस्कृति-लक्षण ।
cultured *a.* संस्कृत ।
—class शिष्ट वर्ग ।
—epoch संस्कृत युग ।
cultureless *a.* संस्कृतिहीन ।
culturist *n.* संस्कृतिवादी ।
curiosity *n.* उत्सुकुता, जिज्ञासा ।
curious *a.* जिज्ञासु, जिज्ञासाजनक ।
curiousness *n.* जिज्ञासाजनकता ।
curriculum *n.* पाठ्यक्रम ।
curtain *n.* पट, यवनिका ।
—falls, drops, is dropped पटाक्षेप, पट-परिवर्तन ।
—rises पर्दे का उठना ।
custom *n.* रीति, प्रथा ।
customariness *n*, प्रथात्मकता ।
customary *a.* प्रथागत, प्रथानुसार ।
cycle *n.* कालचक्र ।
cyclic (-ical) *a.* कालचक्रीय ।
cyclop(a)edia *n.* विश्वकोश ।
cyclop(a)edic *a.* विश्वकोश-सम्बंधी ।

D

Dactyl *n.* भगण (ऽ।।) ।
dactylic *a.* भगण-सम्बंधी ।

dactylology *n.* इंगित-संलाप ।
dais *n.* मंच, व्यासपीठ ।
data *n.* आधार-सामग्री । अंक-तथ्य, आँकड़े ।
—of consciousness ज्ञान-सामग्री ।
datival *n.* सम्प्रदानकारक-सम्बंधी ।
dative *a.* सम्प्रदानबोधक ।
—case चतुर्थी विभक्ति, सम्प्रदानकारक ।
day *n.* जीवनावधि । युग ।
dead language *n.* मृतभाषा ।
decay *n.* ह्रास, पतन ।
decayed *a.* ह्रासित, क्षीण ।
decency *n.* सुष्ठुता ।
decent *a.* सुष्ठु ।
decentralist *n.* विकेन्द्रवादी ।
decentralization *n.* विकेन्द्रीकरण ।
decentralize *v.* विकेन्द्रीकरण करना ।
decentralized *a.* विकेन्द्रित ।
decentration *n.* विकेन्द्रण ।
decentre *v.* विकेन्द्रित करना ।
decision *n.* निर्णय । ध्रुव निश्चय ।
decisive *a.* निश्चयात्मक ।
decisiveness *a.* निर्णयात्मकता, निश्चयात्मकता ।
declaim *v.* भावुकतापूर्ण भाषण देना । आलंकारिक वक्तृता देना ।
declaimer *n.* भावुक वक्ता । आलंकारिक वक्ता ।
declamation *n.* भावुकतापूर्ण भाषण । अलंकार-पूर्ण वक्तृता ।

declamatory *a.* भावुकतापूर्ण ।
declension *n.* शब्द-विकार । कारकीय रूपान्तर ।
declinable *a.* विकारी, विभक्ति लगाने योग्य ।
decline *n.* अवरोह, ह्रास ।
v. विभक्ति लगाना ।
declining *a.* ह्रासोन्मुख ।
declinograph *n.* अवरोह-लेख ।
declivity *n.* अवरोह ।
decomposable *a.* पृथक्करणीय ।
decomposer *n* पृथक्कर्त्ता ।
decomposition *n,* पृथक्करण ।
decor *n.* रंगमंचीय सज्जा या अलंकरण ।
decorate *v.* अलंकृत करना, सजाना ।
decorated *a.* अलंकृत, सज्जित ।
decoration *n.* अलंकरण, सज्जीकरण ।
decorative *a,* अलंकारमय, सज्जायुक्त ।
decorativeness *n.* अलंकारमयता, सज्जायुक्तता
decorator *n.* अलंकारक, सज्जाकर्त्ता ।
decrement *n.* ह्रासांक ।
decremeter *n.* ह्रासमान ।
dedicate *v.* (पुस्तक) समर्पण करना ।
dedicated *a.* समर्पित ।
dedicatee *n.* समर्पणभागी ।
dedication *n.* समर्पण ।
dedicative *a.* समर्पणात्मक ।
dedicator *n.* समर्पक ।
dedicatory *a.* समर्पण-सम्बन्धी ।

deduce *v.* (तर्क द्वारा) अनुमान करना।
deduced *a.* अनुमित।
deducibility, deducibleness *n* अनुमेयता।
deducible *a.* अनुमेय, अनुमानिक।
deficiency *n.* न्यूनता।
—mental—मानसिक न्यूनता।
definable *a.* परिभाष्य।
define *v.* लक्षण बताना, परिभाषा देना।
defined *a.* परिभाषित।
definer *n.* परिभाषाकार।
definite *a.* निश्चित।
definiteness *a.* निश्चितता।
definition *n.* लक्षण, परिभाषा।
—by type प्ररूपी परिभाषा।
—deductive—निगमनात्मक परिभाषा।
—demonstrative—सांकेतिक परिभाषा।
—denotative—वस्तुनिर्देशक परिभाषा।
—fallacies of—परिभाषा-दोष।
—genetic—औत्पत्तिक परिभाषा।
—inductive—आगमनात्मक परिभाषा।
—logical—तार्किक परिभाषा।
—of image—स्पष्ट प्रतिरूप।
—substantial—स्वगुणार्थक परिभाषा।
—verbal—शाब्दिक परिभाषा।
definitive *a.* निश्चयशील।
definitiveness *n.* निश्चयशीलता।
degree *n.* उपाधि। अंश। श्रेणी। विशेषण-अवस्थाएँ

—comparative—तुलनावस्था ।
—of utility उपयोगितांश ।
—possitive—प्रथमावस्था ।
—superlative—सर्वोत्तमावस्था ।
deific *a.* देव-सदृश, दैवी ।
deification *n.* देवत्वारोपण । देवपूजन ।
deiform *a.* देवतास्वरूप, देववत् ।
deify *v.* देवत्वारोप करना ।
deism *n.* आस्तिकवाद, ईश्वरवाद ।
deist *n.* आस्तिक, ईश्वरवादी ।
deistic (-al) *a.* आस्तिकता-सम्बंधी ।
deity *n.* देवता ।
—the D—ईश्वर ।
delenda *n.* विलोप्य शब्द-सूची ।
delete *v.* विलोप करना ।
deleted *a.* विलुप्त किया हुआ ।
deletion *n.* विलोप ।
deletory *a.* विलोपीय ।
delicacy *n.* सुकुमारता । संकोच ।
—of ideas भावों की सुकुमारता ।
delicate *a.* सुकुमार ।
delicateness *n.* सुकुमारता ।
delineable *a.* वर्णनीय । चित्रणीय ।
delineate *v.* वर्णन करना, चित्रित करना ।
delineated *a.* वर्णित । चित्रित ।
delineation *n.* वर्णन । चित्रण ।
delineator *n.* वर्णनकर्त्ता । चित्रणकर्ता ।

deliver *v.* भाषण देना ।
delivered *a.* दिया गया (भाषण) ।
delusion *n.* भ्रांति ।
delusional *a.* भ्रांति-संबंधी ।
delusive *a.* भ्रांतिजनक ।
delusiveness *n.* भ्रांतिजनकता ।
delusory *a.* भ्रांतिमय ।
demarcate *v.* सीमांकन करना ।
demarcated *a.* सीमांकित ।
demarcation *n.* सीमांकन ।
demarcator *n.* सीमांकक ।
dematerialize *n.* आध्यात्मिक बनाना ।
demerit *n.* अवगुण ।
demeritorious *a.* अवगुणयुक्त ।
demigod *n.* अंशावतार । देवयोनि ।
democracy *n.* गणतंत्र ।
democrat *n.* गणतंत्रवादी ।
democratic *a.* गणतंत्रात्मक ।
—party गणतंत्रदल ।
democratism *n,* गणतंत्रवाद ।
democratization *n.* गणतंत्रीकरण ।
demonism *n.* भूत-प्रेत में विश्वास ।
demonist *n.* भूत-प्रेत का विश्वासी ।
demonolatry *n.* प्रेतपूजा ।
demonological *a.* प्रेत-विद्या-संबंधी ।
demonologist *n.* प्रेतविद्या-विशारद ।
demonology *n.* प्रेत-विद्या ।

demonstrability *n.* प्रदर्शनीयता ।
demonstrable *a.* प्रदर्शनीय ।
demonstrableness *n.* प्रदर्शनीयता ।
demonstrant *n.* प्रदर्शनकर्त्ता ।
demonstrate *v.* प्रदर्शन करना । सप्रयोग समझाना
demonstration *n.* प्रदर्शन । सप्रयोग प्रतिपादन
demonstrational *a.* प्रदर्शन-संबंधी ।
demonstrative *a.* भाव-प्रदर्शक । निर्देशक । प्रत्यक्षक । प्रतिपादक ।
—pronoun निर्देशक सर्वनाम ।
demonstrator *n.* प्रदर्शक । निर्देशक । सप्रयोग प्रतिपादक ।
demoralization *n.* नैतिक पतन ।
dendrolatry *n.* वृक्ष-पूजन ।
denominate *v.* अभिधान करना, नामकरण करना
denominated *a.* अभिहित ।
denomination *n.* संज्ञा, अभिधान । नाम ।
denominative *a.* संज्ञापरक, नामसूचक । *n.* नामधातु ।
denotation *n.* प्रतीक-कथन, वस्तुवाचकता, व्यक्ति-बोधन ।
denotative *a.* अभिधायक, सूचक । वस्तुवाची, व्यक्ति-बोधक ।
—view वस्तु-निर्देशक मत ।
denouement *n.* निर्वहण, नाटकीय उपसंहार ।
dental letter *n.* दन्त्य वर्ण ।
dentilabial *a.* दन्त्योष्ठ्य ।

dentilingual *a.* दन्त्यतालव्य ।
deontological *a.* आचारशास्त्र-सम्बंधी ।
deontologist *n.* आचारशास्त्री ।
deontology *n.* आचारशास्त्र, कर्त्तव्यशास्त्र ।
dependent *a.* सापेक्ष ।
—event सापेक्ष घटना ।
depersonalize *v.* व्यक्तित्वविहीन करना ।
depict *v.* विशद वर्णन-चित्रण करना ।
depicter (-or) *n.* विशद वर्णन-चित्रण-कर्त्ता ।
depiction *n.* विशद वर्णन-चित्रण ।
depictive *a.* विशद वर्णनात्मक-चित्रणात्मक ।
depicture *v.* विशद वर्णित-चित्रित करना ।
deponent *a.* अकर्तरि (क्रिया) ।
deride *v.* उपहास करना ।
derider *n.* उपहासक ।
derision *n.* उपहास । उपहास-पात्र ।
derisive, derisory *a.* उपहासात्मक, उपहास-जनक । उपहासपूर्ण ।
derisiveness *n.* उपहासिता ।
derivable *a.* व्युत्पाद्य ।
derivate *a.* व्युत्पन्न, व्युत्पादित ।
derivation *n.* व्युत्पत्ति ।
derivational *a.* व्युत्पत्ति-सम्बंधी ।
derivationist *n.* व्युत्पत्ति-साधक ।
derivative *a.* व्युत्पन्न, धातुज ।
derivativeness *n.* व्युत्पन्नता ।
derive *v.* व्युत्पन्न होना, व्युत्पत्ति निकालना ।

derived *a.* व्युत्पन्न ।
—expression व्युत्पन्न व्यंजना ।
—unit व्युत्पन्न एकांक ।
descendant *n.* वंशज ।
descended *a.* वंश-परम्परागत ।
descendible (-able) *a.* वंशपरम्परा से प्राप्य ।
descending *a.* वंशावरोही ।
descension *n.* वंशावरोह ।
descensional *a.* वंशावरोहात्मक ।
descensive *a.* वंशावरोही ।
descent *n.* वंशानुक्रम । वंशावरोहण ।
describable *a.* वर्णनीय ।
describe *v.* वर्णन करना ।
described *a.* वर्णित ।
description *n.* विवरण, वर्णन ।
—indirect—अप्रत्यक्ष वर्णन ।
—grammar वर्णनात्मक व्याकरण ।
descriptive *a.* वर्णनात्मक । वर्णनप्रधान ।
descriptiveness *n.* वर्णनात्मकता ।
design *n.* प्ररचना । परिरूप । परिकल्पना ।
designable *a.* परिरूप्य । परिकल्प्य ।
designate *v.* मनोनीत करना ।
designated *a.* मनोनीत ।
designation *n.* मनोनीति । पद । पद-संज्ञा ।
designative *a.* पद-द्योतक । निर्देशात्मक ।
designator *n.* मनोनीतकर्त्ता ।
designed *a.* परिकल्पित । परिरूपांकित ।

designee *n.* मनोनीत ।
designer *n.* परिकल्पक, परिरूपांकक ।
despotic *a.* निरंकुश ।
despotism *n.* निरंकुशता ।
despotist *n.* निरंकुशतावादी ।
despotocracy *n.* निरंकुश शासन ।
destinate *a.* नियत, निर्दिष्ट ।
destination *n.* भवितव्यता, नियति । निर्दिष्ट स्थान ।
destined *a.* पूर्वनिर्दिष्ट, भवितव्य ।
destinism *n.* नियतिवाद ।
destinist *n.* नियतिवादी ।
destiny *n.* नियति, भवितव्यता ।
destructive *n.* विध्वंसक, विनाशक । *a.* विध्वंसकारी । खण्डनात्मक ।
—criticism खण्डनात्मक समालोचना ।
destructiveness *n.* विध्वंसकता, विनाशकता ।
desuetude *n.* अप्रचलन । अप्रयोगावस्था ।
desynomization *n.* पर्यायालोचन ।
desynomize *v.* पर्याय या अनेकार्थ करना ।
detailed *a.* विस्तृत विवरणसहित ।
detective *n.* गुप्तचर ।
—novel जासूसी उपन्यास ।
—story जासूसी कहानी ।
deterioration *n.* अवह्रास, अपकर्ष ।
—of meaning अर्थापकर्ष ।
deteriorative *a.* ह्रासकारी, ह्रासशील ।

deteriorism *n.* ह्रासवाद ।
deteriority *n.* ह्रासदशा, अपकर्ष ।
determinable *a.* निश्चयनीय ।
determinant *a.* निश्चायक ।
determinantal *a.* निश्चयात्मक ।
determinated *a.* व्यवस्थित । निश्चयात्मक ।
—evolution व्यवस्थित विकास ।
determinateness *n.* निश्चितता ।
determination *n.* निश्चयन ।
determinative *a.* निश्चयात्मक ।
determinator *n.* निश्चायक ।
determined *a.* निश्चित । कृतनिश्चय ।
determining *a.* निश्चायक ।
—tendency निश्चायक प्रवृत्ति ।
determinism *n.* संकल्पवाद ।
determinist (-tic) *a.* संकल्पवादी ।
deuteragonist *n.* खलनायक ।
development *n.* विकास । विकसित अवस्था ।
—mental—मानसिक विकास ।
devolution *n.* ह्रास ।
devolutionary *a.* ह्रासयुक्त ।
devoted *a.* अनुरक्त । निष्ठाशील, श्रद्धावान ।
devotedness *n.* अनुरक्तता, श्रद्धा, भक्ति ।
devotee *n.* उपासक, भक्त ।
devotion *n.* उपासना, भक्ति ।
devotional *a.* उपासना-सम्बन्धी । भक्ति-संबंधी ।
devotionalism *n.* भक्तिवाद ।

devotionalist *n.* भक्तिवादी ।
devout *n.* पुण्यशील, धर्मपरायण ।
devoutness *n.* पुण्यशीलता, धर्मपरायणता ।
diagram *n.* रेखाकृति, चित्रकृति ।
diagrammatical *a.* चित्रात्मक ।
dialect *n.* उपभाषा, स्थानीय भाषा, बोली ।
—mixture उपभाषा-मिश्रण ।
dialectal *a.* बोली-सम्बन्धी ।
dialectic *n.* विसंगित विवेचन । *a.* द्वन्द्वात्मक तर्कपूर्ण ।
dialectical *a.* द्वन्द्वात्मक तर्क-संबंधी ।
a. बोली-सम्बन्धो ।
—materialism द्वन्द्वात्मक भौतिकवाद ।
dialectician *n.* बोलियों का ज्ञाता । तार्किक ।
dialectologist *n.* उपभाषाविद्, बोली का ज्ञाता ।
dialectology *n.*उपभाषाशास्त्र, बोलियों का अध्ययन
diallage *n.* अलंकारमयी शैली ।
dialogic *a.* संवाद-संबंधी ।
dialogise *v.* संवाद-रूप देना ।
dialogist *n.* संवाद-लेखक ।
dialogue *n.* संवाद ।
dicacity *n.* शब्दजाल ।
dicta *n.* कहावतें ।
dictator *n.* अधिनायक ।
dictatorial *a.* अधिनायकीय ।
dictatorship *n.* अधिनायकत्व ।
dictatory *a.* अधिनायकीय ।

dictatress *n.* अधिनायिका ।
diction *n.* वाक्यविन्यास, शब्दविन्यास ।
dictionary *n.* अभिधान, शब्दकोश ।
—living, walking—बहुश्रुत व्यक्ति ।
dictum *n.* सिद्धान्तवाक्य ।
didactic *a.* उपदेशात्मक ।
didactism *n.* उपदेशात्मकता ।
didactics *n.* उपदेशनकला ।
didascalic *a.* उपदेशात्मक ।
differenc *n.* असमानता, अन्तर । असहमति । वैशिष्ट्य । भेदक-चिह्न । अवशेष ।
—common—सर्वान्तर ।
—finite—परिमित अन्तर ।
—method of—अन्तरविधि ।
—of opinion मतभेद ।
different *a.* विशिष्ट । भिन्न । असमान । इतर ।
—school of arts भिन्न कलापरिपाटियाँ ।
differentia *n.* वैशिष्ट्य । भेदक-चिह्न ।
differentiable *a.* विशिष्टतासूचक । भेदकारी ।
—abilities विशेष योग्यता ।
differential *a.* वैशिष्ट्यपूर्ण, पार्थक्यसूचक ।
differentiate *v.* असमान करना या होना । विभेद करना । अन्तर जानना । विशिष्टता बताना ।
differentiated *a.* भेदित, अन्तरित ।
differentiation *n.* असमानीकरण । भेदभाव । विभेदन ।
dignified *a.* गौरवपूर्ण । गरिमासम्पन्न । प्रतिष्ठायुक्त

digression *n.* विषयान्तरण। अप्रासंगिकता।
digressional, digressive *a.* विषयान्तरित।
dilettante *n.* कलाप्रिय।
dilettantish *a.* कलाप्रिय।
dilettantism *n.* कलाप्रेम।
dilogy *n.* श्लेष, द्वयर्थकता। [वाचक।
diminutive *a.* अल्पार्थक, लघुत्वार्थक, छुद्रत्व-
diminutiveness *n.* अल्पार्थकता, लघुत्वार्थकता, छुद्रत्ववाचकता।
diphthong *n.* संयुक्त स्वर।
diphthongal *a.* संयुक्त स्वरीय।
diplomacy *n.* कूटनीति।
diplomat *n.* कूटनीतिज्ञ।
diplomatic (-al) *a.* कूटनीतिज्ञ।
diplomatics *n.* पुराविज्ञान।
diplomatist *n.* कूटनीतिज्ञ।
diplomatology *n.* पुराविज्ञान।
direct *v.* निदेश देना, निर्दिष्ट करना। *a.* ऋजु, प्रत्यक्ष। सुस्पष्ट। वंशक्रमानुगत।
—association प्रत्यक्ष साहचर्य।
—form मूलरूप।
—knowledge प्रत्यक्ष ज्ञान।
—method ऋजुविधि।
—reflex प्रत्यक्ष प्रत्यावर्त्तन।
directed *a.* निर्देशित, निर्दिष्ट।
—movements अभिप्रेत गतिविधि।
—thinking अभिप्रेत विचारधारा।

directive *n.* निदेश । *a.* निदेशक ।
—principles निदेशक सिद्धान्त ।
—tendency संचालन-प्रवृत्ति ।
directly *ad.* प्रत्यक्षतः ।
directness *n.* ऋजुता ।
director *n.* निदेशक । सूत्रधार ।
directoral *a.* निदेशक-सम्बन्धी, सूत्रधार-संबंधी ।
discord *n.* विषमस्वर ।
discordance *n.* विषमस्वरता ।
discordant *a.* विषमस्वरीय ।
discussible *a.* विवाद्य ।
discussion *n.* विचार-विमर्श, वाद-विवाद ।
discussive *a.* विवादी ।
disharmonic (-ious) *a.* समन्वयहीन, बेसुरा ।
disharmony *n.* समन्वयहीनता, बेसुरापन ।
disillusion *n.* भ्रम-निवारण ।
disillusioned *n.* भ्रम-मुक्त ।
disparate *a.* विषम ।
disparity *n.* विषमता ।
disposition *n.* मनोवृत्ति ।
dispositional *a.* मनोवृत्ति-सम्बन्धी ।
disproportion *n.* अनुपातहीनता ।
disproportionate *a.* अनुपातहीन ।
disputable *a.* विवाद्य, संदिग्ध ।
disputableness *n.* विवाद्यता, संदिग्धता ।
disputant *n.* विवादी ।
disputation *n.* वितण्डा ।

disputative *a.* वितण्डात्मक ।
disquisition *n.* गवेषणा ।
disquisitional *a.* गवेषणात्मक ।
disquisitive *a.* गवेषणात्मक ।
disquisitor *n.* अन्वेषक ।
disreputable *a.* अयशकर ।
disreputableness *n.* अयशकरता ।
disrepute (-tation) *n.* अपयश ।
dissert, dissertate *v.* विवेचन करना ।
dissertation *n.* विवेचन । शोध-प्रबन्ध ।
dissertational *a.* विवेचनात्मक । शोधप्रबंध-सम्बंधी ।
dissertator *n.* विवेचक । शोध-प्रबन्धकार ।
dissimilar *a.* असमरूप, विरूप ।
dissimilarity, dissimilitude *n.* असमरूपता, विरूपता ।
dissimilate *v.* ध्वनि-भेद करना । विषम करना ।
dissimilation *n.* ध्वनिभेद । वैषम्य ।
dissimilative *a.* विलोम, विषम ।
dissimile *n.* विलोम उपमा ।
dissimilitude *n.* असमरूपता, विरूपता ।
dissonance (-cy) *n.* कर्णकटुता, बेसुरापना ।
dissonant *a.* कर्णकटु, बेसुरा ।
dissuasory *a.* निषेधात्मक ।
distinction *n.* वैशिष्ट्य । पार्थक्य ।
distinctive *a.* पार्थक्यसूचक । विशिष्ट ।
distinctiveness *n.* पृथकत्व । विशिष्टता ।

distinctness *n.* पृथकत्व । स्पष्टता ।
disusage *n.* अप्रयोग ।
disuse *n.* अप्रयोग, अप्रचलन ।
disused *a.* अप्रयुक्त, अप्रचलित ।
disyllabic, diss—*a.* द्वयाक्षरात्मक ।
disyllabification, diss—*n.* दो अक्षरों में बनाने की क्रिया ।
disyllabify, diss—*v.* दो अक्षरों में बनाना ।
disyllabism, diss—*n.* दो अक्षरों का शब्द ।
disyllabize, diss—*n.* द्वयाक्षरीय शब्द, गण ।
ditheism *n.* द्वैत । पाप-पुण्यवाद ।
ditheist *n.* द्वैतवादी । पाप-पुण्यवादी ।
dithyramb *n.* उत्तेजक गीत । आवेशपूर्ण भाषण ।
dithyrambic *n.* उत्तेजक लेख (आदि) ।
diversity *n.* भिन्नता, अनेकत्व ।
—unity in—एकत्व में अनेकत्व ।
divine *a.* दिव्य, ईश्वरीय । ईश्वर-भक्त । आधि-दैविक ।
—essence ईश्वरीय सार-सत्ता ।
—service ईश्वर-पूजा ।
divineness *n.* ईश्वरत्व, धर्म-निष्ठा ।
divinify *v.* देवत्व-गुणारोपण करना ।
divinity *n.* दिव्यता, ईश्वरता । परमार्थ विद्या ।
—the D—ईश्वर ।
dochmiac *n.* पंचमात्रिकगण ।
doctrinal *a.* सिद्धान्तात्मक ।
doctrinarianism *n.* सिद्धांतवादिता ।

doctrine *n.* मत, सिद्धान्त।
—of occasional cause अनियतकारणवाद
—of preposition तर्कवाक्य-सिद्धान्त।
—of reasoning तर्क-सिद्धान्त।
—of relativity सापेक्षता-सिद्धान्त।
—of terms पद-सिद्धान्त।
doctrinism *n.* सिद्धान्तवाद।
doctrinist *n.* सिद्धान्तवादी।
dodecasyllable *n.* द्वादशात्मक पद।
dogma *n.* मतमतान्तर।
dogmatic (-al) *a.* मतमतांतर-सम्बंधी।
dogmatism *n.* मतमतांतरवाद।
dogmatist *n.* मतमतांतरवादी।
dominance (-cy) *n.* प्रभुत्व।
dominant *a.* प्रभुत्व-सम्पन्न, प्रभावशाली।
—character प्रभावशाली व्यक्तित्व।
domination *n.* प्रभुत्व, प्रभावशीलता।
doricism *n.* देहाती कहावत।
double *a.* द्विगुण। द्वयार्थक।
—aspect theory विशिष्टाद्वैत।
doublet *n.* समव्युत्पत्तिक।
doublets *n.* सममूल भिन्नार्थक शब्द।
doubting insanity *n.* सन्देहोन्माद।
doubting mania *n.* संशयोन्माद।
doxological *a.* ईश्वर-स्तुति-सम्बन्धी।
doxology *n.* स्तुति, स्तोत्र।
drama *n.* अभिनय। नाटक, रूपक।

dramalogue *a.* नाट्य पाठ ।
dramatic *a.* रूपकीय, नाटकीय ।
—imagination अभिनयानुकरण ।
—performances नाट्य अभिनय ।
dramatics *n.* नाट्यकला ।
dramatis(z)able *a.* अभिनेय ।
dramatis-personae *n.* नाटकीय पात्र ।
dramatist *n.* नाटककार, रूपककार ।
dramatization *n.* अभिनय । नाटक में रूपान्तरण, नाटक रचना ।
dramaturge *n.* नाटककार, रूपककार ।
dramaturgic *a.* नाटककारीय ।
dramaturgist *n.* नाट्यशास्त्रकार ।
dramaturgy *n.* नाट्यशास्त्र । नाट्यकला ।
dreamer *n.* स्वप्नद्रष्टा । स्वप्निल कल्पनाकर्त्ता ।
dreamery *n.* स्वप्नात्मकता, स्वप्नयुक्तता ।
dreamful *a.* स्वप्नपूर्ण ।
dreaminess *n.* स्वप्नात्मकता, स्वप्नयुक्तता ।
dreamland *n.* स्वप्नलोक, कल्पनालोक ।
dreamlike *a.* स्वप्नवत् ।
dreamy *a.* स्वप्नात्मक ।
drop-scene *n.* यवनिका, पटाक्षेप ।
dual *n.* द्वैत । द्विसूचक ।
dualism *n.* द्वैतवाद । द्विवचन ।
dualist *n.* द्वैतवादी ।
dualistic *n.* द्वैतवादी ।
duality *n.* द्वित्व । द्वैतभावना ।

duologue *n.* द्विपात्रीय नाटक।
dynamic *n.* गति। *a.* गत्यात्मक। गतिशील।
—point of view प्रगतिशील दृष्टिकोण।
—property गत्यात्मक शक्ति।
—theory गत्यात्मक सिद्धान्त।
dynamical *a.* गति-विज्ञान-सम्बन्धी।
dynamics *n.* गतिविज्ञान।
—social—सामाजिक गतिविज्ञान।
dynamism *n.* गतिवाद।
dynamist *n.* गतिवादी।
dysgraphia *n.* लेखदोष।
dyslogia *n.* वाग्दोष।

E

Earthly *a.* पार्थिव, ऐहिक।
echo *n.* प्रतिध्वनि, अनुनाद।
—scattered प्रकीर्ण प्रतिध्वनि।
echoic *a.* प्रतिध्वनित, अनुनादित।
economic *a.* आर्थिक। अर्थशास्त्रीय। मितव्ययी।
—exploitation आर्थिक शोषण।
—factors आर्थिक तथ्य।
—freedom आर्थिक स्वतंत्रता।
—interpretation आर्थिक व्याख्या।
economical *a.* अर्थशास्त्रीय। मितव्ययी।
economics *n.* अर्थशास्त्र।

economist *n.* अर्थशास्त्रज्ञ । मितव्ययी ।

ecstasy *n.* परमानन्द । तन्मयता ।

ecstatic *a.* परमानन्ददायक । तन्मय ।

edit *v.* सम्पादन करना ।

editing *n.* सम्पादन ।

edition *n.* संस्करण ।

editor *n.* सम्पादक ।

—art—कला-सम्पादक ।

—assistant—सहायक सम्पादक ।

—associate—सहकारी सम्पादक ।

—city—नगर-सम्पादक ।

—drama—नाटक-सम्पादक ।

—financial—अर्थ-सम्पादक ।

—literary—साहित्य-सम्पादक ।

—managing—प्रबंध-सम्पादक ।

—music—संगीत-सम्पादक ।

—news—समाचार-सम्पादक ।

—religion—धर्म-सम्पादक ।

—society—समाज-सम्पादक ।

—sunday—रविवासरीय सम्पादक ।

editorial *n.* सम्पादकीय लेख । *a.* सम्पादकीय ।

—article सम्पादकीय लेख ।

—department सम्पादकीय विभाग ।

—direction सम्पादकीय आदेश ।

—point of view सम्पादकीय दृष्टिकोण ।

—policy सम्पादकीय नीति ।

—writers सम्पादकीय लेखक ।

editorship *n.* सम्पादकत्व ।
editress *n.* सम्पादिका ।
education *n.* शिक्षा ।
—agency, शिक्षा-साधन ।
—department शिक्षा-विभाग ।
—mental—मानसिक शिक्षा ।
—moral—नैतिक शिक्षा ।
—religious—धार्मिक शिक्षा ।
—technical—शिल्प-शिक्षा ।
educational *a.* शैक्षिक ।
—psychology प्रयोगात्मक मनोविज्ञान ।
educationist *n.* शिक्षाविद् ।
educative *a.* शिक्षाप्रद ।
—instruction आचारगर्भ-शिक्षा ।
ego *n.* अहं, आत्मा ।
—instinct अहंभाव ।
egocentric *a.* अहंवादी । आत्मकेन्द्रित ।
egocentricity *n.* अहंवादिता । आत्मकेन्द्रिता ।
egoism *n.* अहंवाद, अहम्मन्यता ।
egoist *n.* अहंवादी ।
egoistic *a.* अहम्मन्य, अहंवादी ।
egomania *n.* अहंप्रमाद ।
egomanic *n.* अहंप्रमादी ।
egotism *n.* अहंभाव । अहम्मन्यना ।
egotist *n.* अहंवादी ।
egotistic *a.* अहंवादीय ।
elegiac *a.* सकरुण ।

elegist *n.* शोकगीतकार ।
elegize *v.* शोकगीत लिखना ।
elegy *n.* शोकगीत ।
element *n.* तत्व, मूल तत्व । पृथ्वी, वायु, जल, आकाश तथा अग्नि में से कोई एक ।
—mental—मनस्तत्व ।
—of consciousness चेतन तत्व ।
elemental *a.* तात्विक ।
elementalism, elementism *n.* तत्ववाद ।
elementariness *n.* तात्विकता ।
elementary *a.* प्राथमिक । मूल । तात्विक ।
—property आदिभौतिक गुण ।
—substance मूल तत्व ।
elevation *n.* उत्कर्ष । उन्नतांश ।
—of meaning अर्थोत्कर्ष ।
elide *v.* अक्षरलोप करना ।
elimination *n.* लोप, विलोपन ।
elision *n.* लोप । अक्षरलोप ।
ellipsis, ellipse *n.* न्यूनपद । पदलोप ।
elliptical *a.* न्यूनपदीय । पदलोप-सम्बंधी ।
elucidate *v.* विशद व्याख्या करना ।
elucidation *n.* विशद व्याख्या ।
elucidative *a* विशद व्याख्यात्मक ।
elucidator *n.* विशद व्याख्याता ।
elucidatory *a.* विशद व्याख्या-सम्बन्धी ।
elusion *n.* भ्रान्ति ।
elusive, elusory *a.* भ्रान्तिजनक ।

elusiveness, elusoriness *n.* भ्रान्तिजनकता ।
emotion *n.* भावावेश, मनोभाव ।
—altruistic—परोपकार-भावना ।
—cosmic—महत् भाव ।
—egoistic—अहंभाव ।
—nonpersonal—आत्मेतरभाव ।
—personal—आत्मभाव ।
—tender—वात्सल्य । अनुराग ।
emotional *a.* भावात्मक, भावप्रवण ।
—disposition भाववृत्ति ।
—expression भावव्यंजना ।
—interest रस ।
—law अनुभवमूलक नियम ।
—mood भावमयता ।
—temperament भावप्रवृत्ति ।
emotionalism *n.* भाव-प्रवणता, भावात्मकता ।
emotionalist *n.* भावप्रवणतावादी, भावुक ।
emotionality *n.* भावप्रवणता, भावुकता ।
emotionless *a.* भावनाहीन, आवेगरहित ।
emotive *a.* भावोनेजक, भावप्रवण ।
emotisty *n.* भावोत्तेजकता, भावप्रवणता ।
empathy *n.* समानुभूति ।
emphasis *n.* बल ।
emphatic (-al) *a.* सबल, बलात्मक ।
empiric (-al) *a.* अनुभवमूलक, अभिज्ञतामूलक ।
—knowledge अभिज्ञतामूलक ज्ञान ।
—method अनुभवमूलक पद्धति ।

—psychology अनुभवमूलक मनोविज्ञान ।
—school अनुभववादी सम्प्रदाय ।
empiricism *n.* अनुभववाद ।
empiricist *n.* अनुभववादी ।
enallage *n.* शब्द-परिवर्तन, व्याकरण-विपर्यय ।
enantiosis *n.* व्यंग्योक्ति अलंकार ।
enclitic *a.* अनुलग्न (शब्द) । *n.* परसर्ग ।
encyclop(a)edia *n.* विश्वकोश ।
encyclop(a)edian *a.* विश्वकोशीय ।
encyclop(a)edic (-al) *a.* विश्वकोशीय ।
encyclop(a)edism *n.* विश्वकोशवाद ।
encyclop(a)edist *n.* विश्वकोशकार ।
end *n.* अंत । समाप्ति, उपसंहार ।
—state अन्तावस्था ।
endless *a.* अनन्त ।
endlessness *n.* अनन्तता ।
enigma *n.* प्रहेलिका ।
enigmatic (-al) *a.* प्राहेलिक ।
enigmatist *n.* प्रहेलिकाकार ।
entireness *n.* सम्पूर्णता ।
entirety *n.* सम्पूर्णता ।
entitative *a.* सत्ता-सम्बंधी । सत्तात्मक ।
entitle *v.* शीर्षक रखना ।
entity *n.* सत्ता, विद्यमानता ।
enunciable *a.* प्रतिपाद्य ।
enunciate *v.* प्रतिपादित करना ।
enunciation *n.* प्रतिपादन ।

enunciative *a.* प्रतिपादनात्मक ।
enunciator *n.* प्रतिपादक ।
enunciatory *a.* प्रतिपादनात्मक ।
environment *n.* वातावरण, परिस्थिति ।
—physical—भौतिक परिस्थिति ।
environmental *a.* वातावरण-सम्बंधी ।
—factors संयोगी तथ्य ।
epagoge *n.* विशिष्ट अलंकार ।
epagogic *a.* विशिष्ट आलंकारिक ।
epanadiplosis *n.* पुनरुक्ताभास ।
epanalepsis *n.* पुनरुक्ति ।
epanodos *n.* विपर्यय अलंकार ।
epanorthosis *n.* स्मृत्यलंकार ।
epic *n.* महाकाव्य, वीरकाव्य ।
a. महाकाव्य के उपयुक्त ।
—national—राष्ट्रीय महाकाव्य ।
—simile महाकाव्य-सम्बन्धी उपमान ।
epical *a.* महाकाव्य-सम्बन्धी ।
epicede *n.* शोकगीत ।
epicedial *a.* शोकगीत-सम्बन्धी ।
epicedium *n.* शोकगीत ।
epicure *n.* विपयसुख ।
epicurean *n.* विपयसुखवादी ।
epicureanism, epicurism *n.* विपयसुखवाद
epigamic *a.* कामोद्दीपक ।
epiglottic *a.* उपजिह्वा-सम्बन्धी ।
epiglottis *n.* उपजिह्वा ।

epigram *n.* सूक्ति। मार्मिक वचन ।

epigrammatic *a.* सूक्तियुक्त। मार्मिक (वचन) ।

epigrammatist *n.* सूक्तिकार ।

epigraph *n.* शिलालेख ।

epigraphic *a.* शिलालेखीय ।

epigraphist *n.* शिलालेखविद्, पुरालिपिशास्त्री ।

epigraphy *n.* शिलालेखविद्या, पुरालिपिशास्त्र ।

epilogist *n.* उपसंहार-लेखक । निर्वहण-पात्र ।

epilogistic *a.* उपसंहार-सम्बन्धी । निर्वहणीय ।

epilogue *n.* उपसंहार । भरतवाक्य ।

epiphany *n.* अवतार ।

epiphonema *n.* (नाटक में) अर्थसूचक कथन ।

episode *n.* प्रासंगिक कथा । उपाख्यान ।

episodic (-al) *a.* प्रासंगिक । उपाख्यान-सम्बंधी ।

epistemological *a.* ज्ञानशास्त्रीय । प्रमाणवादीय

epistemology *n.* ज्ञानशास्त्र । प्रमाणवाद ।

epistle *n.* पत्र-काव्य । साहित्यिक रचना ।

epistrophe *n.* अन्त्यनुप्रास ।

epitaph *n.* समाधि-लेख ।

epitasis *n.* (दुःखान्त) नाटक का केन्द्र भाग ।

epithalamial, epithalamic *a.* विवाह-गीत-सम्बन्धी ।

epithalamium *n.* विवाह-गीत ।

epithet *n.* गुणवाचक विशेषण । उपनाम ।

epithelic *a.* गुणवाचक विशेषण-सम्बन्धी । उपनाम-सम्बन्धी ।

epitrite *n.* तीन दीर्घ एवं एक ह्रस्व वर्णिक गण ।

epoch *n.* युगारम्भ । घटनापूर्ण युग ।

—making युग-प्रवर्तक ।

epochal *a.* युगारम्भ-सम्बन्धी । युगीन ।

epos *n.* वीररस-प्रधान काव्य ।

equalitarian *a.* समानवादी ।

equalitarianism *n.* समानवाद ।

equality *n.* समानता ।

equation *n,* समीकरण ।

equational *a.* समीकरण-सम्बन्धी ।

equilibration *n.* संतुलन ।

equilibrity *n.* सन्तुलितत्व, सामंजस्य ।

equilibrium *n.* सन्तुलित अवस्था।

—illusion of—सामञ्जस्यीय भ्रम ।

—of minds चित्तवृत्तीय सन्तुलन ।

—perception of—सामञ्जस्य-बोध ।

equivalence (-cy) *n.* समतुल्यता ।

equivalent *a.* समतुल्य ।

equivocal *a.* सन्दिग्धार्थक । सन्देहात्मक ।

equivocality, equivocalness *n.* सन्दिग्धार्थकता । सन्देहात्मककता ।

equivocation *n.* वाक्छल, वक्रोक्ति ।

equivocator *n.* वाक्छली, वक्रोक्तक ।

equivocatory *a.* वाक्छलयुक्त, वक्रोक्तिपूर्ण ।

equivoke (-voque) *n.* कूटोक्ति, वक्रोक्ति ।

era *n.* संवत् । युग, कल्प ।

erotic *n.* शृंगार-काव्य ।

a. शृंगारिक । उद्दीपक, कामोत्तेजक ।

eroticism *n.* शृंगारिकता । कामोत्तेजना ।
erotogenic *a.* शृंगारिक । कामोत्तेजक ।
errata *n.* शुद्धिपत्र ।
erratum *n.* अशुद्धि-सूची ।
error *n.* अशुद्धि, भूल ।
—absolute—वास्तविक भूल ।
—cumulative—वर्द्धमान भूल ।
—law of—क्रमपरिणाम-सिद्धान्त ।
—of observation दृष्टि-भूल ।
—of omission छूटने की भूल ।
—relative—सापेक्षिक भूल ।
erudite *n.* विद्वान । *a.* विद्वतापूर्ण (कृति) ।
eruditeness (-dition) *n.* विद्वता ।
escapism *n.* पलायनवाद ।
escapist *a.* पलायनवादी ।
eschatological *a.* परलोकशास्त्रीय ।
eschatology *n.* परलोकशास्त्र ।
essay *n.* निबन्ध, लेख ।
essayette *n.* लघु निबन्ध ।
essayist *n.* निबन्धकार ।
essential *a.* तात्विक । मूलभूत । अपरिहार्य ।
—attribute स्वाभाविक धर्म ।
—character अनिवार्य योग्यता ।
—circumstances मुख्य परिस्थितियाँ ।
—definition प्रधान लक्षण ।
—harmony समस्वरता ।
—preposition अनिवार्य प्रस्थापना ।

essentiality *n.* अनिवार्यता ।
estimation *n.* प्राक्कलन, मूल्यांकन ।
eternal *a.* शाश्वत, सनातन ।
—the E —परमात्मा ।
eternalist *n* सनातनवादी ।
eternity *n.* शाश्वतता, सनातनता ।
ethics *n.* आचारशास्त्र, नीनिशास्त्र ।
a. नैतिक, सदाचार-सम्बन्धी ।
ethical *a.* नैतिक, नीतिशास्त्र-सम्बंधी ।
—judgement नैतिक सिद्धान्त ।
—sense नैनिक दृष्टि ।
—socialism नैनिक समाजवाद ।
—standard नैनिक स्तर ।
ethicism *n.* नीतिवाद ।
ethicist *n.* नीतिशास्त्री ।
etymologer *n.* शब्दव्युत्पत्तिविद् ।
etymologic *a.* व्युत्पति-शास्त्र-सम्बन्धी ।
etymologican *n.* व्युत्पत्ति-कोश ।
etymologist *n.* शब्द-व्युत्पत्तिविद् । निरुक्तकार
etymologize *v.* व्युत्पत्ति देना । निरुक्ति निकालना
व्युत्पत्तिशास्त्र का अध्ययन करना ।
etymology *n.* व्युत्पत्तिशास्त्र । निरुक्तिशास्त्र ।
eudemonics *n.* आनन्द-साधन ।
eudemonism *n.* आनन्दवाद ।
euhemerise *v.* पौराणिक वृत्तों को ऐतिहासिक
सत्यता देना ।
euhemerism *n.* पौराणिक वृत्तों का ऐतिहासिक
सिद्धान्त ।

euhemerist *n*. पौराग़िक वृत्तों की ऐतिहासिक सत्यता का अध्येता ।

euhemeristic *a*. पौराणिक वृत्तों की ऐतिहासिक सत्यता से सम्बन्धित ।

euphemism *n*. कान्तपदावली । मधुर भाषण ।

euphemistic *a*. मधुरभाषी, मधुरभाषण-सम्बन्धी

euphonic euphonious *a*. श्रुति-मधुर ।

euphonism *n*. श्रुति-मधुरता, सुस्वरता ।

euphony *n*. उच्चारण की सुगमता के लिए ध्वनि-परिवर्तन की प्रवृत्ति ।

euphuism *n*. कृत्रिम शैली ।

euphuist *a*. कृत्रिम शैलीकार ।

euphuistic *a*. कृत्रिम शैली-सम्बन्धी ।

euphuize *v*. कृत्रिम शैली में व्यक्त करना ।

event *n*. घटना ।

—association of—s घटना-साहचर्य ।

—causeless—कारणहीन घटना ।

—incompatible—s असंगत घटना ।

—probable—s संभाव्य घटना ।

evidence *n*. साक्ष्य । प्रमाण ।

—circumstantial—पारिस्थितिक प्रमाण ।

—cumulative—संचित प्रमाण ।

evolution *n*. विकास ।

—mental—मानसिक विकास ।

—organic—जीवविकास ।

—theory of—विकास-सिद्धान्त ।

evolutional (-ary) *a*. विकास-सम्बंधी ।

evolutionism *n.* विकासवाद ।
evolutionist *n.* विकासवादी ।
evolutionistic *a.* विकासवादीय ।
exaggerate *v.* अतिशयोक्ति करना, अतिरंजित करना, अत्युक्ति करना ।
exaggeration *n.* अतिशयोक्ति , अतिरंजना, अत्युक्ति ।
exaggerative *a.* अतिशयोक्ति-सम्बन्धी, अतिरंजित, अत्युक्तिपूर्ण ।
exaggerator *n.* अतिशयोक्तिकार, अतिरंजक, अत्युक्तिकर्ता ।
exaggeratory *a.* अतिशयोक्तिपूर्ण, अतिरंजनात्मक, अत्युक्तिपूर्ण ।
example *n.* दृष्टान्त, उदाहरण ।
—concrete—मूर्त उदाहरण ।
—symbolic—प्रतीकात्मक उदाहरण ।
exception *n.* अपवाद ।
exceptional *a.* आपवादिक, अपवाद-स्वरूप ।
exceptionality *n.* आपवादिकता ।
exceptionary *a.* अपवादात्मक, अपवादसूचक ।
exchange of thoughts *n.* विचार-विनिमय ।
exegesis *n.* धर्मग्रन्थ-भाष्य ।
exegete (-tist) *n.* धर्मग्रन्थ-भाष्यकार ।
exegetic (-al) *a.* धर्मग्रन्थ-भाष्य-सम्बन्धी ।
exegetics *n.* धर्मग्रन्थ-भाष्यशास्त्र ।
exemplar *n.* दृष्टान्तस्वरूप ।
exemplariness (-rity) *n.* दृष्टान्तस्वरूपता ।

examplary, examplifiable *a.* दृष्टान्तयोग्य
exemplification *n.* दृष्टान्त द्वारा समर्थन ।
exeunt *n.* मंच से प्रस्थान ।
existence *n.* अस्तित्व, सत्ता ।
exode *n.* नाटकीय उपसंहार ।
experience *n.* अनुभव ।
—active—सक्रिय अनुभव ।
—passive निष्क्रिय अनुभव ।
—primary—प्राथमिक अनुभव ।
—uncontradicted—अबाधित अनुभव ।
—wide and representative—
व्यापक और प्रातिनिधिक अनुभव ।
experienced *a.* अनुभवी ।
experiential *a.* अनुभवात्मक ।
experientialism *n.* अनुभववाद ।
experientialist *n.* अनुभववादी ।
experiment *n.* प्रयोग ।
experimental *a.* प्रायोगिक, प्रयोगात्मक । प्रयोगार्थ ।
—apprehension अनुभवमूलक ज्ञान ।
—knowledge प्रयोगसिद्ध ज्ञान ।
—method प्रयोगात्मक प्रणाली ।
—phonetics प्रयोगात्मक ध्वनिशास्त्र ।
—psychology प्रयोगसाध्य मनोविज्ञान ।
experimentalism *n.* प्रयोगवाद ।
experimentalist *n.* प्रयोगवादी ।
explanation *n.* व्याख्या ।

—by analysis विश्लेषण द्वारा व्याख्या ।
—scientific—वैज्ञानिक व्याख्या ।
explanatory (-tive) *a.* व्याख्यात्मक ।
—grammar व्याख्यात्मक व्याकरण ।
exploration *n.* अनुसंधान ।
explorative (-tory) *a.* अनुसंधान-सम्बंधी ।
explorer *n.* अनुसंधानकर्ता ।
express *v.* अभिव्यक्त करना ।
—oneself स्व-भावनाओं-विचारों को अभिव्यक्त करना ।
expressed *a.* अभिव्यक्त , अभिव्यंजित ।
expressibility *n.* अभिव्यंजकता ।
expressible *a.* अभिव्यंजनीय, अभिव्यक्तनीय ।
expression *n.* अभिव्यंजना, अभिव्यक्ति ।
expressional *a.* अभिव्यक्ति-विषयक ।
expressionism *n.* अभिव्यंजनावाद ।
expressionist *n.* अभिव्यंजनावादी ।
extemporaneous, extempore *a.* सद्यःस्फूर्त
extemporaneousness *n.* सद्यःस्फूर्तता ।
external *a.* बाह्य ।
—character बाह्य लक्षण ।
—feature बाह्य स्वरूप ।
—objects बाह्य पदार्थ ।
—sense बाह्येन्द्रिय ।
—world बाह्य संसार ।
extinction *n.* विनाश । विलोप ।
—of useless forms अनुपयोगी रूपों का विलोप ।

extract *n.* उद्धरण । अवतरण । सारांश ।
extremism *n.* अतिवाद ।
extremist *n.* अतिवादी ।
exuberance, (-cy) *n.* शब्दाडम्बरपूर्णता ।
exuberant *a.* शब्दाडम्बरपूर्ण (भाषा) ।

F

Fable *n.* कल्पित कथा ।
fabler *n.* कल्पित कथाकार ।
fabliau *n.* छन्दबद्ध कल्पित कथा ।
fabulist *n.* कल्पित कथाकार ।
fabulosity *n.* कल्पित कथाप्रियता । अनैतिहासिकता, पौराणिकता ।
fabulous *a.* कल्पित कथाप्रिय । अनैतिहासिक । पौराणिक ।
—age पुराण-काल ।
fabulousness, fabulosity *n.* कल्पित कथाप्रियता । पौराणिकता ।
factual *a.* तथ्य-संबंधी ।
factuality *n.* तथ्यता ।
faculty *n.* कार्यकारी क्षमता या शक्ति ।
—cognitive—बोध-शक्ति ।
—psychology—शक्ति-मनोविज्ञान ।
fallacious *a.* भ्रामक । हेत्वाभासिक ।
—reasoning तर्काभास ।

fallaciousness *n.* भ्रामकता । हेत्वाभासिकता ।
fallacy *n.* भ्रामक तर्क । हेत्वाभास । वाक्छल ।
—material—वास्तविक हेत्वाभास ।
—of accent स्वराघात-दोष ।
false *a.* मिथ्या ।
—analogy सादृश्याभास । मिथ्या उपमान ।
—cause कारणाभास ।
—concord व्याकरणिक नियमोल्लंघन ।
—perception मिथ्या प्रतीति ।
—pride मिथ्याभिमान ।
—quantity छन्द में स्वर की अशुद्धतापूर्ण दीर्घता ।
—reason मिथ्या हेतु ।
family *n.* परिवार, कुटुम्ब, कुल ।
—of languages भाषा-परिवार ।
—of speech भाषा-कुल ।
—tree वंश-वृक्ष, वंशावली ।
fanatic *n.* धर्मोन्मत्तजन *a.* धर्मोन्मत्त, धर्मान्ध ।
fanatical *a.* धर्मोन्मादपूर्ण ।
fanaticism *n.* धर्मोन्माद ।
fanatist *n.* धर्मोन्मादी ।
fancied *a.* कल्पनारचित ।
fanciful *a.* कल्पनाशील ।
fancy *n.* कल्पनाशक्ति ।
fantasia *n.* कल्पनाप्रधान गीत ।
farce *n.* परिहासजनक कार्य । प्रहसन ।
farceur *n.* प्रहसन-अभिनेता ।

farcical *a.* परिहासजनक। प्रहसनात्मक।
farcicality *n.* परिहासात्मकता।
fascicle (-icule) (-iculus) *n.* (ग्रन्थ का) खण्डशः प्रकाशित भाग।
fascism *n.* अधिनायकवाद। उग्रराष्ट्रीयता।
fascist *n.* अधिनायकवादी। उग्रराष्ट्रिक।
fatalism *n.* भाग्यवाद।
fatalist *a.* भाग्यवादी।
fatalistic *a.* भाग्यवादीय।
featural *a.* मुखाकृति-सम्बंधी।
feature *n.* आकृति। नाट्यरूपक। समाचार-पत्रादि में महत्वपूर्ण स्तंभ आदि।
—propramme नाट्यरूपक।
federal *a.* संघीय।
federalism *n.* संघवाद।
federalist *n.* संघवादी।
federation *n.* संघ, संघबद्ध-समाज।
feeling *n.* भावना। अनुभूति।
a. भावमय। हृदयानुभूत।
—aesthetic—सौन्दर्य-भावना।
—fellow—बन्धुत्व-भावना।
—good—सद्भावना।
—moral—नैतिक भावना।
—of activity क्रिया-भावना।
—of reality वास्तविकता की भावना।
—tone सांवेदनिक स्वर।
female rhyme *n.* 'ई' में समाप्त होनेवाली तुक।

feminine *a.* स्त्रीवाची । नारी-जातीय ।
—ending ऐसी पंक्ति जिसमें बलाघात उपान्त्य अक्षर पर हो ।
—gender स्त्रीलिंग ।
—rhyme वह तुकान्त पद जिसमें दूसरे अक्षर पर स्वराघात न हो ।
feminism *n*, स्त्रीवाद, नारीवाद ।
feminist *n.* स्त्रीवादी, नारीवादी ।
feminization *n.* [illegible] ।
fescennine *a.* अश्लील ।
—verses अश्लील व्यंग्य-रचना ।
feudal *a.* सामन्तिक ।
feudalism *n.* सामन्तवाद ।
feudalist *n.* सामन्तवादी ।
feudalistic *a.* सामन्तवादीय ।
feudality *n.* सामन्तता । सामन्तिक सिद्धान्त ।
fiction *n.* कथा-साहित्य ।
fictional *a.* कथा-साहित्य-सम्बन्धी ।
fictionist *n.* कथाकार ।
fictitious *a.* काल्पनिक ।
— name कल्पित नाम ।
fictitiousness *n.* काल्पनिकता ।
fictive *a.* कल्पनापूर्ण ।
fidelity *n.* (सत्य या तथ्य के प्रति) अटल दृढ़ता ।
—of reproduction अविकल अनुवाद ।
figurate *a.* आलंकारिक । मूर्तिमान, साकार ।
figuration *n.* रूप-रंग । रेखाचित्र, आकृति ।

लाक्षणिक वर्णन, रूपात्मक चित्रण । अलंकरण ।

figurative *a.* आलंकारिक । लाक्षणिक । चित्र-सम्बन्धी । अलंकार-मय ।

—language आलंकारिक भाषा ।

figurativeness *n.* अलंकारिता । लाक्षणिकता ।

figure *n.* आकृति । बाह्य आकार । रूप । प्रतिमा । चित्र । व्याकरणिक नियमों का सम्मत उल्लंघन । अलंकार । नाम मात्र का अधिकारी ।

—of speech वाक्यालंकार ।

filth *n.* गन्दे शब्द । अश्लीलता ।

filthy *a.* अश्लील । कुत्सित ।

final *a.* सुनिश्चित । अन्तिम ।

—cause निश्चित प्रयोजन ।

—classification अन्तिम वर्गीकरण ।

finale *n.* अन्त । नाटक का अन्त । गीति-नाट्य की अन्तिम धुन ।

finding *n.* निष्कर्ष, परिणाम । खोज ।

finger alphabet *n.* (अँगुलियों के) सांकेतिकवर्ण ।

finger language *n.* स्पर्श भाषा ।

finite *a.* परिमित, सीमाबद्ध ।

—form परिमित आकार ।

finiteness *n.* परिमिति, सीमाबद्धता ।

fire worship *n.* अग्निपूजा ।

first *a.* प्रधान । प्रथम । अत्युन्नम । स्वतःसिद्ध । मूल । *ad.* प्रथमतः, सर्वप्रथम ।

—hand knowledge स्वयंप्राप्त ज्ञान ।

—person उन्नमपुरुष ।

—principles मूल सिद्धान्त ।
—sound shift प्रथम वर्ग-परिवर्तन ।
flattery *n.* मिथ्या स्तुति, चाटूक्ति, चाटुकारिता ।
florid *a.* अलंकारयुक्त । अत्यलंकृत ।
—speech शब्दाडम्बरयुक्त व्याख्यान ।
—style अलंकृत शैली ।
flowery language *n.* आलंकारिक भाषा ।
fluctuation of the mind *n.* चित्तवृत्तीय अस्थिरता ।
fluency *n.* धाराप्रवाहिता ।
fluent *a.* धाराप्रवाह । ~~धाराप्रवाही~~ ।
fluff *n.* अभिनय का वह भाग जो अभिनेता को अज्ञात हो ।
fogram *n.* पुराणपंथी ।
fogyism *n.* पुराणपंथ ।
folk *n.* जनसमूह, लोक ।
—dance लोकनृत्य ।
—literature लोकसाहित्य ।
—lore लोकवार्ता, लोकविचार, ~~लोकविश्वास~~ जनश्रुति ।
—psychology जनमनोविज्ञान ।
—song लोकगीत ।
—ways लोकरीति ।
foresight *n.* अग्रदृष्टि, दूरदर्शिता ।
foresighted *a.* अग्रदृष्टा, दूरदर्शी ।
forethought *n.* पूर्वविचार, पूर्वदृष्टि ।

form *n.* रूप, आकृति। प्रथागत विधि, रीति। रचना-विन्यास। विधा। शब्दरूप।

formal *a.* औपचारिक। विधिवत्।

formalism *n.* औपचारिकता, विधिवत्ता।

formation *n.* रचना। निर्माण। विन्यास।

formational *a.* निर्माण-संबंधी। रचनात्मक।

formative *a.* निर्माणशील। रचनात्मक। प्रत्यय-उपसर्ग-सम्बन्धी।

—affix उपसर्ग-प्रत्यय-रचनात्मक अनुबंध।

formula *n.* सूत्र। संकेत। सिद्धांत।

—fundamental—मूल सूत्र।

—general—साधारण सूत्र।

—graphic—चित्र-संकेत।

—structural—रचना-संकेत।

formulable *a.* संविन्यसनीय। सूत्रबद्धनीय।

formularization *a.* संविन्यसनीयता। सूत्रीकरण

formulary *n.* सूत्रसमूह, नियमसंहिता।

a. सूत्र-संबंधी।

formulate *v.* सूत्रबद्ध करना। संविन्यस्त करना।

formulated *a.* सूत्रित।

formulation *n.* सूत्रीकरण। संविन्यास।

formulism *n.* रूढ़िवाद।

formulist *n.* रूढ़िवादी।

formulistic *a.* रूढ़िविषयक, रूढ़िगत।

fortuitism *n.* भाग्यवाद।

fortuitist *n.* भाग्यवादी।

भूत द्रव्य । *a.* [illegible] ।

foul language *n.* अपशब्द ।

foundation *n.* नींव । संस्थापन । आधार । मूल

foundational *a.* आधारात्मक । मौलिक ।

founder *n.* संस्थापक ।

—member संस्थापक सदस्य ।

foundress *n.* संस्थापिका ।

fountain *n.* उत्स । स्रोत ।

—head मूलस्रोत, आदिकारण ।

fragment *n.* खण्ड, अपूर्ण अंश ।

fragmental (-tary) *a.* आंशिक, [illegible] ।

fraternal *a.* बन्धुवत् ।

fraternity *n.* बन्धुत्व ।

free *a.* स्वतंत्र । निर्बाध । अनाक्षरिक (अनुवाद) उन्मुक्त ।

—love उन्मुक्त प्रेम ।

—spoken स्पष्टवक्ता ।

—thinker स्वतंत्र विचारक ।

—thinking मुक्त चिंतन ।

—thought स्वतंत्र विचार ।

freedom *n.* स्वतंत्रता । कार्य-स्वातंत्र्य ।

—ethical—नैतिक स्वातंत्र्य ।

—of action कार्य-स्वातंत्र्य ।

—of conscience विवेक स्वातंत्र्य ।

—of expression अभिव्यंजन स्वातंत्र्य ।

—of press मुद्रण-स्वातंत्र्य ।

—of speech भाषण-स्वातंत्र्य ।

—of thought विचार-स्वातंत्र्य ।
fricative *n.* घर्षक । घर्षी व्यंजन ।
friction *n.* घर्षण । संघर्ष ।
frictional *a.* घार्षणिक । संघर्षी । प्रतिरोधात्मक ।
frolic *n.* परिहास । *a.* परिहासशील ।
frolicsome *a.* परिहासशील ।
frolicsomeness *n.* परिहासशीलता ।
frontispiece *n.* मुखपृष्ठचित्र ।
fugue *n.* स्वरसंगत पद ।
fuguist *n,* स्वरसंगत पदकार ।
fundamental *n.* प्रधानतत्व ।
a. मौलिक । मूलभूत । अनिवार्य । प्रधान ।
—cause मूल कारण ।
—formula मूल सूत्र ।
—note मूल स्वर ।
—principles मूल सिद्धान्त ।
—rights मौलिक अधिकार ।
—tone मूल स्वर ।
fundamentalism *n.* मूलसिद्धान्तवाद ।
fundamentalist *n.* मूलसिद्धान्तवादी ।
fundamentality *n.* मौलिकता । प्रधानता ।
fundamentally *ad,* मौलिकतः । मूलतः ।
अनिवार्यतः । प्रधानतः ।
funniness *n.* हास्यजनकता ।
funny *a.* हास्यजनक ।
future *n.* भविष्य । भविष्यत् काल ।
—life, state भावी जीवन । पारलौकिक जीवन

—tense भविष्यत् काल ।
futurism *n.* भविष्यवाद ।
futurist *n.* भविष्यवादी ।

G

Gamut *n.* सरगम ।
gascon, gasconader *n.* दम्भी, डींगिया ।
gasconade *n.* दम्भ । डींग ।
gassiness *n* शब्दाडम्बर ।
gassy *a.* शब्दाडम्बरयुक्त ।
gazette *n.* राजपत्र ।
gazetteer *n.* भौगोलिक शब्दकोश ।
gender *n.* लिंग ।
—feminine—स्त्रीलिंग ।
—masculine—पुंल्लिग ।
genealogical *a.* वंशपरम्परागत ।
—classification वंशानुक्रम वर्गीकरण ।
—tree वंशावली ।
genealogically *ad.* वंशानुक्रमतः ।
genealogist *n.* वंशावलीप्रणेता, वंशक्रमज्ञ ।
genealogy *n.* वंशानुक्रम । वंश-परम्परा ।
general *a.* सामान्य, व्यापक । सार्वजनीन ।
—ability सामान्य योग्यता ।
—classification सामान्य वर्गीकरण ।
—concept सामान्य प्रत्यय ।
—consciousness सामान्य जागृति ।

generalised *a.* सामान्यीकृत ।
generalism *n.* जनमत ।
generality *n*, सामान्यता, व्यापकता । सामान्य सिद्धान्त ।
generalizable *a.* सामान्यानुमेय ।
generalization *n.* सामान्यानुमान, सामान्यीकरण ।
generalized *a.* सामान्यीकृत, व्यापकीकृत ।
generation *n.* युग । पीढ़ी ।
generic *a*, जातिगत, वर्गगत ।
—property जातीय अनुगुण ।
genesiology *n.* उत्पत्ति-शास्त्र ।
genesis *n.* उत्पत्ति । मूलरूप ।
genetic *a.* उत्पत्ति-सम्बंधी ।
—classification पारिवारिक वर्गीकरण ।
geneticist *n.* उत्पत्ति-विज्ञानी ।
genetics *n.* उत्पत्ति-विज्ञान ।
genitival *a.* सम्वन्धकारकीय ।
genitive case *n.* सम्बन्धकारक ।
genius *n.* प्रतिभाशाली व्यक्ति । प्रतिभा ।
geochemist *n.* भू-रसायनज्ञ ।
geochemistry *n.* भू-रसायन ।
geographer *n.* भूगोलशास्त्री ।
geographic *a.* भौगोलिक ।
geography *n.* भूगोलशास्त्र ।
—general—साधारण भूगोल ।
—physical—प्राकृतिक भूगोल ।

geolatry *n.* भू-पूजन ।
geologist *n.* भू-गर्भ-शास्त्री ।
geology *n.* भु-गर्भशास्त्र ।
geomancer *n.* भू-शकुनशास्त्री ।
geomancy *n.* भू-शकुनशास्त्र ।
geometry *n.* रेखागणित ।
geophysics *n.* भू-भौतिकशास्त्र ।
geopolitics *n.* भौगोलिक राजनीति ।
gerund *v.* क्रियावाचक संज्ञा, संज्ञार्थक क्रिया ।
gerundial *a.* क्रियावाचक संज्ञा-सम्बन्धी ।
gest *n.* अंगविक्षेप, संकेत ।
gestic *a.* अंगविक्षेपात्मक, संकेत-सम्बन्धी ।
gesticulate *v.* अंगचालन से आशय व्यक्त करना ।
gesticulation *n.* अंगविक्षेप, हाव । आशयव्यंजक अंगचालन ।
gesticulative (-tory) *a.* संकेतसूचक, हावपूर्ण
gesticulator *n.* अंगविक्षेपक ।
gestural *a.* अंगविक्षेप-विषयक, अंगचेष्टा-संबंधी, मुद्रा-विषयक ।
gesture *n.* अंगविक्षेप, भावभंगी ।
—language सांकेतिक भाषा ।
ghost word *n.* कूटशब्द ।
giggle *n.* अशिष्ट हास्य ।
giggler *n.* अशिष्ट हास्यकर्ता ।
gist *n.*, निष्कर्ष, सारांश ।
glacial epoch, era, period *n.* हिमयुग ।
glide *n.* ध्वनिविकार, श्रुति ।

—off पश्चात् श्रुति ।

—on पूर्व श्रुति ।

globe *n.* भूगोलक ।

glorification *n.* यशःगान । वर्चस्वन ।

glorified *a.* यशस्कर । वर्चस्वी ।

glorious *a.* यशस्वी । वर्चस्वी ।

gloriousness *n.* यशस्करता । वर्चस्विता ।

glory *n.* प्रभामण्डल । दिव्य ज्योति । यश । वर्चन ।

gloss *n.* भाष्य । टिप्पणी । टीका । शब्दकोश ।

v. पादटिप्पणी या पार्श्वटिप्पणी लिखना ।

glossal *a.* जिह्वीय ।

glossarial *a.* शब्दकोशीय ।

glossarist *n.* शब्द-संकलयिता । शब्द-कोशकार ।

glossary *n.* टिप्पणी । शब्द-संग्रह । विशिष्ट शब्दकोश ।

glossator, glosser *n.* भाष्यकार । वाच्यान्तर-कार ।

glossographer *n*, भाष्यकार । वाच्यान्तरकार । टिप्पणीकार ।

glossography *n.* भाष्य-रचना । टिप्पणी-लेखन, शब्दकोश-रचना ।

glossologist *n.* शब्द-विज्ञ ।

glossology *n.* शब्द-विज्ञान ।

glottal, glottic *a.* अलिजिह्वीय । स्वरयन्त्रमुखी

glottis *n.* अलिजिह्वा । स्वरयंत्रमुख । कंठद्वार ।

glottology *n.* तुलनात्मक शब्दविज्ञान ।

glutton *n.* स्वाध्यायप्रेमी, ग्रन्थप्रिय ।

gnosiology, gnosis *n.* अध्यात्म-ज्ञान ।
gnostic *a.* अध्यात्म-ज्ञान-संबंधी ।
God *n.* ईश्वर ।
—fearing धर्मभीरु ।
—gifted प्रतिभासम्पन्न ।
—of heaven स्वर्ग का अधिष्ठाता ।
—of hell नरक का अधिष्ठाता ।
—of love प्रेम-देवता ।
—of sea समुद्रदेव ।
—of war युद्ध-देवता ।
—'s truth निरपेक्ष सत्य ।
Goddess *n.* देवी ।
—of corn कृषिदेवी ।
—of heaven स्वर्ग की देवी ।
—of love प्रेमदेवी ।
—of war युद्धदेवी ।
—of wisdom बुद्धिदेवी, सरस्वती ।
godhood *n.* देवत्व ।
gradation *n.* श्रेणी-व्यवस्था, क्रम-विन्यास, वर्गीकरण । अपश्रुति, स्वरानुक्रम ।
gradational, gradatory *a.* श्रेणीपरक, वर्गात्मक ।
gradationed *n.* श्रेणीबद्ध, वर्गीकृत ।
grade *n.* कोटि, श्रेणी, पद । अपश्रुति ।
graded *a.* क्रमिक, श्रेणीकृत । क्रमोन्नत ।
grammalogue *n.* संकेत । वर्गशब्द । एकाक्षरशब्द
grammar *n.* व्याकरण । शब्दशास्त्र ।

—general—सामान्य व्याकरणशास्त्र।

—historical—व्याकरण का ऐतिहासिक-अध्ययन।

—universal—विभिन्न व्याकरण-प्रणालियों में स्वीकृत दर्शन। व्याकरण-तत्वज्ञान।

grammarian *n.* वैयाकरण, व्याकरणशास्त्री।

grammarless *a.* व्याकरणविहीन।

grammatic (-cal) *a.* व्याकरण-संबंधी। व्याकरण सम्मत, सैद्धान्तिक।

—predicate शाब्दिक विधेय।

—variation शाब्दिक रूपान्तर।

grammatically *ad.* व्याकरणतः।

grammaticalness *n.* व्याकरणीयता, व्याकरण-सम्मतता। सैद्धान्तिकता।

grammaticaster *n.* विद्याभिमानी।

grammaticism *n.* व्याकरणिकता। विद्याभिमान।

grammaticize *v.* सिद्धान्तानुकूल बनाना। व्याकरण-सम्मत बनाना।

grammatist *n.* वैयाकरण, शब्दशास्त्री।

grandiloquence *n.* वागाडम्बर, शब्दाडम्बर-प्रियता।

grandiloquent *a.* वागाडम्बरपूर्ण, शब्दाडम्बरप्रिय

graph *n.* लेखाचित्र। विन्दु-रेखा।

graphic (-al)*a.* लेखाचित्रीय, विन्दुरेखीय। सुचित्रित, सुवर्णित।

—method चित्र-रीति।

—representation रेखाचित्र-प्रदर्शन।

graphicalness *n.* सुचित्रितता । सुवर्णितत्व ।
graphics *n.* लेखाचित्र-कला । बिन्दु-रेखातन्त्र ।
graphiology, graphology *n.* लेखाचित्र-सम्बन्धी सूत्रप्रणाली ।
grave *a.* गम्भीरता से विचारणीय । उच्चहीन-स्वर-घातवाला । अनुदात्त (स्वर) ।
—accent उदात्त स्वराघात ।
ground *n.* धरातल । मूलाधार ।
—work आधारकर्म । मूलाधार ।
groundless *a.* निराधार । निर्मूल ।
groundlessness *n.* आधारहीनता । निर्मूलत्व ।
group *n.* समूह । वर्ग ।
—psychology समूह-मनोविज्ञान ।
—of speech भाषा-समूह ।
grouped *a.* समूहित । वर्गबद्ध ।
guttural *n.* कण्ठ्यध्वनि । कण्ठ । *a.* कण्ठ्य । कण्ठस्थानीय । कण्ठ-सम्बन्धी ।
—back जिह्वामूलीय ।
—labial कण्ठोष्ठ्य ।
gutturalism *n.* ध्वनि को कण्ठ्य बनाने की प्रवृत्ति
gutturalize *v.* ध्वनि को कण्ठ्य बनाना ।
gutturalness *n.* कण्ठस्थानीयता । कण्ठस्थिति ।
gutturopalatel *n.* कंठ-तालव्य ।

H

half open *a.* अर्द्धविवृत्त ।

handbook *n.* गुटका ।

haplography *n.* आवृत्तिलोप-त्रुटि ।

haplology *n.* आवृत्तिलोप ।

harbinger *n.* अग्रदूत ।

hard palate *n.* कड़ा तालू ।

harmonic (-cal) *a.* समध्वनि, संगीतमय । समस्वर, एकताल ।

harmonious *a.* सुस्वर, समस्वर, संगीतमय ।

harmoniously *ad.* समस्वरतः ।

harmoniousness *n.* सुस्वरता, समस्वरता, संगीतमयता ।

harmonist *n.* संगीतज्ञ ।

harmonization *n.* स्वरयोजन ।

harmonize *v.* समस्वर करना, सुर मिलाना ।

harmonizer *n.* संगीतज्ञ ।

harmony *n.* ऐक्य, सामंजस्य । समस्वरता ।

—sound ध्वनि-सामंजस्य ।

—vowel स्वर-सामञ्जस्य ।

harsh *a.* कर्कश, कर्णकटु ।

harshness *n.* कर्कशता, कर्णकटुता ।

head *n.* शीर्ष । मस्तिष्क । शीर्ष-प्रतिमा । अग्र-भाग । अध्यक्ष । प्रधान । वर्ग ।

—line शीर्षक । पत्र-पत्रिका की मुख्य पंक्ति ।

—note शीर्षटिप्पणी ।

heading *n.* शीर्षक ।

hearsay *n.* अनुश्रुति ।

heart *n.* हृदय । संवेदनशीलता ।
hedonic *n.* आनन्दवाद । *a.* आनन्द-विषयक ।
hedonism *n.* आनन्दवाद ।
- egoistic—स्वार्थपरायण सुखवाद । वैयक्तिक सुखवाद ।
—universal—परमार्थपरायण सुखवाद ।
hedonist (-tic) *n.* आनन्दवादी ।
hedonology *n.* आनन्द-विज्ञान ।
heliolater *n.* सूर्योपासक ।
heliolatry *n.* सूर्योपासना ।
hemistich *n.* अर्द्धाली ।
hemistichal *a.* अर्द्धाली-सम्बन्धी ।
hendecasyllable *n.* एकादशाक्षर छन्द ।
hendiadys *n.* 'विशेषण' अलंकार ।
henism *n.* सादृश्यवाद ।
henctheism *n.* एकेश्वरवाद ।
heptasyllabic *a.* सप्ताक्षर ।
herald *n.* अग्रदूत ।
hereditarian *n.* वंशपरंपरावादी ।
hereditariness *n.* वंशपरंपरावाद, पैतृकता ।
hereditary *a.* वंशपरम्परागत, पैतृक ।
hereditism *n.* वंशपरम्परावाद ।
heredity *n.* पैतृक गुण, वंशपरम्परा ।
hermeneutic, hermeneutical *a.* शब्दार्थ-मीमांसा-सम्बन्धी ।
hermeneutics *n.* शब्दार्थ-मीमांसा ।
hero *n.* वीर । नायक ।

—worship *n.* वीर-पूजा ।
heroic *a.* वीररस-प्रधान ।
—verse वीरकाव्य में प्रयुक्त छंद ।
—the—age वीर-युग ।
heroi-comic *a.* विनोदपूर्ण वीरकाव्य ।
heroine *n.* वीरांगना । नायिका ।
heteroepy *n.* अशुद्धोच्चारण ।
hexapody *n.* छः चरणक पद्य का चरण ।
hexastich *n.* षट्पदी कविता ।
hexasyllable *n.* षडाक्षर शब्द ।
hieroglyph *n.* गूढ़ाक्षर, चित्रलेख ।
hieroglyphic *a.* गूढ़ाक्षर-सम्बंधी, चित्रलेखीय ।
—writing *n.* चित्र-लेखन-पद्धति ।
hieroglyphics *n.* चित्रलेखशास्त्र, गूढ़ाक्षरविद्या ।
hieroglyphist *n.* चित्रलेखविज्ञ, गूढ़ाक्षरशास्त्री ।
hierological *a.* धर्मसाहित्य-विषयक ।
hierologist *n.* धर्मसाहित्यविद् ।
hierology *n.* धर्मसाहित्य ।
high *a.* उच्च । उत्कृष्ट ।
—brow बौद्धिक दृष्टिकोणवाला ।
—faluting,—falutin शब्दाडम्बरपूर्ण ।
—flown आडम्बरपूर्ण (वाक्य) ।
—pitch (accent) उदात्त ।
—sounding आडम्बरयुक्त ।
—vowel उच्चस्थानीय स्वर ।
hissing sound *n.* ऊष्म-ध्वनि ।
historian *n.* इतिहासकार ।

historic *a* इतिहासप्रसिद्ध ।

—present भूतकालद्योतक ।

—tenses भूतकाल ।

historical *a.* ऐतिहासिक ।

—development ऐतिहासिक विकास ।

—etymology ऐतिहासिक व्युत्पत्ति ।

—fallacy ऐतिहासिक हेत्वाभास ।

—feature ऐतिहासिक लक्षण ।

—grammar ऐतिहासिक व्याकरण ।

—method ऐतिहासिक पद्धति या प्रणाली ।

—school ऐतिहासिक मतवाद ।

historicity *n.* ऐतिहासिक प्रामाणिकता ।

historiette *n.* लघु इतिवृत्त ।

historiographer *n.* इतिवृत्त-लेखक ।

historiographic *a.* पुरावृत्तरचना-विषयक ।

historiography *n.* पुरावृत्त-रचना ।

history *n.* पुरावृत्त । इतिहास ।

histrion *n.* अभिनेता । नाटकपात्र ।

histrionic *n.* अभिनय-कला ।

a. अभिनेता-विषयक । नाटकीय ।

histrionicism, histrionism *n.* नाटकीयता । नाट्यत्व ।

hobby *n.* विशिष्ट रुचि ।

homogeneal *a.* सजातीय । एकरूप ।

homogeneity, homogeneousness *n.* सजातीयता । एकधर्मिता ।

homogeneous, homogenous *a.* सजातीय ।
एकधर्मी, एकरूप ।
homogenetic *a.* सजातीय ।
homogeny *n.* जाति-साम्य ।
homological *a.* सादृश्य-सम्बंधी ।
homologous *a.* समपरिणाम ।
homologue *n.* अनुरूप ।
homology *n.* अनुरूपता ।
homomorphous *a.* रचनानुरूप ।
homonym *n.* समनाम । समरूप भिन्नार्थक शब्द ।
homonymic, homonymous *a.* समनाम ।
समरूप भिन्नार्थक ।
homonymy *n.* समनामता । समरूपभिन्नार्थकता ।
homous *a.* समतात्विक ।
homophone *n.* समध्वन्यात्मक शब्द ।
homophonic, homophonous *a.* समध्वनिक ।
homophony *n.* समध्वनिकता ।
honorary *a.* अवैतनिक ।
humane *a.* मानवोचित ।
humaneness *n.* मानवोचितता ।
humanism *n.* मानवीयता ।
humanist *n.* मानववादी ।
humanistic *a.* मानववादीय ।
—education मानववादीय शिक्षण ।
—spirit मानवीय प्रेम । मानवता-प्रेम ।
humanitarian *n.* मानवहितवादी ।
a. मानवहितवादीय ।

humanitarianism *n.* मानवहितवाद ।
humanity *n.* मानवता । मनुष्यत्व ।
—religion of—मानवधर्म ।
—the—ies मानवशास्त्र ।
humanization *n.* मानवीकरण ।
humorist *n.* परिहासशील । विनोदी ।
humoristic *a.* परिहासात्मक । विनोदात्मक ।
humorous *a.* परिहासमय । विनोदमय ।
humorousness *n.* परिहासमयता । विनोदमयता
humour *n.* परिहास । विनोद ।
hymn *n.* स्तुति । भजन ।
hymnal *n.* स्तुति-संग्रह । *a.* स्तुति-सम्बंधी ।
hymnic *a.* स्तुति-सम्बन्धी ।
hymnist *n.* स्तोता । स्तुतिगायक ।
hymnologic *a.* स्तुति-रचना-विषयक ।
hymnologist *n.* स्तुति-शास्त्री ।
hymnology *n.* स्तुतिशास्त्र ।
hypallage *n.* वाक्यालंकार ।
hyperbatic *a.* शब्द-क्रम-विपर्यस्त ।
hyperbaton *n.* शब्द-क्रम-विपर्यय ।
hyperbole *n.* अत्युक्ति या अतिशयोक्ति ।
hyperbolic *a.* अतिशयोक्ति या अत्युक्ति-सम्बंधी ।
hyperbolise *v.* अतिशयोक्ति या अत्युक्ति-करना ।
hyperbolism *n.* अतिशयोक्ति या अत्युक्तिवाद ।
hyperbolist *n.* अतिशयोक्ति या अत्युक्तिवादी ।
hypercritical *a.* अत्यालोचनात्मक ।

hypermetric *a.* अनावश्यक अक्षर-युक्त ।
hyphen *r.* समासचिह्न ।
hypothesis *n.* अनुमान । निराधार अनुमान ।
hypothetic (-cal) *a.* अनुमानात्मक । परिकल्पित
—ethics *n.* सापेक्ष नीति ।
hypothetically *ad.* कल्पितरूपतः । अनुमानतः
hypotyposis *n.* विशद चित्रण ।

I

Iamb, iambic *n.* लघु-गुरु के द्विवर्णिक चरण से युक्त पद्य ।
a. लघु-गुरु क्रमिक द्विवर्णिक चरण-सम्बंधी ।
iambist *n.* लघु-गुरु-क्रम से द्विवर्णिक छन्द-रचयिता
iambus *n.* लघु-गुरु-क्रम का द्विवर्णिक छंद ।
idea *n.* विचार । भावना ।
—abstract—अमूर्त प्रत्यय ।
—fixed—स्थिर विचार ।
—force भावनाशक्ति ।
ideaed *a.* विचारात्मक । भावात्मक ।
ideal *n.* आदर्श । *a.* आदर्शस्वरूप, आदर्शमय ।
—feeling भावनारूप अनुभूति ।
idealism *n.* आदर्शवाद ।
idealist *n.* आदर्शवादी ।
idealistic *a.* आदर्शदर्शी ।
—imagination आदर्शानुकरण ।
ideality *n.* आदर्शवादिता ।

idealization *n.* आदर्शीकरण ।
idealize *v.* आदर्शमय करना ।
idealogy *n.* आदर्शवाद ।
identic *a.* शब्दशः वही ।
identical *a.* एकरूप, अभिन्न ।
—elements एकरूप तत्व ।
—proposition सारूप्याभिव्यंजन ।
—relation एकात्मक सम्बंध ।
identically *ad.* अभिन्नरूपतः ।
—true सर्वथा सत्य ।
identicalness *n.* एकरूपता, अभिन्नता ।
identity *n* अभिज्ञान । एकात्मकता, तद्रूपता ।
—of thought मतैक्य ।
—personal—वैयक्तिक समरूपता ।
ideograph *n.* भावचित्र ।
ideographic *a.* भावचित्रीय, स्वरूप-चिह्न-संबंधी ।
—symbol भावात्मक संकेत ।
ideography *n.* भावलिपि-विज्ञान ।
ideogram *n.* भावचित्र, स्वरूपचिह्न ।
ideological *a.* भावविज्ञान-सम्बंधी । भावधारा-सम्बंधी ।
ideologist *n.* भावविज्ञानवेत्ता, भाववादी ।
ideology *n.* भावविज्ञान । विचारधारा ।
—economic—आर्थिक विचारधारा ।
—political—राजनीतिक विचारधारा ।
—social—सामाजिक विचारधारा ।
idiom *n.* मुहावरा ।

idiomatic (-al) *a.* मुहावरेदार ।
—language मुहावरेदार भाषा ।
idiotism *n.* मुहावरेदार भाषा । जड़बुद्धित्व ।
idyll (-yl) *n.* वर्णनात्मक गीत, ग्रामगीत ।
idyllic *a.* वर्णनात्मकगीत-सम्बंधी, ग्रामगीत-सम्बन्धी ।
idyllist *n.* वर्णनात्मक गीत-लेखक ।
illegibility *n.* अवाच्यता, अपाठ्यता ।
illegible *a.* अवाच्य, अपाठ्य ।
illiteracy *n.* निरक्षरता, अशिक्षा ।
illiterate *a.* निरक्षर, अशिक्षित ।
illiterateness *n.* निरक्षरता, अशिक्षितता ।
illogical *a.* तर्कशून्य, तर्कविरुद्ध ।
illogicality, illogicalness *n.* तर्कशून्यता, तर्कविरुद्धता ।
illusion *n.* भ्रम, व्यामोह, मरीचिका ।
—visual—दृष्टिभ्रम ।
illusionism *n.* भ्रमवाद ।
illusionist *n.* भ्रमवादी ।
illustration *n.* स्पष्टीकरण । उदाहरण । चित्र ।
image *n.* प्रतिमा । आकार ।
—anticipation मानस कल्पना ।
—imagination काल्पनिक प्रतिमा ।
—sound ध्वनिरूप ।
—thought विचार-प्रतिमा ।
imagery *n.* बिम्बसृष्टि । लाक्षणिक चित्रण ।
imaginary *a.* काल्पनिक ।

imagination *n.* कल्पना। कल्पनाशक्ति।
—aesthetic—सौन्दर्य-कल्पना।
—cognitive—ज्ञान-कल्पना।
imaginational *a.* कल्पनावादी, कल्पनाशील।
imaginationalism *n.* कल्पनावाद, कल्पनाशीलता
imaginative *a.* कल्पनात्मक।
imaginativeness *n.* कल्पनात्मकता।
imitation *n.* अनुकरण, अनुकृति।
—of sound शब्दानुकृति।
imitative *a.* अनुकरणात्मक।
—art अनुकरणकला।
imitativeness *n.* अनुकरणात्मकता।
imitator *n.* अनुकरणकर्त्ता।
immature *a.* अप्रौढ़, अपरिपक्व।
immaturity *n.* अप्रौढ़ता, अपरिपक्वता।
immoral *a.* अनैतिक।
immorality *n.* अनैतिकता।
immortality *n.* अमरत्व।
impartiality *n.* निष्पक्षता।
impassionable *a.* भावोत्तेजनात्मक।
impassionate, impassioned *a.* भावोत्तेजित
impassive *a.* आवेगरहित। संवेदनाशून्य।
impassiveness, impassivity *n.* आवेगराहित्य
संवेदनाशून्यता।
imperative *n.* आज्ञार्थक। प्रेरक।
—idea प्रेरक विचार।
—mood आज्ञार्थ (क्रियार्थ-भेद)।

imperativeness *n.* आज्ञात्मकता । प्रेरकता ।
imperceptibility (-bleness) *n.* अतीन्द्रियता । अतिसूक्ष्मता ।
imperceptible *a.* अतीन्द्रिय । अतिसूक्ष्म ।
—difference अतिसूक्ष्मान्तर ।
imperception *n.* अतीन्द्रियता । अतिसूक्ष्मता ।
imperceptive *a.* अतीन्द्रिय । अतिसूक्ष्म ।
imperfect *n.* अपूर्णकाल । *a.* अपूर्ण । सदोष ।
—imitation अपूर्ण अनुकरण ।
—sentence अपूर्ण वाक्य ।
—tense अपूर्णकाल ।
imperialism *n.* साम्राज्यवाद ।
imperialist *n.* साम्राज्यवादी ।
impersonal *a.* अवैयक्तिक । अकर्तृक ।
—verb भाववाच्य क्रिया ।
impersonality *n.* अवैयक्तिकता । अकर्तृत्व ।
impersonate *v.* मूर्तीकरण करना । मानवीकरण करना । छद्मवेश बनाना ।
a. मूर्तिरूप । मानवरूप । छद्मवेषी ।
impersonation *n,* मूर्तीकरण, मानवीकरण । छद्मवेशता ।
impersonative *a.* मूर्तीकरण-सम्बन्धी । मानवीकरण-सम्बन्धी । छद्मवेशयुक्त ।
impersonator *n,* मूर्तीकरणकर्त्ता । मानवीकरणकर्त्ता । छद्मवेशधारी ।
impersonify *v.* मूर्तीकरण करना । मानवीकरण करना । छद्मवेश धरना ।

implementation *n.* कार्यान्विति ।
impletion *n*, कार्यान्वय ।
implication *n.* निहितार्थ ।
implode *v.* उच्चारण में विस्फोट होना ।
import *n.* अर्थ-व्याप्ति ।
impracticability, impracticableness *n.* अव्यावहारिकता ।
impracticable *a.* अव्यावहारिक ।
imprecision *n* अयथार्थता । अतथ्यता ।
impression *n.* संस्करण । धारणा ।
impressionism *n.* प्रभाववाद ।
impressionist *n.* प्रभाववादी ।
impressive *a.* हृदयस्पर्शी । प्रभावोत्पादक ।
—criticism प्रभावाभिव्यंजक समीक्षा ।
impressiveness *n.* हृदयस्पर्शिता । प्रभावोत्पादकता ।
improvisate (-vise) *v.* आशुकविता करना ।
improvisation *n.* आशुकविताकरण ।
improvisator (-ser) *n.* आशुकवि ।
improvisatory *a.* आशुकाव्यात्मक ।
improvisatrice *n.* आशु कविता ।
inaccessibility *n.* अगम्यता ।
inacessible *a.* अगम्य ।
inappropriate *a.* अनुपयुक्त । असंगत ।
inappropriateness *n.* अनुपयुक्तता । असंगति ।
inaptitude *n.* अप्रवीणता । अरुचिता ।
inarticulate *a.* अस्पष्ट । अव्यक्त ।

—speech अव्यक्त भाषण ।

inarticulateness *n.* अस्पष्टता । अव्यक्तता ।

inarticulation *n.* अस्पष्टता । अव्यक्तता ।

inartificial *a.* अकृत्रिम । प्राकृतिक ।

inartistic *a.* कलानभिज्ञ ।

incarnation *n.* मूर्तिमत्ता । अवतार ।

incentive *n.* उद्दीपन । *a.* उद्दीपक ।

—power उद्दीपन-शक्ति ।

inceptive *a.* आरम्भिक ।

—verb आरम्भसूचक क्रिया ।

incidence *n.* प्रभावक्षेत्र ।

incident *n.* प्रसंग । अनुषंग । उपाख्यान । गौण घटना ।

incidental *a.* प्रासंगिक, आनुषंगिक ।

—cause प्रासंगिक कारण ।

incomparable *a.* अतुल्य ।

incompatibility *n.* असंगति । अप्रासंगिकता ।

incompatible *a.* असंगत । अप्रासंगिक ।

—term असंगतपद ।

incomprehensibility, incomprehensibleness *n.* अज्ञेयता । असीमता ।

incomprehensible *a.* अज्ञेय । असीम

incomprehension *n* अज्ञेयता । असीमता ।

inconceivability *n.* धारणातीतता, कल्पनातीतत

inconceivable *a.* धारणातीत, कल्पनातीत ।

inconsonance *n.* बेसुरापन ।

inconsonant *a.* बेसुरा ।

incorporeal *a.* निराकार । अभौतिक ।

incorporeality, incorporeity *n.* निराकारत्व अभौतिकता ।

indefinable *a.* अपरिभाष्य, परिभाषारहित ।

indescribability *n.* वर्णनातीतत्व, अकथनीयता ।

indescribable *a.* वर्णनातीत, अकथनीय ।

index *n.* अनुक्रमणिका, अनुक्रमणी ।

indexer *n.* अनुक्रमणीकार ।

indexial *a.* अनुक्रमणिका-सम्बन्धी ।

indexing *n.* अनुक्रमणिकारहित ।

indication *n.* संकेत । लक्षण ।

indicative *n.* निश्चयार्थ । लक्षण ।
a. सूचक, बोधक ।
—mood निश्चयार्थ क्रियार्थ-भेद ।

indirect *a.* अप्रत्यक्ष, परोक्ष ।
—expression व्यस्तवर्णन ।
—inference व्यवहितानुमान ।
—knowledge परोक्ष ज्ञान ।
—object परोक्ष कर्म ।
—passive परोक्ष कर्मवाच्य ।
—quotation अपरोक्ति ।
—reduction व्यवहित परिवर्तन ।
—reflex अप्रत्यक्ष प्रतिक्रिया ।
—speech परोक्ष कथन । अन्यपुरुष-कथन ।

indiscernible *n.* अप्रत्यक्ष-वस्तु । अविवेच्य-वस्तु । *a.* अप्रत्यक्ष । अविवेच्य ।

individual *n.* अकेला व्यक्ति । व्यष्टि ।

—psychology व्यक्ति-मनोविज्ञान ।

—uniqueness व्यक्ति-वैचित्र्य ।

individualism *n.* व्यक्तिवाद, व्यष्टिवाद ।

individualist *n.* व्यक्तिवादी, व्यष्टिवादी ।

individualistic *a.* व्यक्तिप्रधान, व्यष्टिवादीय ।

individuality *n.* वैयक्तिकता । विशिष्टत्व ।

individualization *n.* विशिष्टीकरण ।

Indo-Aryan language *n.* भारतीय आर्य-भाषावर्ग ।

Indo-Aryan speech *n.* भारतीय आर्य-भाषा ।

Indo-Chinese *n.* भारत-चीनी (भाषा) ।

Indo-Eropean *a.* भारोपीय (भाषा) ।

—family भारोपीय (भाषा) कुल ।

Indo-Germanaic *a.* भारत-जर्मनीय (भाषा) ।

Indo-Iranian *n.* भारत-ईरानी (भाषा)

—language भारत-ईरानी भाषा ।

induction *n.* तथ्योपस्थापन । आगमन । अनुमान

inductive, inductional *a.* आगमनात्मक । अनुमानात्मक ।

—logic आगमनशास्त्र ।

—syllogism व्याप्त्यनुमान ।

inductiveness, inductivity *n.* आगमनात्मकता, अनुमानात्मकता ।

industrialism *n.* उद्योगवाद ।

industrialist *n*, उद्योगवादी ।

inedited *n.* असम्पादित । असंशोधित ।

inelaborate *a.* अविस्तारित ।
inequable *a.* विषम ।
inequality *n.* विषमता ।
inexpressible *a.* अकथनीय ।
inexpressive *a.* अकथनात्मक ।
inexpressiveness *n.* अकथनात्मकता ।
infant psychology *n.* शिशु-मनोविज्ञान ।
inference *n.* अनुमान । निष्कर्ष । निर्णीत तथ्य ।
—analogical—साम्यानुमान ।
inferential *a.* अनुमानात्मक । निष्कर्षित । अनुमित
—knowledge अनुमित ज्ञान ।
infinite *a.* अनन्त । असंख्य । असमापिका (क्रिया)
—The I—ईश्वर ।
infiniteness *n.* अनन्तता । असंख्यता ।
infinitival *a.* क्रिया के सामान्य रूप से सम्बंधित ।
infinitive *n.* क्रिया का सामान्य रूप । क्रियार्थक संज्ञा । *a.* अकर्तृकक्रिया-द्योतक (रूप) ।
infinitude *n.* अनन्तता । असंख्यता ।
infinity *n.* अनन्तता । असंख्यता ।
infix *n.* प्रत्यय । अन्तःप्रत्यय ।
v. शब्द में अन्तःसर्ग या प्रत्यय जोड़ना ।
—agglutinating—मध्यागम संयोगी ।
inflect *v.* शब्द-रूप चलाना ।
inflected *a.* रूपान्तरित ।
—word (रूपांतरित) पद ।
inflective *a.* रूपान्तरशील, विभक्तीय ।

inflexion *n.* रूपान्तर । शब्द का विभक्तिमय रूप । विभक्ति-प्रत्यय । स्वरसामजस्य ।

inflexional *a.* विभक्ति-प्रधान । रूप-साधक । प्रत्यय-सम्बंधी । स्वरसामंजस्यात्मक ।

—instinct नैसर्गिक प्रवृत्ति ।

inflexionless *a.* विभक्ति-प्रत्ययशून्य । स्वर-सामंजस्यहीन ।

information *n.* ज्ञान । सूचना, जानकारी ।

informative (-tory) *a.* सूचनापूर्ण । ज्ञानवर्द्धक

infringement *n.* उल्लंघन, व्याघात ।

ingenious *a.* विचक्षण, प्रतिभासम्पन्न । मेधावी ।

—memory विलक्षण स्मृति ।

ingeniousness *n.* प्रतिभासम्पन्नता । मेधावित्व ।

ingenuity *n.* मेधाविता ।

inharmonic (-nious) *a.* बेसुरा ।

inharmony *n.* बेसुरापन ।

inheritance *n.* आनुवंशिकता ।

inherited *a.* आनुवंशिक, पैतृक ।

—tendency पैतृक प्रवृत्ति ।

innate *a.* जन्मजात ।

—ideas जन्मजात भावना ।

—instinct जन्मजात प्रवृत्ति ।

inner *a.* आन्तरिक । अन्तःस्थ ।

—instrument अन्तःकरण ।

—light अन्तर्ज्योति ।

—man अन्तरात्मा ।

—organ अन्तःकरण ।

—self अन्तरात्मा ।

innuendo *n.* वक्रोक्ति, व्यंग्य ।

v. वक्रोक्ति करना, व्यंग्य-भाषण करना ।

inscription *n.* शिलालेख ।

insignificance (-cy) *n.* नगण्यता । महत्वहीनता

insignificant *a.* नगण्य, महत्वहीन ।

insinuate *v.* व्यंग्य करना ।

insinuation *n.* व्यंग्य, व्यंग्योक्ति ।

insinuative *a.* व्यंग्यात्मक ।

insinuator *n.* व्यंग्यकर्त्ता ।

inspirationism *n.* अंतःप्रेरणावाद ।

inspirationist *n,* अंतःप्रेरणावादी ।

instance *n.* दृष्टान्त ।

—crucial—निर्णयात्मक दृष्टान्त ।

—general—सामान्य दृष्टान्त ।

—negative—अभावदृष्टान्त ।

—neglect of—दृष्टान्तोपेक्षा ।

—particular—विशिष्ट दृष्टान्त ।

—positive—भावदृष्टान्त ।

—variety of—दृष्टान्त-विविधता ।

instinct *n.* सहजवृत्ति । नैसर्गिक प्रवृत्ति । अन्तः-प्रेरणा । सहज ज्ञान ।

instinctive *a.* सहजवृत्यात्मक । नैसर्गिक प्रेरणात्मक । अंतःप्रेरित । सहजज्ञानमूलक ।

—knowledge नैसर्गिक ज्ञान ।

- stimulous अन्तःप्रेरित उद्दीपन ।

institute *n.* संस्थान ।

institution *n.* संस्था ।

institutional *a.* संस्थागत । संस्थात्मक । संस्थानीय

institutionalism *n.* संस्थावाद ।

institutionalist *n.* संस्थावादी ।

institutionary *a.* संस्थात्मक । संस्थानीय ।

instrument *n.* उपकरण । साधन ।

instrumenta *a.* उपकरण या साधनस्वरूप ।

instrumentality (-tation) *n.* साधनत्व ।

intellect *n.* बुद्धि ।

intellection *n.* बुद्धि-व्यापार ।

intellective *a.* बुद्धि व्यापारसम्बन्धी ।

intellectual *a.* बौद्धिक, मनीषा-सम्बंधी । प्रज्ञा-विषयक । प्रज्ञावान् ।

—deficiency बौद्धिक न्यूनता ।

—feeling बौद्धिक भावना ।

—ideas बौद्धिक विचार ।

—law बुद्धिनियम ।

—powers बौद्धिक शक्तियाँ ।

—type बौद्धिक वर्ग ।

intellectualism *n*, बुद्धिवाद ।

intellectualist *n.* बुद्धिवादी ।

intellectuality *n.* बौद्धिकता, बुद्धिमत्ता ।

intellectualization *n.* बौद्धीकरण, बौद्धिक स्तर पर लाना ।

intellectualize *v.* बौद्धिक स्तर पर लाना ।

intelligence *n.* मनीषा, प्रज्ञा, बुद्धि ।

—measurement बुद्धिमापन ।

—quotient बुद्धिलब्धि ।
intellegent *a.* मनीषी, प्रज्ञावान्, बुद्धिमान ।
intellegential *a.* प्रज्ञात्मक, बुद्धि-सम्बंधी ।
मनीषी । प्रज्ञावान, बुद्धिमान । बौद्धिक ।
intellegentia *n.* बुद्धिजीवी । शिक्षित समाज ।
intelligibility *n.* बुद्धिगम्यता, बुद्धिग्राह्यता ।
intelligible *a.* बुद्धिगम्य, बुद्धिग्राह्य ।
interact *n.* विषकम्भक । अंकान्तर ।
interjection *n.* विस्मयादिबोधक ।
interjectional, interjectory *a.* विस्मयादि बोधकीय । विस्मयादिसूचक शब्द-सम्बंधी ।
interland *v.* (लेख, भाषण आदि में) विदेशी शब्द-मिलाना ।
interleaf *n.* अन्तःपत्र । पृष्ठों के बीच में सादा पृष्ठ
interline *v.* पंक्तियों के बीच में लिखना ।
interlineal, interlinear *a.* दो पंक्तियों के मध्य लिखित या मुद्रित ।
interlineary *a.* दो पंक्तियों के बीच के लेख से सम्बंधित ।
interlude *n.* विष्कम्भक । विष्कम्भक-दृश्य ।
intermediate *a.* अन्तर्वर्ती । माध्यमिक ।
—languages मध्यवर्ती भाषाएँ ।
intermezzo *n.* नाटकीय अंकों का मध्यवर्ती दृश्य ।
international *a.* अन्तर्राष्ट्रीय ।
internationalism *n* अन्तर्राष्ट्रीयतावाद ।
internationalist *n.* अन्तर्राष्ट्रीयतावादी ।
internationality *n.* अन्तर्राष्ट्रीयता ।

interpolate *v.* प्रक्षेप करना । अनुक्षेप करना ।
interpolation *n.* क्षेपक । प्रक्षेप । अनुक्षेप ।
interpolator *n.* क्षेप्ता । प्रक्षेप्ता । अनुक्षेप्ता ।
interpret *v.* स्पष्ट रूप से अर्थ लगाना । भाषान्तर करना । दुभाषिये का काम करना ।
interpretation *n.* भाष्य । विवृत्ति । भाषान्तर ।
interpretational *a.* भाप्य-त्रिषयक भाषांतरणीय
interpretative *a.* भाष्यात्मक ।
interpreter *n.* भाष्यकार । दुभाषिया ।
interpretive *a.* भाष्यात्मक ।
interpretress *n.* भाष्यकर्त्री । द्विभाषिणी ।
interrelated *a.* अन्तःसम्बन्धित ।
interrelation *n.* अन्तःसम्बंध ।
interrelationship *n.* अन्तःसम्बंधता ।
interrogable *a.* प्रश्नीय ।
interrogation *n.* परिप्रश्न ।
—mark, sign, note of—प्रश्नचिह्न ।
interrogational *a.* प्रश्न-सम्बंधी ।
interrogative *n.* प्रश्नवाचक शब्द ।
a. प्रश्नात्मक ।
interrogatory *a.* प्रश्नवाचक । प्रश्नार्थक ।
intervocalic *a.* स्वर-मध्यस्थ ।
intonable *a.* गेय ।
intonate *v.* सुरोत्पादन करना ।
intonation *n.* स्वरोत्पादन ।
intone *v.* सुर में गाना या उच्चारण करना ।
intransitive *n.* अकर्मक क्रिया । *a.* अकर्मक ।

intrinsic, (-al) *a.* अंतर्गत ।
intrinsicality *n.* अन्तर्गति ।
introduction *n.* परिचय । प्रचलन । प्रस्तावना ।
introductory, introductive *a.* परिचयात्मक
प्रचलनात्मक । प्रस्तावनात्मक ।
introspection *n.* आत्मपरीक्षण ।
introspectionism *n.* आत्मपरीक्षणवाद ।
introspectionist *n.* आत्मपरीक्षणवादी ।
introspective *a.* आत्मपरीक्षणात्मक ।
—method आत्मपरीक्षण-पद्धति ।
—psychology आत्मपरीक्षण-प्रवृत्ति ।
introspectiveness *n.* आत्मपरीक्षणात्मकता ।
introversion *n.* अन्तर्मुखता ।
introversive, introvertive *a.* अंतर्मुखीय ।
intuition *n.* अन्तःप्रेरणा । अन्तर्ज्ञान । सहजबोध ।
intuitional *a.* अन्तःप्रेरित, अन्तर्प्रेरणात्मक ।
अन्तर्ज्ञानात्मक । सहजबोधात्मक ।
—ethics अंतःप्रेरित नीतिवाद ।
intuitionalism, intuitionism *n.* अन्त-
र्प्रेरणावाद । अन्तर्ज्ञानवाद । सहजबोधवाद ।
intuitionalist, intuitionist *n.* अन्तःप्रेरणा-
वादी । अन्तर्ज्ञानवादी । सहजबोधवादी ।
—theory अन्तर्ज्ञानवाद ।
intuitive *a.* अन्तर्प्रेरणीय । सहजबोधनीय ।
—knowledge सहजज्ञान ।
intuitiveness *n.* अन्तःप्रेरणीयता । अन्त-
र्ज्ञानीयता । सहजबोधनीयता ।

intuitivism *n.* अन्तर्ज्ञानवाद। सहजबोधवाद।
intuitivist *n.* अन्तर्ज्ञानवादी। सहजबोधवादी।
invention *n.* आविष्कार।
inventive *a.* आविष्कारशील।
—faculty आविष्कारशील प्रवृत्ति।
inventiveness *n.* आविष्कारशीलता।
inventor *n.* आविष्कर्त्ता।
inventress *n.* आविष्कर्त्री।
inverted commas *n.* उद्धरण-चिह्न।
investigate *v.* अन्वेषण करना, अनुसंधान करना
investigation *n.* अन्वेषण, अनुसन्धान।
investigator *n.* अन्वेषक, अनुसन्धाता।
investigatory, investigative *a.* अन्वेषण-शील, अनुसन्धानात्मक।
iron age *n.* लौहयुग, यन्त्रयुग।
ironic, (-al) व्यंग्यपूर्ण, व्यंग्यात्मक।
—expression व्यंग्योक्ति।
ironically *ad.* व्यंग्योक्तिरूपतः।
ironist *n.* व्यंग्यभाषी। व्यंग्योक्तिकार।
irony *n.* व्यंग्योक्ति। विडम्बना।
—of fate विधि-विडम्बना।
irrelative *a.* असम्बद्ध। अप्रासंगिक।
irrelevance, (-cy) *n.* असम्बद्धता। अप्रासंगिकता
irrelevant *a* असम्बद्ध। अप्रासंगिक।
—conclusion अप्रासंगिक उपसंहार।
irrespective *a.* निरपेक्ष।
irreverence *n.* अश्रद्धा।

irreverent *a.* अश्रद्धालु । श्रद्धाहीन ।
ism *n.* वाद ।
ismatic, (-al) *a.* वादीय । वाद-सम्बंधी ।
issue *n.* विचार्य विषय । पत्र-पत्रिका का अंक ।
    v. प्रकाशित करना ।

J

jaw breaker *a.* उच्चारण में कठिन (शब्द) ।
journal *n.* पत्र-पत्रिका ।
journalese *n.* समाचारपत्रीय भाषा-शैली ।
journalism *n.* पत्रकारिता ।
    —canons of—सम्पादन-कला-विधि ।
journalist *n.* पत्रकार ।
journalistic *a.* पत्रकारिता-सम्बन्धी ।
    —career पत्रकारिता का जीवन ।
    —profession पत्रकारिता का व्यवसाय ।
    —responsibilities पत्रकारिता का दायित्व ।
jugglery of words *n.* शब्दजाल ।

K

key *n.* साधन । दीपिका । टीका । संवादीसुर ।
    —note मुख्य स्वर । प्रधान टेक ।
knowledge *n.* ज्ञान ।
    —by acquaintance परिचय-ज्ञान ।

—by description वर्णनात्मक ज्ञान ।
—by inference अनुमित ज्ञान ।
—by intuition प्रातिभ ज्ञान ।
—by perception प्रत्यक्ष ज्ञान ।
—imperfect—आदर्श या पूर्ण ज्ञान ।

L

Labial *n.* ओष्ठ्य ध्वनि । ओठ्य वर्ण ।
a. ओष्ठ्य । ओष्ठोच्चारित ।
labialization *n.* ओष्ठोच्चारण ।
labialize *v.* ओष्ठोच्चारण करना ।
labiodental *a.* दन्त्योष्ठ्य ।
laboured *a.* प्रयासपूर्ण । कृत्रिम ।
—style प्रयासपूर्ण शैली ।
laconic, (-al) *a.* सूत्रवत् । संक्षिप्त । मित ।
laconicism *n.*सूत्रशैली । संक्षिप्तकथन । मितभाषण
laconism *n.* सूत्रकथन । सारकथन । मितभाषण ।
lallation *n.* 'र' का 'ल' की भाँति उच्चारण ।
lampoon *n., v.* आक्षेप (करना) ।
lampooner, lampoonist *n.* आक्षेपक ।
lampoonery *n.* आक्षेपत्व ।
landmark *n.* सीमाचिह्न । युगान्तकारी घटना ।
language *n.* भाषा । पदावली ।
—family of—भाषा-परिवार ।
—function भाव-प्रकाशन-क्रिया ।

—gesture—इंगित भाषा।
—in general सामान्य भाषा।
—legal—वैधानिक भाषा।
—literary—साहित्यिक भाषा।
—national—राष्ट्रभाषा।
—of midland केन्द्रस्थ भाषा।
—regional—प्रादेशिक भाषा, क्षेत्रीयभाषा।
—silent—मूकभाषा।
—special—विशिष्ट भाषा।
—spoken—बोलचाल की भाषा।
—standard—उच्चस्तरीय (साहित्यिक)
—structure of—भाषा-गठन।
—symbols भाषा-चिह्न।
—technical—प्राविधिक भाषा।
—universal—सार्वजनिक भाषा।
laryngeal *a.* कण्ठनालिकीय, स्वरयन्त्रीय।
—chamber स्वरयन्त्र कक्ष।
laureate *a.* राजकविरूप से प्रतिष्ठा-पत्र।
—poet—राजकवि।
laureateship *n.* राजकवि-पद।
law *n.* विधि। सिद्धान्त, नियम। विधिशास्त्र।
—abiding विधिपालक।
—experimental—प्रयोगात्मक नियम।
—of association साहचर्य धर्म।
—of continuity सातत्य नियम।
—of differentiation भेदभाव का नियम।
—L—of nature प्राकृतिक सिद्धान्त।

—of palatisation तालव्यभाव का नियम ।
leading article *a.* सम्पादकीय लेख ।
learned *a.* सुशिक्षित । पण्डित । विद्वज्जनोचित ।
—the—विद्वत्समाज ।
learnedness बहुज्ञता । पाण्डित्य । विद्वता ।
learning *n.* विद्या ! बहुज्ञता । पाण्डित्य ।
—capacity—शिक्षा-ग्रहण-क्षमता ।
lection *n.* पाठान्तर । पाठभेद ।
lectionary *n.* भजनमाला । स्तुति-संग्रह ।
legend *n.* उपाख्यान । पौराणिक कथा । काल्पनिक
legendary *n.* उपाख्यान-समुच्चय । पुराण कथा-संग्रह । *a.* पौराणिक । काल्पनिक ।
legibility, legibleness *n.* सुवाच्यता । सुपाठ्यता ।
legible *a.* सुवाच्य । सुपाठ्य ।
letter *n.* पत्र । वर्ण ।
lexical *a.* शाब्दिक । कोश-विषयक ।
—definition रूढ़ परिभाषा ।
lexicographer *n.* कोशकार, अभिधानकार ।
lexicographic, (-al) *a.* कोश या अभिधान प्रणयन-सम्बन्धी, कोशगत ।
lexicography *n.* कोश-रचना, कोशकला । अभिधानशास्त्र ।
lexicologist *n.* कोशकलाविशारद, शब्दानुशासक
lexicology *n.* निरुक्त, शब्दानुशासन, शब्दशास्त्र
lexicon *n* कोश, अभिधान । निघंटु ।
lexigraphic *a.* शब्दलिपि-संबंधी ।

lexigraphy *n.* शब्दलिपि ।
liberty *n.* स्वतन्त्रता, स्वातन्त्र्य ।
—of conscience आन्तरिक स्वतन्त्रता ।
—of press मुद्रण-स्वतन्त्रता ।
—of speech भाषण-स्वातन्त्र्य ।
—of thought विचार-स्वातन्त्र्य ।
life-instinct *n* जीवन-प्रवृत्ति ।
light literature *n* ललित साहित्य ।
lingua-franca *n.* राष्ट्रभाषा ।
lingual *a.* जिह्वा-सम्बंधी । मूर्धन्य । भाषासम्बंधी ।
lingualize *v.* मूर्धस्थानीय उच्चारण करना ।
linguist *n.* भाषाशास्त्री । भाषावैज्ञानिक ।
linguistic *a.* भाषा-सम्बंधी ।
—activity भाषा की क्रियाशीलता ।
—dialectal—भाषा-विभिन्नता ।
—paleontology भाषा-मूलक प्राचीन शोध ।
—science भाषाविज्ञान ।
—usage भाषा-प्रयोग ।
linguistics *n.* भाषा-विज्ञान ।
linguo-dental *a.* जिह्वादन्त्य ।
liquid *n.* द्रव । र, ल वर्ण ।
a. सुस्पष्ट (उच्चारण या ध्वनि) । स्वर-वर्णवत् ।
—sounds द्रव-वर्ण ।
literacy *n.* साक्षरता ।
literal *a.* अक्षरशः । वाच्यार्थ या शब्दार्थानुसारी ।
अतिरंजन शून्य ।
literalism *n.* शब्दानुसारिता । वाच्यार्थवाद ।

शब्द का प्रतिशब्द ।
literalist *n.* वाच्यार्थवादी ।
literality *n.* वाच्यार्थ । अभिधा ।
literalize *v.* वाच्यार्थ लेना, शब्दशः अर्थ लेना ।
literally *ad.* अक्षरशः । यथाशब्द ।
literalness *n.* आक्षरिकता ।
literariness *n.* साहित्यिकता । शास्त्रीयता ।
literary *a.* साहित्यिक । शास्त्रीय ।
—language साहित्यिक भाषा ।
—property रचना का सर्वाधिकार ।
—work साहित्यिक रचना ।
literate *a.* साक्षर ।
literatim *ad.* शब्दक्रमतः ।
literator *n.* साहित्यवेत्ता ।
literature *n.* वाङ्मय । साहित्य ।
litterateur *n.* साहित्यिक व्यक्ति ।
lively *a.* सजीव । विशद ।
—description सजीव वर्णन ।
loan word *n.* उद्धृत शब्द ।
local *a.* स्थानीय ।
—colour (रचना में) स्थानीय पृष्ठ-भूमि ।
—dialect स्थानीय बोली ।
localism *n.* स्थानासक्ति । स्थानीय शैली ।
locative *n.* अधिकरण कारक । सप्तमी विभक्ति ।
locution *n.* भाषण-शैली । वाक्-शैली ।
logic *n.* तर्कशास्त्र । तर्क ।
logical *a.* तर्कशास्त्र-सम्बंधी । तर्कसंगत ।

—interpretation तार्किक परिभाषा ।
—memory अर्थाश्रित स्मृति ।
—mind तर्क-बुद्धि ।
—philosophy न्याय-दर्शन ।
—process तर्क-व्यापार ।
—theory तर्कवाद ।
logicality *n.* तार्किकता । तर्कसंगति ।
logically *ad.* तर्कानुसार ।
logician *n.* तार्किक । तर्कशास्त्रज्ञ ।
logistic *a.* तर्क-सम्बंधी ।
logogram *n.* शब्द-संकेत । शब्द-चिह्न ।
logogriph *n.* शब्द-प्रहेलिका ।
logomachy *n.* वाग्युद्ध । शब्दवितण्डा ।
logomania *n.* वाचालता ।
logopathia *n.* भाषादोष ।
logos *n.* शब्दब्रह्म । वाग्देवी ।
long *a.* दीर्घ । विस्तीर्ण । नीरस । दो मान्य मात्राओं से अधिक ।
longiloquence *n.* लम्बा भाषण ।
lore *n.* जनश्रुति । तथ्य-संग्रह ।
low-pitch (accent) *a.* अनुदात्त (स्वराघात) ।
lucubrate *v.* नैश अध्ययन करना ।
lucubration *n.* नैश-अध्ययन, रात का स्वाध्याय ।
lucubrator *n.* नैशाध्ययनकर्त्ता ।
lucubratory *a.* नैशलिखित ।
lullaby *n.* लोरी ।
lyric *n.* गीतकाव्य । गीतकार । *a.* गेय ।

—pathetic—करुणरसात्मक संगीत।
—poem,—poetry गीतकाव्य।
lyrical *a.* गेय। गीतात्मक।
lyricism *n.* गेयत्व। गीतात्मकता।

M

Macaronic *n.* बहुभाषा-मिश्रण।
madrigal *n.* संक्षिप्त प्रेमगीत। कजरी (गीत)।
madrigalian *a.* प्रेमगीतविषयक।
magazine *n.* पत्र या पत्रिका।
magniloquence *n.* शब्दाडम्बरयुक्तभाषाशैली। गर्वोक्ति।
magniloquent *a.* शब्दाडम्बरयुक्त। गर्वोक्तियुक्त
maiden speech *n.* प्रथम भाषण।
malaprop (-ism) *n.* ध्वनिसाम्य-जन्य हास्यास्पद शब्द-प्रयोग।
man *n.* मानव, मनुष्य।
—inner—अन्तःकरण।
—of letters विद्वान्।
—prehistoric—प्रागैतिहासिक मानव।
—primitive—आदिम मनुष्य।
manifesto *n.* घोषणापत्र।
manner *n.* रीति। पद्धति।
—adverb of—रीतिवाचक क्रियाविशेषण।
—of pronunciation उच्चारण-रीति।

manual *n.* पुस्तिका, गुटका । नियमावली ।
manuscript *a.* हस्तलिखित । *n.* पांडुलिपि ।
map *n.* मानचित्र ।
masculine *n.* पुल्लिंग ।
—gender पुंल्लिंग ।
mass psychology *n.* जन-मनोवृत्ति ।
materialism *n.* भौतिकवाद । अनात्मवाद ।
materialist *n.* भौतिकवादी । अनात्मवादी ।
materialistic *a.* भौतिकवादीय, अनात्मवाद-संबंधी
materiality *n.* भौतिकत्व ।
matter n. विषय, विषय-वस्तु ।
maxim *n.* सिद्धान्तवाक्य । सूत्र, सिद्धान्त ।
maximalist n. सिद्धान्तवादी ।
meaning *n.* भाव, अर्थ ।
—specific—विशिष्टार्थ ।
mediaeval, (-dieval) *a.* मध्यकालीन ।
mediaevalism *n.* मध्यकालीनता ।
mediaevalist *n.* मध्यकालज्ञ ।
melodious *a.* श्रुतिमधुर । संगीतमय ।
melodiousness *n.* श्रुतिमाधुर्य । संगीतमयता ।
melodist *n.* स्वरकार ।
melodize *v.* श्रुतिमधुर करना ।
melodrama *n.* अद्भुतरसप्रधान सुखान्तनाटक ।
melodramatic *a.* अद्भुतरस-प्रधान सुखान्त नाटक-सम्बन्धी ।
melodramatist *n.* अद्भुतरस-प्रधान सुखांत नाटककार ।

melody *n.* स्वरमाधुर्य । स्वरानुक्रम ।
melomania *n.* संगीतोन्माद ।
memoir *n.* विवरण । अनुसन्धान लेख ।
memoirist *n.* विवरणकर्त्ता । अनुसन्धानलेखक ।
memory *n.* स्मरणशक्ति । स्मृति ।
—after image अनुरूप-स्मृति ।
—apparatus स्मृति-यन्त्र ।
—curve स्मृति-चित्रण ।
—image स्मृति-प्रतिरूप ।
—residue अस्पष्ट स्मृति ।
—span स्मृति-विस्तार ।
—time स्मृतिकाल ।
mental *a.* मानसिक । मस्तिष्क-सम्बन्धी ।
—activity मनोव्यापार ।
—capacity मानसिक धारणाशक्ति ।
—defective मनोविकल ।
—deficiency मनोवैकल्य ।
—deterioration मानसिक अवगति ।
—development मानसिक विकास ।
—energy मनोबल ।
—faculties मानसिक शक्तियाँ ।
—fatigue मानसिक क्लान्ति ।
—function मनोव्यापार ।
—image मानसिक प्रतिमा ।
—maturity मानसिक प्रौढ़ता ।
—phenomena मनोव्यापार ।
—process मानसिक प्रक्रिया ।

mention *n.* उल्लेख ।
mentionable *a.* उल्लेख्य, उल्लेखनीय ।
mentioned *a.* उल्लिखित ।
metaphor *n.* रूपकालंकार । लक्षणा ।
—mixed—मिश्र अलंकार ।
—sustained—सांगरूपक ।
metaphoric, (-al) *a.* लाक्षणिक, रूपकालंकारिक
metaphorist *n.* रूपकालंकारप्रयोक्ता । रूप-कालंकारवादी ।
metaphrase *n.* शब्दानुवाद ।
metaphrast *n.* शब्दानुवादक ।
metaphrastic *a.* शब्दानुवाद-सम्बन्धी ।
metaphysical *a.* अध्यात्मविद्या-सम्बन्धी ।
metaphysician *n.* अध्यात्मविद्यावेत्ता ।
metaphysics *n.* अध्यात्मविद्या ।
metathesis *n.* अक्षर-विपर्यास । ध्वनिविपर्यय ।
metathetical *a.* अक्षर विपर्यास-सम्बन्धी । ध्वनि विपर्यय-सम्बन्धी ।
metempiric, (-al) *a.* अनुभवातीत ।
metempiricism *n.* अनुभवातीतता ।
method *n.* विधि, रीति, प्रणाली । क्रमबद्धता ।
—comparative—तुलनात्मक प्रणाली ।
—of disagreement वैषम्य प्रणाली ।
—experimental—प्रयोगात्मक प्रणाली ।
methodic, (-al) *a.* विधियुक्त । रीतिसम्पन्न । यथाक्रम ।
methodicalness *n.* विधियुक्तता, रीतिसम्पन्नता

यथाक्रमता ।

methodize *v.* क्रमबद्ध करना ।

methodology *n.* रीतिशास्त्र ।

metonym, metonymy n. वक्रक्ति-अलंकारपद

metonymic, (al) *a.* वक्रोक्तीय ।

metre *n.* वृत्त, छन्द ।

metrical *a.* छन्दोबद्ध, पद्यात्मक । छन्द-सम्बंधी ।

metrician, metrist *n.* वृत्तवेत्ता, छन्दशास्त्री ।

metrics *n.* वृत्त-विद्या, छन्दशास्त्र ।

metrify *v.* पद्य-रचना करना ।

metromania *n.* काव्योन्माद ।

middle Indo Aryan *n.* मध्यकालीन भारतीय आर्य (भाषा) ।

minerva *n.* विद्यादेवी, सरस्वती ।

minstrel *n.* स्तुतिपाठक, मागध, वैतालिक, गंधर्व, वन्दी, चारण, भाट ।

misapprehend *v.* मिथ्याबोध होना ।

misapprehension *n.* मिथ्याबोध, मिथ्याग्रहण ।

miscalculation *n.* मिथ्या गणन ।

miscitation *n.* मिथ्योद्धरण ।

miscite *v.* मिथ्योद्धरण देना ।

misconceive *v.* मिथ्या धारण करना, मिथ्यार्थ लगाना ।

misconception *n.* मिथ्याधारणा, अन्यथाबोध ।

misconjecture *n.* मिथ्या तर्क, मिथ्यानुमान ।

misinterpretation *n.* मिथ्यार्थ ।

misnomer *n.* मिथ्यानाम । शब्द का अशुद्ध प्रयोग

mispoint *v.* गलत विराम लगाना ।
misprint *n.* मुद्रणाशुद्धि, मुद्रणदोष ।
mispronounce *v.* अशुद्धोच्चारण करना ।
mispronunciation *n.* अशुद्धोच्चारण ।
misquotation *n.* अशुद्धोद्धरण, अशुद्ध प्रमाण ।
misquote *v.* अशुद्ध उद्धरण या प्रमाण देना ।
misrelate *v.* कुछ का कुछ वर्णन करना ।
misrelation *n.* अशुद्ध वर्णन ।
misspell *v.* अशुद्ध वर्तनी करना ।
misspelling *n.* अशुद्ध वर्तनी ।
misstatement *n.* अशुद्ध कथन । मिथ्या वर्णन ।
mistitle *v.* अनुपयुक्त शीर्षक देना ।
mistranslate *v.* अशुद्धानुवाद करना ।
mistranslation *n.* अशुद्धानुवाद ।
mixed vowel *n.* मिश्रित स्वर ।
mixture *n.* मिश्रण । संकरता ।
—linguistic—भाषा-संकर ।
monarchism *n.* साम्राज्यवाद ।
monarchist *n.* साम्राज्यवादी ।
monarchy *n.* राजतन्त्र ।
monism *n.* अद्वैतवाद, ब्रह्मवाद ।
monist *n.* अद्वैतवादी, ब्रह्मवादी ।
monistic *a.* अद्वैतवादीय, ब्रह्मवादीय ।
monodrama *n.* एकपात्ररूपक ।
monodramatic *a.* एकपात्ररूपकीय ।
monoglot *a.* एकभाषा में लिखित ।
monogram *n.* गुम्फाक्षर ।

monogrammatic *a.* गुम्फाक्षरीय ।
monological *a.* स्वगतभाषण-सम्बन्धी ।
monologist *n.* स्वगत-भाषणकर्त्ता ।
monolize *v.* स्वगत-भाषण करना ।
monologue *n.* स्वगत-भाषण, स्वगत-कथन । एकपात्रीय नाटक ।
monologuist *n.* स्वगतवक्ता, स्वगतभाषी । एकपात्राभिनेता ।
monology *n.* स्वगतभाषणता ।
monometer *n.* एकच्छन्द ।
monometric *a.* एकच्छन्दवाला ।
monophthong *n.* एकस्वर, सामान्य स्वरध्वनि ।
monostich *n.* एकपंक्ति की कविता ।
monostichous *a.* एकपंक्तियुक्त ।
monostrophic *a.* एकश्लोकक्रम की पुनरावृत्तियुक्त
monosyllabic *a.* एकाक्षरी ।
—root एकाक्षरी धातु ।
monosyllabism *n.* एकाक्षरी शब्द ।
monosyllabize *v.* एकाक्षर करना ।
monosyllable *n.* एकाक्षर ।
monotheism *n.* एकेश्वरवाद ।
monotheist *n.* एकेश्वरवादी ।
monotheistic *a.* एकेश्वरवाद-सम्बंधी ।
monotonous *a.* एकस्वर । एकरूप । नीरस ।
monotonousness, monotony *n.* एकस्वरता, एकरूपता । नीरसता ।
mood *n.* भावावस्था । क्रियार्थभेद । क्रिया-रूप ।

—imperative—आज्ञार्थ क्रिया-रूप ।
—indicative—सामान्यार्थ क्रिया-रूप ।
—negative contingent—संकेतार्थ क्रिया-रूप ।

moral *n.* आचार । नैतिक तत्व ।
—feeling नैतिक अनुभूति ।
—force नैतिक बल ।
—obligation नैतिक कर्तव्य ।
—philosophy नीति-विज्ञान ।
—psychology नीतिमनोविज्ञान ।
—science नीतिशास्त्र । आचारशास्त्र ।
—sense नैतिक बुद्धि ।
—sentiment नैतिक भावना ।
—victory नैतिक विजय ।

morale *n.* नैतिक स्तर ।

moralism *n.* नैतिकता, सदाचारिता ।

moralist *n.* नीतिवादी । [illegible] ।

moralistic *a.* नैतिकता-सम्बन्धी ।

morality *n.* नैतिकता, सदाचार ।

moralization *n.* नैतिकीकरण ।

morphological *a.* [illegible], गठनतत्वीय. आकृतिमूलक । पदरचना-सम्बन्धी ।
—classification रचनामूलक वर्गीकरण ।

morphologist *n.* पदरचना-शास्त्री ।

morphology *n.* पदरचनाशास्त्र । रूपविचार, गठनतत्व । आकृति-विज्ञान ।

mother tongue *n.* मातृभाषा ।

motto n. सिद्धान्त-वाक्य ।
multisyllable a. अनेकाक्षर ।
multitudinism n. बहुहितवाद ।
multitudinist n. बहुहितवादी ।
mum a. मूक अभिनय करना ।
mummer n. नाटक का मूक अभिनेता ।
mummery n. मूक-अभिनय ।
muse n. कवि ।
—The M—काव्यदेवता ।
music n. संगीत ।
—instrumental—वाद्यसंगीत ।
—vocal—कण्ठ-संगीत ।
musical a. संगीत-विषयक । संगीतमय ।
—accent गीतात्मक स्वर ।
—comedy संगीतप्रधान सुखान्त-नाटक ।
—instrument वाद्य ।
—interval स्वरान्तराल ।
—sound सुस्वर ध्वनि ।
—tone नाद ।
musicality, musicalness n. संगीतमयता ।
musician n. संगीतशास्त्री । गायक ।
musicianly a. संगीतशास्त्रीय । गायकीय ।
musicomania n. संगीतोन्माद ।
mute n. स्पर्श व्यंजन । मूकनाट्याभिनेता ।
a. स्पर्श (व्यंजन) । अव्यक्त ध्वनि ।
mysterious a. गूढ़ । रहस्यात्मक, रहस्यमय ।
mysteriousness n. गूढ़ता । रहस्यात्मकता,

रहस्यमयता, रहस्यपूर्णता ।
mystery *n.* गूढ़ता । रहस्य ।
mystic *n.* गूढ़वादी । रहस्यवादी ।
a. रहस्यात्मक । रहस्यमय ।
mysticism *n.* रहस्यवाद ।
myth *n.* पौराणिक उपाख्यान ।
mythic, (-al) *a.* पुराणोक्त, पौराणिक ।
mythicism *n.* पौराणिक कथा-वर्णन ।
mythicist *n.* पौराणिक कथाकार ।
mythicize *v.* पौराणिक ढंग से वर्णन करना ।
mythographer *n.* पौराणिक कथाकार ।
mythography *n.* पुराणकथालेखन ।
mythologer, mythologist *n.* पुराण कथाशास्त्री
mythologic, (-al) *a.* पुराणोक्त । पुराणकथा-
विषयक ।
mythologist *n.* पुराणज्ञ, पौराणिककथाज्ञाता ।
mythologize *v.* पौराणिक बनाना ।
mythology *n.* पुराण । पुराणकथा-शास्त्र ।
mythonomy *n.* पुराण-शास्त्र ।
mythoplasm *n.* पुराण-रस ।
mythopoe(i)ie *a.* पौराणिक रचना-सम्बन्धी ।
mythus *n.* पौराणिक कथा ।

N

Narrate *v.* वर्णन करना ।
narration *n.* वर्णन, कथन ।

narrative *a.* वर्णनात्मक, कथनात्मक ।
—method वर्णन-पद्धति ।
—style वर्णनप्रधान शैली ।
narrator *n.* वर्णनकर्ता ।
narratress *n.* वर्णनकर्त्री, कथनकर्त्री ।
nasal *n.* अनुनासिक वर्ण या ध्वनि । अनुस्वार ।
a. सानुस्वार, अनुनासिक ।
—cavity नासिकाविवर ।
nasalism, nasality *n.* अनुनासिकता ।
nasalization *n.* अनुनासिकीकरण ।
nasalize *v.* अनुनासिक बनाना, नाक से बोलना ।
national *a.* राष्ट्रीय ।
—anthem राष्ट्रीय गान ।
—consciousness राष्ट्रीय भावना ।
—language राष्ट्रभाषा ।
nationalism *n.* राष्ट्रवाद ।
nationalist *n.* राष्ट्रवादी ।
nationality *n.* राष्ट्रीयता । राष्ट्रभावना ।
natural *a.* स्वाभाविक । प्राकृतिक ।
—classification प्राकृतिक वर्गीकरण ।
—dualism प्राकृतिक द्वैतवाद ।
—history प्राकृतिक इतिहास ।
—laws प्राकृतिक नियम ।
—philosophy भौतिक विज्ञान ।
—religion प्राकृतिक धर्म ।
—resources प्राकृतिक साधन ।
—theology प्राकृतिक ईश्वरवाद ।

naturalism *n.* प्राकृतिक जीवन-सिद्धान्त। प्रकृतिवाद। प्रकृतिपूजावाद।
naturalist *n.* प्रकृतिवादी।
nature *n.* प्रकृति। प्राकृतिक प्रवृत्ति।
—worship प्रकृति-पूजा।
neologian *n.* नवमतवादी। *a.* नूतनमतसंबंधी।
neological *a.* नवशब्द-सृष्टि-सम्बन्धी।
neologise *v.* नये शब्दों का प्रयोग करना।
neologism, neology *n.* नवमतवाद। नव-प्रयोग। नवशब्द-निर्माण।
neologist *n.* नवमतवादी। नये शब्द गढ़नेवाला।
neologistical *a.* नवमतवादीय।
neuter *a.* नपुंसक।
—gender नपुंसक लिंग।
nihil *n.* शून्य। अनस्तित्व।
nihilism *n.* शून्यवाद। नास्तिवाद।
nihilist *n.* शून्यवादी। नास्तिवादी।
nihilistic *a.* शून्यवादीय। नास्तिवादीय।
nihility *n.* शून्यता। अनस्तित्वता।
noesis *n.* बौद्धिक चेष्टा।
noetic *a.* बौद्धिक। बौद्धिक विचार-सम्बन्धी।
nom-de-plume *n.* उपनाम, कल्पितनाम।
nomenclative, nomenclatural *a.* नामा-वली-विषयक।
nomenclator *n.* नामदाता।
nomenclature *n.* नामकरण। नामावली।

नामधारी । नाममात्र का । शाब्दिक ।
—definition शाब्दिक लक्षण ।
—flexion नामरूपान्तर ।
nominatival *a.* कर्तृकारक-सम्बन्धी ।
nominative *n.* कर्तृकारक । प्रथमा विभक्ति ।
a. कर्तृकारक-सम्बंधी । कर्तृकारकबोधक ।
—absolute पूर्णकर्त्ता ।
—case कर्त्ताकारक ।
nomistic *a.* विधि-आधारित ।
nomography *n.* विधि-वर्णन ।
nomology *n* विधि-विज्ञान ।
nomothetic *a.* विधि-विषयक ।
nonce word *n.* समय-शब्द (अवसर विशेष के लिए गड़ा हुआ शब्द) ।
non-critical *a.* असमीक्षात्मक ।
nondescript *a.* अकथित, अवर्णित ।
non-eternal *a.* अनित्य ।
non-logical *a.* अतार्किक ।
non-spiritualist *n.* अनात्मवादी ।
normal *a.* सामान्य । यथाक्रम ।
normality *n.* सामान्यता । यथाक्रमता ।
notation *n.* स्वरलिपि ।
notational *a.* स्वरलिपि-सम्बंधी ।
note *n.* संगीतध्वनि । सांकेतिक चिह्न ।
notion *n.* मनोभाव । धारणा ।
notional *a.* मनोभावगत ।
notionalist *n.* मनोभाववादी ।

noun *n.* संज्ञा ।

—adjective विशेषण ।

—of agency कर्तृवाचक संज्ञा ।

—substantive संज्ञा-विशेषण ।

novel *n.* उपन्यास ।

novelette *n.* लघु उपन्यास ।

novelettist *n.* लघु उपन्यासकार ।

novelist *n.* उपन्यासकार ।

novelistic *a.* औपन्यासिक ।

nuance *n.* सूक्ष्म अर्थान्तर ।

nude *n.* नग्नचित्र, नग्नमूर्ति । *a.* नग्न ।

nudism *n.* नग्नवाद ।

nudist *n.* नग्नवादी ।

nudity *n.* नग्नता ।

number *n.* वचन । (पत्र-पत्रिका का) पिछला अंक

—collective—समूहवाचक वचन ।

—dual—द्विवचन ।

—plural—बहुवचन ।

—singular—एकवचन ।

numeral *a.* संख्यावाचक ।

—cordinal—पूर्णसंख्यावाचक ।

—fractional—अपूर्ण संख्यावाचक ।

—multiplicative—समुदाय संख्यावाचक ।

—ordinal—क्रमसंख्यावाचक ।

numinous *a.* दैवी । दिव्य ।

numinousness *n.* देवत्व । दिव्यत्व ।

nunnation *n.* 'न' प्रत्यय लगाना ।

O

Obelisk *n.* स्तम्भचिह्न । (†) ।

—double—दोहरा स्तम्भचिह्न (‡) ।

object *n.* लक्ष्य । लक्षित वस्तु । कर्म ।

—attitude वस्तुगत प्रवृत्ति ।

objective *n.* कर्मकारक । उद्दिष्ट लक्ष्य ।

a. विषयात्मक । वस्तुपरक । कर्मविषयक ।

—case कर्मकारक ।

oblique *a.* तिर्यक् । वक्र ।

—case अप्रधानकारक । तिर्यक् रूप (जो सम्बोधन अथवा कर्त्ताकारक न हो) ।

—vocation, narration, speech वक्रोक्ति

obliqueness, obliquity *n.* तिर्यक्ता, वक्रता ।

obliquitous *a.* वक्रतायुक्त ।

obloquy *n.* निन्दोक्ति ।

obscene *n.* अभद्र । अश्लील ।

obsceneness, obscenity *n.* अभद्रता । अश्लीलता ।

observation *n.* पर्यवेक्षण ।

—experimental—प्रायोगिक पर्यवेक्षण ।

—mental—मानसिक पर्यवेक्षण ।

observational *a.* पर्यवेक्षणीय ।

observer *n.* पर्यवेक्षक ।

obsolescence *n.* अप्रचलन ।

obsolescent *a.* अप्रचलनोन्मुख । प्रयोगलुप्त ।

obsolete *a.* अप्रचलित, प्रयोगलुप्त ।

obsoleteness *n.* अप्रचलितता, लुप्तप्रयोगता ।

occident *n.* पश्चिम। पश्चिमी संस्कृति।
occidental *a.* पश्चिमी। पश्चिमी संस्कृति-संबंधी।
occidentalism *n.* पाश्चात्य संस्कृति-प्रेम।
occidentalist *n.* पाश्चात्य संस्कृति-प्रेमी।
occidentalize *v.* पाश्चात्य संस्कृति का रंग चढ़ाना
occult *a.* तान्त्रिक।
—science तन्त्र-मन्त्र।
occultism *n.* तन्त्रविद्या।
occultist *n.* तान्त्रिक।
octameter *n.* अष्टगण-छन्द।
octastich *n.* अष्टपद-गीत।
octaval *a.* अष्टक, अष्टचरणीय, अष्टपदीय।
octonarian *a, n.* अष्टचरणीय (छन्द)।
octosyllabic *a.* अष्टाक्षरीय।
octosyllable *n.* अष्टाक्षर।
ode *n.* गीत। स्तोत्र।
odic *a.* गीत-सम्बंधी।
odist *n.* गीतकार। स्तोत्रकार।
oedipus-complex *n.* मातृकामना। पितृकामना (पिता की ओर लड़की का तथा माँ की ओर लड़के का आकर्षित रहना)।
official *a.* राज्याधिकारीय।
—gazette राज्यपत्र।
—language राजभाषा।
offshoot *n.* व्युत्पन्न शब्द। प्रशाखा।
Old Indo-Aryan *n.* प्राचीन भारतीय आर्यभाषा।
omen *n.* अपशकुन, अमंगल।

ominous *a.* अपशकुनीय, अमंगलसूचक।
ominousness *n.* अपशकुनता। अमंगलता।
omnigenous *a.* सर्वजातीय।
omnipercipient *a.* सर्वदर्शी।
omnipotence *n.* सर्वशक्तिमत्ता।
omnipotent *a.* सर्वशक्तिमान।
—The O—ईश्वर।
omnipresence *n.* सर्वव्यापकता।
omnipresent *a.* सर्वव्यापक।
omniscience *n.* सर्वज्ञता।
omniscient *a.* सर्वज्ञ।
—The O—ईश्वर।
onomastic *a.* संज्ञा-विषयक।
onomasticon *n.* व्यक्तिवाचकसंज्ञा-कोश।
onomatope *n.* शब्दब्रह्म।
onomatopoeia *n.* अनुकरण (अलंकार)।
onomatopoeic, (-poetic) *a.* अनुकरणमूलक।
ontogenesis, ontogeny *n.* मानवविकासेतिहास
ontogenetic *a.* मानव-विकास-सम्बन्धी।
onym *n.* पारिभाषिक शब्द।
open vowel *n.* विवृत्त स्वर।
opera *n.* गीतनाट्य।
—comic—हास्यसंगीत-नाटक।
—grand—मूकाभिनय-संगीत-नाटक।
—house संगीत-नाट्यशाला।
operatic *a.* गीतनाट्यवत्। गीतनाटकीय।
operetta *n.* विनोदपूर्ण गीतनाटक।

ophiolater *n.* नागपूजक।
ophiolatry *n.* नागपूजा।
ophiology *n.* गागविद्या।
optative *a.* इच्छासूचक।
—mood इच्छासूचक क्रियार्थभेद।
optimism *n.* आशावाद।
optimist *n.* आशावादी।
optimistic *a.* आशावादीय।
opus *n.* महान साहित्यिक कार्य।
oration *n.* वक्तृता।
—direct—प्रत्यक्ष कथन।
—indirect—परोक्ष कथन।
—oblique—वक्रोक्ति।
oratorial *a.* अलंकारयुक्त।
oratorio *n.* कीर्तन, भजन।
oratory *n.* कीर्तनालय। वक्तृत्व।
oratress *n.* वक्तृताकर्त्री।
orchesis *n.* नृत्यकला।
orchestic *a.* नृत्य-सम्बन्धी।
orchestics *n.* नृत्यशास्त्र।
orchestra *n.* वाद्यमण्डल, वाद्यगोष्ठी।
orchestral *a.* वाद्यमण्डलीय, वाद्यगोष्ठीय।
orchestration स्वर मिलाने की क्रिया।
order *n.* क्रम। तारतम्य। सुविन्यास।
organ *n.* अवयव, इन्द्रिय। मुखपत्र।
—of pronunciation उच्चारण-अवयव।
organic, (-al) *a.* आंगिक, इन्द्रिय सम्बन्धी।

—sense ज्ञानेन्द्रिय ।
orient *n.* प्राची, पूर्व । उदीयमान सूर्य ।
a. प्राच्य, पूर्वीय । उदीयमान ।
—O—पूर्वी देश ।
oriental *a.* प्राच्य, पूर्वीय । पूर्वीय संस्कृति-संबन्धी ।
—languages पूर्वदेशीय भाषाएँ ।
orientalism *n.* पूर्वदेशीयता । प्राच्यवाद ।
एशियायी संस्कृति के प्रति प्रेम ।
orientalist *n.* पूर्वदेशीयभाषाविज्ञ, प्राच्यविद्याज्ञ ।
orientality *n.* प्राच्यता, पूर्वीपन ।
orientation *n.* पूर्वाभिमुखीकरण ।
origin *n.* उद्भव, उद्गम । मूल, आदि ।
original *a.* मौलिक । आद्य ।
—copy मूल प्रति ।
—language मूलभाषा ।
—work मौलिक कृति ।
originality *n.* मौलिकता ।
ornament *n.* अलंकार ।
ornamental *a.* आलंकारिक ।
ornamentalism *n.* अलंकारवाद ।
ornamentalist *n.* अलंकारवादी ।
ornamentation *n.* अलंकरण, मण्डन ।
ornate *a.* अलंकारमय । अलंकृत ।
ornateness *n.* अलंकारिता ।
orthodox *a.* कट्टरपन्थी ।
orthodoxy *n.* कट्टरपन्थिता ।
orthoepic *a.* शुद्धोच्चारण-विद्या-सम्बन्धी ।

orthoepist *n.* शुद्धोच्चारण-विद्याज्ञ ।
orthoepy *n.* शुद्धोच्चारण ।
orthographer, orthographist *n.* वर्ण-विन्यासशास्त्री
orthographic, (-al) *a.* वर्णविन्यासीय ।
orthography *n.* वर्णविन्यासशास्त्र ।
orthology *n.* शब्दविचार ।
otherworld *n.* परलोक ।
otherworldliness *n.* पारलौकिकता ।
otherworldly *a.* पारलौकिक ।
outer language *n.* बाह्यप्रदेशस्थ भाषा ।
outline *n* रूपरेखा ।
—classification रूपरेखा-वर्गीकरण ।
outlook *n.* दृष्टिकोण ।
out-of-date *a.* गतप्रयोग ।
overact *v.* अत्यभिनय करना ।
overread *v.* अत्यध्ययन करना ।
oversoul *n.* ब्रह्म, परमात्मा ।
oxymorn *n.* विपरीतलक्षण अलंकार ।
oxyphonia *n.* कर्कश उच्चारण ।

P

Padding *n.* भरती का शब्द ।
paean *n.* स्तुतिगीत ।
pagan *n.* मूर्तिपूजक । *a.* अन्धविश्वासी ।
paganish *a.* मूर्तिपूजा-विषयक । अन्धविश्वासी ।

paganism *n.* मूर्तिपूजा । अन्धविश्वास ।
page *n.* पृष्ठ ।
painter *n.* चित्रकार ।
painting *n.* चित्रकारी । चित्र । आलेख-चित्रण ।
paintress *n.* चित्रकर्त्री ।
palatal *a.* तालव्य ।
palatalisation *a.* तालव्यभाव ।
palate *n.* तालु ।
—artificial—कृत्रिम तालु ।
—hard—कठोरतालु ।
—soft—कोमल तालु ।
palatine *a.* तालु-सम्बन्धी ।
palinode *n.* प्रत्याख्यानयुक्त रचना (जिसमें स्व-पूर्वोक्ति का खण्डन हो) ।
pamphlet *n.* पुस्तिका ।
pamphleteer *n.* पुस्तिकालेखक ।
pancosmism *n.* भौतिक ब्रह्माण्डवाद (भौतिक ब्रह्माण्ड के परे किसी वस्तु की सत्ता न मानना) ।
pancosmist *n.* भौतिक ब्रह्माण्डवादी ।
panegyric *n.* प्रशस्ति ।
panegyric, (-al) *a.* प्रशस्तिपूर्ण ।
panegyrist *n.* प्रशस्तिगायक ।
pantheism *n.* सर्वेश्वरवाद, 'सर्वं खल्विदंब्रह्म' सिद्धान्त ।
pantheist *n.* सर्वेश्वरवादी !
pantheistic, (-al) *a.* सर्वेश्वरवादीय ।
pantheology *n.* सर्वेश्वर ज्ञान ।

pantheon *n.* सर्वदेव मन्दिर।
pantomime *n.* मूकाभिनय।
pantomimic *a.* मूकाभिनय-विषयक।
pantomimist *n.* मूक-अभिनेता।
parable *n.* नीतिकथा, दृष्टान्तकथा।
parabole *n.* सादृश्य, समता।
parabolic *a.* नीति या दृष्टान्तकथा-विषयक।
parachronism *n.* तिथिभ्रम, कालभ्रम।
paradigm *n.* निदर्शन, उदाहरण।
paradigmatic *a.* निदर्शनीय, उदाहरणस्वरूप।
paradox *n.* विरोधाभास।
paradoxer, paradoxist *n.* विरोधाभासी।
paradoxical *a.* विरोधाभासात्मक।
paradoxicality, paradoxicalness, paradoxy *n.* विरोधाभासिता।
paradoxlogy *n.* विरोधाभास कथन।
paragoge *n.* अन्ताक्षर-योग।
paragogic *a.* अन्ताक्षर-योग-सम्बन्धी।
paragon *n.* उपमान। *v.* तुलना करना।
paragram *n.* शब्दक्रीड़ा। श्लेष।
paragrammatist *n.* शब्दक्रीड़क। श्लेषप्रयोक्ता
paragraph *n.* अनुच्छेद। परिच्छेद।
paragraphic *a.* अनुच्छेदीय, परिच्छेद-संबंधी।
paralexia *n.* उच्चारणदोष। पाठविकार।
paralipomena *n.* परिशिष्ट। शेषग्रन्थ।
paralipsis, (-leipsis) *n.* अपह्नुति।
parallax *n.* भेदाभास।

paralogia *n.* तर्कदोष।
paralogism *n.* तर्काभास। हेत्वाभास।
—of reason बुद्धिभ्रम।
paralogy *n.* अयुक्तिसंगत तर्क।
paraphrase *n.* अन्वय। *v.* अन्वय करना।
paraphraser, *n.* अन्वयकर्त्ता।
paraphrasia *n.* भावासंगति।
paraphrastic *a.* अन्वय-संबंधी।
paratactic, (-al) *a.* उपवाक्यों की असम्बद्ध-अवस्था-सम्बन्धी।
parataxis *n.* असम्बद्ध वाक्य-विन्यास।
parathesis *n.* ऐक्य। संयोजन।
parental language *n.* मूलभाषा।
parenthesis *n.* अप्रधानवाक्य। कोष्ठक द्वारा चिह्नित अवान्तर शब्द-समूह। लघुकोष्ठक।
parenthetic, (-al) *a.* अप्रधान वाक्य - रूप में निश्चित। कोष्ठक के अन्तर्गत निविष्ट। अन्तर्गभित
parisyllabic *a.* समाक्षर।
parity *n.* साम्य, साधर्म्य।
—of reasoning तर्कसाम्य।
paralance *n.* संवादशैली।
parliamentary language *n.* संसदीय भाषा, शिष्ट भाषा।
parodic *a.* हास्यानुकृतीय, व्यंग्यकाव्य-संबंधी।
parodist *n.* हास्यानुकर्त्ता, व्यंग्यकाव्यकार।
parody *n.* हास्यानुकृति, व्यंग्यकाव्य।
v. साहित्यक रचना को हास्यमय पदों में वदलना,

अनुकृतिकाव्य रचना ।

paroemiography, paroemiology *n.* लोकोक्तिशास्त्र ।

paronomasia *n.* श्लेष, श्लेषप्रयोग ।

paronym *n.* समुच्चरित भिन्नार्थक शब्द । श्लेषात्मक शब्द । यमक, श्लेष ।

paronymous *a.* समुच्चरित भिन्नार्थक शब्द-सम्बन्धी । श्लेषात्मक, यमकयुक्त ।

—word एकधातुज शब्द ।

paroxytone *a.*, *n.* उपान्त्य अक्षर पर तीक्ष्ण स्वराघातवाला (शब्द) ।

parrhesia *n.* वाक्प्रगल्भता ।

parse *v.* पदव्याख्या करना, शब्दान्वय करना ।

parsing *n.* पदव्याख्या, शब्दान्वय ।

parts of speech *n.* शब्द-भेद ।

participial *a.* कृदन्तात्मक, कृदन्तीय ।

participle *n.* कृदन्त ।

—conjunctive—पूर्वकालिक कृदन्त ।

—past—भूतकालिक कृदन्त ।

—persent—वर्तमानकालिक कृदन्त ।

—tense—कृदन्तीकाल ।

participled *a.* कृदन्ती ।

particularism *n.* विशिष्टतावाद ।

particularist *n.* विशिष्टतावादी ।

particularity *n.* विशिष्टता ।

passive *n.* कर्मवाच्य । *a.* अप्रतिरोधकारी ।

—use कर्मणि-प्रयोग ।

—voice कर्मवाच्य ।

past n. भूतकाल । *a.* भूतकालिक ।

—position परसर्ग ।

—tense भूतकाल ।

pasticci, pastiche *n.* (कई गीतों के पदांशों मे बना) मिश्रित गीत ।

pastoral *a.* ग्राम्य । ग्वालजीवन-सम्बन्धी ।

—poem or poetry ग्वालगीत ।

patainity *n.* स्थानीय प्रयोग ।

pathetic, (-al) *a.* करुणात्मक, करुणाजनक ।

—fallacy भावाभास, संवेदजन्य दोष ।

patheticalness *n.* करुणात्मकता, करुणाजनकता

pathos *n.* करुणरस । करुणा ।

patois *n.* जनभाषा, बोली ।

patriarch *n.* मूलपुरुष । पितृ ।

patriarchal *a.* पैतृक । पितृतंत्रात्मक ।

patriachalism, patriarchism *n.* पितृतंत्रवाद

patriarchy *n.* पितृतंत्र ।

patriot *n.* देशभक्त ।

patriotic *a.* देशभक्तिपूर्ण ।

patriotism *n.* देशभक्ति ।

patronymic *n.* पैतृक नाम, गोत्रनाम ।
a. गोत्रीय, अपत्यवाची ।

pause *n.* विराम । यति । दीर्घविरामचिह्न ।

pedagogy *n.* शिक्षणशास्त्र ।

pedant *n.* पाण्डित्याभिमानी ।

pedantic, (-al) *a.* पाण्डित्याभिमानीय ।

pedantize *v.* पाण्डित्याभिमान करना ।
pedantry *n.* पाण्डित्याभिमान ।
pejoration *n.* अपकर्षण ।
pejorative *a.* अपकर्षणात्मक । अपकर्षक (शब्द ।
    —the—suffix अपकर्षक प्रत्यय (अर्थ में अपकर्ष लानेवाला) ।
pejorism *n.* अपकृष्ट प्रयोग ।
pen *n.* लेखनी, तूलिका । रचनाशैली ।
    —man लेखक । कलम का धनी ।
    —manship लेखनकला । रचनाचातुर्य ।
    —name साहित्यिक उपनाम ।
    —picture शब्दचित्र ।
penecontemporaneous *a.* लगभग समकालीन
pentameter *n.* पंचपदी पद्य ।
pentastich *n.* (छन्द-विशेष) पंचपदी ।
pentatonic *a,* पंचस्वर ।
Penultimate *n.* उपान्त्याक्षर । पूर्वान्तिमाक्षर ।
    a. उपान्तिम । पूर्वान्तिम ।
Percept *n.* प्रत्यक्षज्ञान-विषय, [illegible] ।
perceptibility *n.* संलक्ष्यता । इन्द्रियग्राह्यता ।
perceptible *a.* संलक्ष्य । इन्द्रियग्राह्य ।
perception *n.* प्रत्यक्षज्ञान । इन्द्रियग्रहण-शक्ति ।
    —external—बाह्यप्रत्यक्ष ।
    —mental—मानस प्रत्यक्ष ।
    —sense इन्द्रियवेदन ।
perceptional, perceptive *a.* प्रत्यक्षज्ञानशील इन्द्रियग्रहणशील ।

perceptiveness, perceptivity *n.* प्रत्यक्षज्ञानशीलता । इन्द्रियग्राह्यशीलता ।

perceptual *a.* प्रत्यक्षज्ञानात्मक । इन्द्रियग्राह्य-सम्बन्धी ।

percipience *n.* प्रत्यक्षदर्शन । प्रत्यक्षबोध ।

percipient *a., n.* प्रत्यक्षदर्शी (व्यक्ति) बोध-शक्तिसम्पन्न (व्यक्ति) ।

perfect *a.* पूर्ण (भूत, वर्तमान या भविष्यकाल) सम्पूर्ण, निष्पन्न । प्रवीण । पूर्णताद्योतक ।

  future—पूर्णभविष्यत ।

periodical *n.* नियतकालिक पत्र-पत्रिका ।

  a. नियतकालिक, आवधिक ।

perispome, perispomenon *a., n.* अंतिम अक्षर पर स्वराघातयुक्त (शब्द) ।

perpetual *a.* शाश्वत, सतत ।

perpetuality *n.* शाश्वतता, सततता ।

perseveration *n.* पुनरावृत्तिदोष ।

persiflage *n.* व्यंग्य-विनोद ।

persifleur *n.* व्यंग्य-विनोदप्रिय ।

person *n.* व्यक्ति, पुरुष ।

  —first—उत्तमपुरुष ।

  —second—मध्यम पुरुष ।

  —third—अन्य पुरुष ।

personal pronoun पुरुषवाचक सर्वनाम ।

personalism *n.* व्यक्तित्ववाद (व्यक्तित्व को सर्वोपरि महत्ता देना) ।

personality *n.* व्यक्तित्व । वैयक्तिक विशेषता ।

—multiple—बहुविध व्यक्तित्व ।

—type विशिष्ट व्यक्तित्व ।

pervert *v.* असंगत अर्थ या प्रयोग करना ।

perverter *n.* असंगत अर्थ अथवा प्रयोगकर्त्ता ।

pessimism *n.* निराशावाद ।

pessimist *n.* निराशावादी ।

pessimistic *a.* निराशावादीय ।

—outlook निराशावादी दृष्टिकोण ।

phallicism *n.* (देव-) लिंगोपासना ।

phallus *n.* (देव-) लिंग-चिह्न ।

phantasm *n.* छायाकृति ।

phantasmagoria *n.* छाया-चित्र ।

phantasmagoric *a.* छायाचित्र-विषयक ।

phantasmal, phantasmic *a.* छायाभासीय ।

phantom *n.* छाया, आभास ।

phantomatic, phantomish, phantomy *a.* छायामय, आभासिक ।

phase *n.* स्वरूप । विकासावस्था ।

phasic *a.* स्वरूपात्मक । विकासावस्था-सम्बन्धी ।

phenomenal *a.* प्रत्यक्षदृष्टि-विषयक । गोचरीय ।

—world दृश्यजगत ।

phenomen(al)ism *n.* प्रत्यक्षज्ञानवाद ।

phenomen(al)ist *n.* प्रत्यक्षज्ञानवादी ।

phenomen(al istic *a.* प्रत्यक्षज्ञानवादितापूर्ण ।

phenomenon *n.* प्रत्यक्षज्ञान-विषय । गोचरविषय

—natural—प्राकृतिक दृश्य ।

philanthropic, (-al) *a.* लोकोपकारी ।

—institution लोकोपकारक संस्था ।
philanthropism *n.* लोकोपकारवाद ।
philanthropist *n.* लोकोपकारवादी ।
philanthropy *n.* लोकोपकार ।
philharmonic *a.* संगीतप्रेमी ।
philological *a.* भाषाशास्त्रीय ।
philologist *n* भाषाशास्त्री ।
philologize *v.* भाषाशास्त्रीय दृष्टि से परखना ।
philology *n,* भाषाशास्त्र ।
philomath *n.* विद्याप्रेमी ।
philomathic *a.* विद्याप्रेम-संबंधी ।
philomathy *n.* विद्याप्रेम ।
philosophaster *n.* ढोंगी दार्शनिक ।
philosopher *n.* दार्शनिक, तत्वज्ञ ।
-- moral—आचारदर्शनविद् ।
—natural—प्रकृतिदर्शनविद् ।
philosophic, (-al) *a.* दर्शनशास्त्रीय, तात्विक ।
—study *n.* दार्शनिक अध्ययन ।
philosophism *n.* दार्शनिकतावाद ।
philosophist *n.* दार्शनिकतावादी ।
philosophistical *a.* सिद्धान्ताभास-सम्बन्धी ।
philosophize *v.* दर्शनशास्त्रीय निरूपण करना । तत्वनिरूपण करना । सिद्धान्त प्रतिपादन करना ।
philosophizer *n.* दार्शनिकता के रंग में रँगने वाला । तत्वनिरूपयिता ।
philosophy *n.* दर्शनशास्त्र । तत्वज्ञान । वेदान्त ।
—moral—आचारदर्शन, नीतिदर्शन ।

—natural—प्रकृतिदर्शन ।

philotechnic *a.* शिल्पप्रेमी । कलाप्रिय ।

phonate *v.* ध्वनि करना । (अव्यक्त) स्वरोच्चारण करना ।

phonation *n.* ध्वनिनिःसरण । (अव्यक्त) स्वरोच्चारण ।

phonatory *a.* ध्वनीय । अव्यक्त) स्वरोच्चारण-सम्बन्धी ।

phoneme *n.* ध्वनिग्राम ।

phonemic *a.* ध्वनिग्रामीय ।

phonemics *n.* ध्वनिग्राम-विचार ।

phonetic *a.* ध्वनीय, ध्वन्यात्मक । ध्वन्यनुरूप ।

—change उच्चारण-विकार ।

—decay उच्चारण-ह्रास ।

—evolution ध्वनिविकास ।

—law ध्वनि-सूत्र ।

—modification ध्वनिविकार ।

—script ध्वन्यनुरूप लिपि । वैज्ञानिकलिपि ।

—spelling ध्वन्यात्मक वर्तनी ।

—transcription ध्वन्यात्मक लेखन ।

phonetician *n.* ध्वनिवैज्ञानिक ।

phoneticism *n.* ध्वनिवाद, ध्वन्यात्मकता ।

phoneticist *n.* ध्वनिवादी, ध्वन्यात्मकतावादी ।

phoneticize *v.* ध्वनिसंगत बनाना, ध्वनि-प्रतीक बनाना ।

phonetics *n.* ध्वनिविज्ञान । ध्वनिविचार । उच्चारणशास्त्र ।

—experimental—प्रयोगात्मक ध्वनिविज्ञान
phonetist *n.* ध्वनिवैज्ञानिक । उच्चारणशास्त्री ।
phoniatrics *n.* ध्वनिदोष-विचार ।
phonic *a.* ध्वनि, ध्वनियुक्त ।
—method ध्वनिरीति ।
phonogram *n.* ध्वनि-संकेत । ध्वन्यांक ।
phonograph *n.* ध्वनिलेखन-यंत्र ।
phrase *n.* वर्णनपद्धति । वाक्यांश । वाग्विलास ।
—monger वाग्विलासी ।
phraseological *a.* वाक्यरचना-सम्बन्धी । शब्द-चयन-विषयक ।
phraseology *n.* वाक्यरचना । मुहावरा ।
phraser *n.* मुहावरों का अनुचित प्रयोक्ता ।
phrasy *a.* अत्यधिक मुहावरोंवाला ।
physical *a.* भौतिक । प्राकृतिक ।
—basis भौतिक आधार ।
—changes भौतिक परिवर्तन ।
—environment भौतिक परिस्थिति ।
—feature भौतिक लक्षण ।
—phenomena भौतिक दृश्य ।
—world दृश्यजगत ।
physicalist *n.* भौतिकवादी, पार्थिववादी ।
physicality *n.* भौतिकता । प्रकृति नियमानुसारिता । शारीरिकता ।
physiolatry *n.* प्रकृतिपूजा ।
pictogram *n.* चित्रलेख ।
pictograph *n.* चित्रप्रतीक-विषयक ।

pictographic *a.* चित्रप्रतीक-विषयक ।
pictography *a.* चित्रसंकेतकला । शब्दचित्रकला ।
pictorial *a.* सचित्र ।
—poetry चित्रकाव्य ।
—script चित्रलिपि ।
pictural *a.* चित्र-सम्बन्धी । सचित्र ।
picture *n.* चित्र । चित्रांकन ।
—symbol चित्र-संकेत ।
pietism *n.* उत्कट भक्ति-भावना ।
pietist *n.* महान् भक्त ।
piety *n.* भक्ति ।
pitch *n.* स्वरमान, उदात्त स्वर ।
—accent स्वर की उच्चता ।
plagiarism, plagiary *n.* साहित्यिक चोरी ।
plagiarize *v.* साहित्यिक चोरी करना ।
plain *a.* स्पष्ट । सुबोध । अनलंकृत ।
—language अनलंकृत भाषा ।
—style अनलंकृत शैली ।
platitude *n.* नीरस उक्ति । पिष्टपेषण ।
platitudinarian *n.* नीरसउक्तिवक्ता । पिष्टपेषणकर्त्ता ।
platitudinous *a.* नीरसउक्तियुक्त । पिष्टपेषणयुक्त ।
play *n.* नाटक । अभिनय ।
—actor अभिनेता ।
—boy बाल-अभिनेता ।
—ground नाट्यशाला, प्रेक्षागृह ।

—of words शब्दक्रीड़ा, वाग्विलास ।

—on words शब्दश्लेष ।

playlet लघुनाटक ।

playwright *n.* नाटककार ।

pleonasm *n.* शब्दबाहुल्य । निरर्थक शब्द-प्रयोग ।

pleonastic *a.* शब्दबहुल । शब्दबाहुल्यपूर्ण ।

plot *n.* कथानक, कथावस्तु ।

plural *a.* अनेक, बहु ।

—number बहुवचन ।

pluriliteral *a.* अनेकाक्षर (तीन से अधिक) ।

poem *n.* पद्य, कविता, काव्य ।

poesy *n.* काव्यकला, पद्यरचना ।

poet *n.* कवि, पद्यकार, काव्यप्रणेता ।

—P—Laureate राजकवि ।

poetaster, poeticule *n.* क्षुद्रकवि, कठकवि ।

poetess *n.* कवयित्री, पद्यलेखिका ।

poetic, (-al) *a.* काव्यात्मक, कविसुलभ ।

—diction काव्यशैली ।

—faculty काव्यवृत्ति ।

—genius काव्यप्रतिभा ।

—justice कविकल्पित न्याय ।

—licence कविस्वातन्त्र्य ।

—works काव्य-कृतियाँ ।

—prose—काव्यमय गद्य, गद्यकाव्य ।

poeticize *v.* काव्यात्मक बनाना, पद्यबद्ध करना ।

poetics *n.* काव्यशास्त्र (छन्दशास्त्र, रीतिशास्त्र । अलंकारशास्त्र, साहित्यशास्त्र) ।

poetize *v.* (गद्य को) काव्यमय करना ।

poetry *n* काव्य, कविता । कवित्व ।

polydaemonism *n.* बहुदेववाद ।

polyglot *a.*, *n.* बहुभाषिक । बहुभाषाविद् । बहुभाषारचित । बहुभाषानुवादित ।
—dictionary बहुभाषाकोश ।

polyglottal, polyglottic *a.* बहुभाषीय ।

polyglottalism, polyglottism *n.* बहुभाषाज्ञान ।

polygraph *n.* बहुग्रंथकार ।

polygraphy *n.* बहुग्रन्थकारिता ।

polyhistor *n.* बहुविद्, बहुज्ञ ।

polymath *n.* बहुविषयज्ञानी, बहुशास्त्रज्ञ ।

polymathy *n.* बहुविषयज्ञान, बहुशास्त्रज्ञान ।

polysyllabic, (-al) *a.* बहुवर्णिक, अनेकाक्षरी ।

polysyllable *n.* अनेकाक्षरशब्द ।

polysyndeton *n.* संयोजकावृत्ति । संयोजक-अव्यय की पुनरावृत्ति ।

polysynthetic *a.* बहुश्लिष्ट (शब्द) ।

polytheism *n.* बहुदेववाद ।

polytheist *n.* बहुदेववादी ।

polytheistic *a.* बहुदेववादीय ।

ponderous *a.* जटिल या नीरस (शैली) ।

ponderousness, ponderosity *n.* शैली की जटिलता या नीरसता ।

pornographer *n.* अश्लील साहित्यकार ।

pornographic *a.* अश्लील साहित्यिक ।

pornography *n.* अश्लील साहित्य ।
portmanteau *n.* मिश्र या संयुक्त शब्द ।
positive *a.* गुणवाची, भावात्मक । सकारात्मक ।
—terms भाव-शब्द ।
—adjective भावात्मक या सामान्य विशेषण ।
possessing internal inflection *n.* अन्तर्मुखी विभक्तिप्रधान ।
possessive *n.* षष्ठी । सम्बन्धकारक । सम्बन्ध वाचकशब्द । *a.* संबंधवाचक ।
—case सम्बन्धकारक ।
—pronoun सम्बन्धवाचक सर्वनाम ।
postfix *v.* प्रत्यय लगाना ।
postposition *n.* परसर्ग । सम्बन्धवाचक प्रत्यय । सम्बन्धद्योतक अव्यय ।
postural *a.* अंगविन्यास-विषयक । कायिक चेष्टा सम्बन्धी । नाट्य-सम्बन्धी ।
posture *n.* कायिक चेष्टा । अंग-विन्यास । हाव-भाव नाट्य ।
—maker नट ।
—master नटविद्याज्ञ ।
posturer *n.* अंग-विन्यासक । हाव-भाव-प्रदर्शक ।
posturist *n.* अंग-विन्यास-विद् । कायिक-चेष्टा-वेत्ता । हाव-भावज्ञ अभिनयवेत्ता ।
potential *a.* शक्य । सम्भवनीय ।
—mood विधिलिङ् ।
practicable *a.* साध्य । व्यवहार्य ।
practical *a.* व्यावहारिक । क्रियात्मक ।

—application व्यावहारिक प्रयोग ।

—imagination व्यावहारिक कल्पना ।

practicality, practicalness *n.* व्यावहारिकता क्रियात्मकता ।

preacher *n.* प्रवचनकर्त्ता, उपदेशक ।

preamble *n.* आमुख, उपोद्घात, प्रस्तावना, प्राक्कथन ।

preambulatory *a.* आमुखीय, उपोद्घातीय, प्रस्तावना-सम्बन्धी, प्राक्कथन-सम्बन्धी ।

predicability *n.* विधेयता, वाच्यता ।

predicable *a.* विधेय, वाच्य ।

predicate *n.* विधेय । *v.* विधान करना । निरूपण करना, प्रतिपादन करना ।

predication *n.* विधान । निरूपण, प्रतिपादन ।

predicative *a.* विधेयकारी । निरूपक, प्रतिपादक ।

preface *a.* उपोद्घात, आमुख, प्राक्कथन, प्रस्तावना ।

prefacer *n.* उपोद्घातलेखक, आमुखलेखक, प्राक्कथनकार, प्रस्तावनालेखक ।

prefatorial, prefatory *a.* उपोद्घातीय आमुखीय, प्राक्कथन-सम्बन्धी, प्रस्तावनात्मक ।

prefix *n.* उपसर्ग । उपपद, आस्पद ।

v. पूर्वयोजित करना । उपसर्ग लगाना ।

—agglutinating पुरःप्रत्ययप्रधान ।

prehistoric *a.* प्रागैतिहासिक ।

—age प्रागैतिहासिक युग ।

prelude *n.* मंगलाचरण । उपक्रम । पूर्वालाप ।

preludial *a.* मंगलाचरण-सम्बन्धी । उपक्रमीय ।

पूर्वालापात्मक ।

preposition *n.* पूर्वसंज्ञ, पूर्वविभक्ति-चिह्न ।

prepositional *n.* पूर्वसंज्ञीय, पूर्वविभक्तिचिह्नीय

press *n.* मुद्रणालय, समाचार-पत्र ।

—act मुद्रण-नियम ।

—freedom of—मुद्रण-स्वातन्त्र्य ।

preter-natural *a.* अतिप्राकृतिक ।

preter-sensual *a.* अतीन्द्रिय ।

pretone *n.* पूर्वाघाताक्षर ।

prevaricate *v.* वाक्छल करना, वक्रोक्ति कहना ।

prevarication *n.* वाक्छल, वक्रोक्ति ।

prevaricator *n.* वाक्छली, वक्रोक्तक ।

primary *a.* प्राथमिक, आद्य । मौलिक ।

—affixes मूल प्रत्यय ।

—cause मूल कारण ।

—laws मूल नियम ।

—object मुख्य उद्देश्य ।

—quality मूल गुण ।

—root मूल धातु ।

primitive *a.* आदिकालीन, पुरातन । अव्युत्पन्न ।

primitivism *n.* पुरातनतावाद ।

principal clause *n* मुख्य उपवाक्य ।

principle *n.* तत्व, नियम, सिद्धान्त ।

probabilism *n.* सम्भाव्यवाद ।

probabilist *n.* सम्भाव्यवादी ।

problem *n.* समस्या

—novel समस्या-उपन्यास ।

—play समस्या-नाटक ।
proceleusmatic *n.* चतुष्पदी (छन्द) ।
process *n.* प्रक्रिया, प्रक्रम । क्रिया-विधि ।
—attitude प्रक्रिया-प्रवृत्ति ।
—mental मानसिक प्रक्रिया ।
prochronism *n.* कालक्रम-त्रुटि । तिथ्यंकन-दोष ।
prodelision *n.* स्वरलोप ।
profession *n.* व्यवसाय ।
professional *a.* व्यावसायिक, व्यवसायी ।
—journal व्यावसायिक पत्र-पत्रिका ।
progress *n.* प्रगति । विकासावस्था ।
progression *n.* प्रगति, विकास ।
progressional *a.* प्रगत्यात्मक, विकासात्मक ।
progressionism *n.* प्रगतिवाद, विकासवाद ।
progressionist *n.* प्रगतिवादी । विकासवादी ।
progressive *a.* प्रगतिशील, विकासोन्मुख ।
progressiveness *n.* प्रगतिशीलता, विकासोन्मुखता ।
project *n.* प्रायोजना ।
prolate, prolated *a.* दीर्घोच्चारित ।
prolation *n.* दीर्घोच्चारण ।
prolegomenary, prolegomenous *a.* उपोद्घातीय, प्राक्कथनीय, प्रस्तावनीय ।
prolegomenon *n.* उपोद्घात, प्राक्कथन, प्रस्तावना
proletarian *a.* श्रमजीवी, सर्वहारा ।
proletarianism *n.* सर्वहारावाद ।
proletariate *n.* श्रमजीवीवर्ग, सर्वहारावर्ग ।
proletary *a.* श्रमजीवीवर्गीय, सर्वहारावर्गीय ।

prologue *n.* मंगलाचरण। नान्दीपाठ।
prompt *n.* (अभिनेता को) अनुबोध।
—side of stage अनुबोध-पार्श्व।
prompting *n* अनुबोधन।
pronominal *a.* सर्वनामीय, सर्वनाममूलक।
—adverbs सर्वनाममूलक क्रिया-विशेषण।
pronoun *n.* सर्वनाम।
—correlative—नित्यसम्बन्धी सर्वनाम।
—demonstrative—निश्चयवाचक सर्वनाम
—honorific—आदरवाचक सर्वनाम।
—incorporating—सर्वनाम-संयोगी।
—indefinite—अनिश्चयवाचक सर्वनाम।
—introgative—प्रश्नवाचक सर्वनाम।
—personal—पुरुषवाचक सर्वनाम।
—reflexive—निजवाचक सर्वनाम।
—relative—सम्बन्धवाचक सर्वनाम।
pronounce *v.* उच्चारण करना।
pronounceable *a.* उच्चार्य, उच्चारणीय।
pronounced *a.* उच्चारित।
pronouncement *n.* उच्चारण।
pronouncer *n.* उच्चारक।
pronouncing *n.* उच्चारण।
—dictionary उच्चारण-कोश।
pronuncial *a.* उच्चारण-संबंधी।
pronunciation *n.* उच्चारण, उच्चारण-विधि।
pronunciative *a.* उच्चार्य, उच्चारणीय।
propaedeutic,(-al) *a.*आरम्भिक अध्ययन-संबंधी

propaedeutics *n.* प्रारम्भिक अध्ययन ।
proper noun *n.* व्यक्ति-वाचक संज्ञा ।
prosaic *a.* गद्यात्मक, काव्य-सौंदर्य-विहीन ।
—style काव्य-सौंदर्यहीन शैली ।
prosaicness *n.* गद्यात्मकता, काव्य-सौंदर्यविहीनता ।
prosaism *n.* नीरस गद्यलेखन ।
prosaist *n.* नीरस गद्यलेखक ।
proscenium *n.* रंगमंचाग्र ।
prose *n.* गद्य । *a.* गद्यात्मक ।
—man गद्यकार ।
—poem काव्यात्मक गद्य ।
proser *n.* गद्यलेखक ।
prosify *v.* गद्यान्तरित करना ।
prosiness *n.* गद्यात्मकता ।
prosing *n.* नीरस रूप में लिखना ।
prosodiacal, prosodial *a* छंदशास्त्रीय ।
prosodian, prosodist *n.* छन्दशास्त्री ।
prosody *n* छन्दशास्त्र ।
prosthesis *n.* आदि वर्णागम ।
proverb *n.* लोकोक्ति । कहावत ।
proverbial *a.* लोकोक्तीय ।
proverbialism *n.* लोकोक्तिवाद, लोकोक्तिकथन
proverbialist *n.* लोकोक्तिवादी ।
praverbialize *v.* लोकोक्ति-रूप देना ।
psalm *n.* स्तोत्र, भजन ।
psalmist *n.* स्तोत्रकार, भजनकार, कीर्तनरचयिना
psalmodic *n.* स्तोत्रगायन या भजन-विषयक ।

psalmodize *n.* स्तोत्र या भजन गायन करना ।

psalmody *n.* स्तोत्र या भजनगान । स्तोत्र या भजन-संग्रह ।

pseudepigrapha n. छद्मलेख ।

pseudepigraphal, (-phical) *a.* छद्मलेखीय ।

pseudograph *n.* प्रक्षिप्त रचना । जाली ग्रन्थ ।

pseudonym *n.* छद्मनाम ।

pseudonymity *n.* छद्मनामता ।

pseudonymous *n.* छद्मनामीय ।

psycho-analysis *n.* मनोविश्लेषण ।

psycho-analyst *n.* मनोविश्लेषक ।

psycho-analytic *a.* मनोवैश्लेषिक ।

psychodynamic *a.* मन.क्रिया-सम्बन्धी ।

psychogenesis *n.* मनोविकास-विद्या ।

psychogenic *a.* मनोजात ।

psychogony *n.* मनोजनन, मन की उत्पत्ति ।

psychologic, (-al) मनोवैज्ञानिक ।

—basis मनोवैज्ञानिक आधार ।

—factors मनोवैज्ञानिक तथ्य ।

—hedonism मनोवैज्ञानिक आनन्दवाद ।

psychologist *n.* मनोवैज्ञानिक ।

—'s fallacy मनोवैज्ञानिक भ्रांति ।

psychologize *v.* मनोविश्लेपण करना ।

psychology *n.* मनोविज्ञान ।

—abstract—अमूर्त मनोविज्ञान ।

—child—बालक-मनोविज्ञान ।

—comparative—तुलनात्मक मनोविज्ञान ।

—constructive—निर्माणात्मक मनोविज्ञान ।
—contemplative—[illegible] मनोविज्ञान
—critical—आलोचनात्मक मनोविज्ञान ।
—experimental—परीक्षणमूलक मनोविज्ञान
—folk—लोक-मनोविज्ञान ।
—group—समुदाय-मनोविज्ञान ।
—individual—वैयक्तिक मनोविज्ञान ।
—infant—बाल-मनोविज्ञान ।
—introspective अंतर्दृष्टिमूलकमनोविज्ञान
—moral—नीति-मनोविज्ञान ।
—practical—व्यावहारिक मनोविज्ञान ।
—sex—काम-मनोविज्ञान ।
—social—सामाजिक मनोविज्ञान ।
—temperament—स्वभाव-मनोविज्ञान ।
—theoritical—सैद्धान्तिक मनोविज्ञान ।
publication *n.* प्रकाशन । प्रकाशित पुस्तक ।
publisher *n.* प्रकाशक ।
pulpit *n.* व्याख्यान-मंच । उपदेशन ।
pulpitarian *n.*, *a.* उपदेशवादी । उपदेशकीय ।
pulpiteer *n.* उपदेशक । *v.* उपदेश देना ।
pun *n.* श्लेष ।
punctuation *n.* विरामचिह्न ।
punctuative *a.* विरामचिह्नीय ।
punctuator *n.* विरामचिह्नांकक ।
punnage *n.* श्लेषोक्ति ।
punster *n.* श्लेषवादी, श्लेषकार ।
purism *n.* शुद्धतावाद ।

purist *n.* (भाषा में) शुद्धतावादी ।
puristic *a.* शुद्धतावादीय ।
puritan *n.* शुद्धतावादी । अति नैतिक ।
puritanic, (-al) *a.* शुद्धतावादीय । अतिनैतिकतायुक्त ।
puritanism *n.* शुद्धतावाद । अतिनैतिकतावाद ।
purity *n.* विशुद्धता ।
—in style विशुद्ध शैली ।

Q

Quadrilingual *a.* चतुर्भाषीय, चतुर्भाषात्मक ।
quadriliteral *n.* चतुर्वर्णीय शब्द । *a.*चतुर्वर्णीय
quadrisyllabic *a.* चतुरक्षरीय ।
quadrisyllable *n.* चतुरक्षर शब्द ।
qualitative *a.* गुणात्मक, गुणवाचक ।
—analysis गुणात्मक विश्लेषण ।
quality *n.* गुण । गुणवत्ता ।
—primary—मूल गुण ।
quantitative *a.* परिमाणवाचक, परिमाणसूचक । संख्यामूलक । मात्रिक ।
—ablaut मात्रिक अपश्रुति ।
quantity *n.* परिमाण । (स्वर का) ध्वनिविस्तार
quarterly *n.* त्रैमासिक पत्र-पत्रिका । *a* त्रैमासिक
quarto *n.* चौपेजी कागज ।
quatrain *n.* चतुःचरण छंद । विषमानुप्रासी छंद
question mark *n.* प्रश्नचिह्न ।

quinqueliteral *a.* पंचाक्षरीय ।
quotability *n.* उद्धरणीयता ।
quotable, quoteworthy *a.* उद्धरणीय ।
quotation *n.* उद्धरण ।
—mark उद्धरण-चिह्न ।
quote *v.* उद्धृत करना ।
quoted *a.* उद्धृत ।
quoter *n.* उद्धर्ता ।

R

Radical *n.* धातु । मूलभूत सिद्धांत । मूलशब्द या ध्वनि । *a.* आमूल । धात्विक, । शब्द-मूलीय ।
radicalism *n.* आमूल सुधारवाद ।
radicality, radicalness *n.* [illegible]
ratio *n.* अनुपात । आनुपातिक सम्बन्ध ।
rationalism *n.* युक्तिवाद ।
rationalist *n.* युक्तिवादी ।
reaction *n.* प्रतिक्रिया ।
reactional *a.* प्रतिक्रियात्मक ।
reactionary *a.* प्रतिक्रयाशील, प्रतिक्रियात्मक ।
reactionist *n.* प्रतिक्रियावादी ।
reader *n.* पाठक । पाठ्य-पुस्तक ।
—group पाठकवर्ग ।
reading *n.* पढ़ाई । स्वाध्याय । ([illegible] ।)
—various—s विभिन्न (पांडुलिपि-) पाठ ।
ready poet *n.* आशुकवि ।

—witted प्रत्युत्पन्नमति ।

realism *n.* यथार्थवाद ।

realist *n.* यथार्थवादी ।

realistic *a.* यार्थार्थिक । यथार्थवादीय ।

reality *n.* यथार्थता ।

—adoptation to—यथार्थानुकूलन ।

—feeling of—यथार्थत्व-भावना ।

reason *n.* हेतु, कारण ।

reasoning *n.* तर्क, युक्ति, ऊहापोह ।

—error of—हेत्वाभास ।

—insanity तर्कोन्माद ।

rebus *n.* चित्रलिपि, प्रहेलिका । संकेत ।

—writing संकेतलिपि ।

reciprocal *n.* व्युत्क्रम ।

a. पारस्परिक सम्बन्धसूचक । आदान-प्रदानात्मक

—pronoun पारस्परिक सम्बन्धसूचक सर्वनाम

—proportion व्युत्क्रम-अनुपात ।

reciprocality, reciprocalness *n.* पास्परिक सम्बन्धसूचकता ।

reciprocation *n.* व्युत्क्रमण । आदान-प्रदान ।

reciprocative *a.* पारस्परिक । आदानप्रदानात्मक

reciprocator *n.* आदान-प्रदानकर्ता ।

reciprocity *n.* पारस्परिकता । आदान-प्रदानता

recital *n.* वर्णन । सस्वर पाठ । गायन ।

recitation *n.* वर्णन । सस्वरपाठ । गायन ।

recitative *n.* संगीतकौशल ।

a. सस्वरपठनात्मक गायन-सम्बन्धी ।

recite *v.* सस्वर पाठ करना ।
reciter *n.* सस्वर पाठकर्त्ता । गायक ।
record *n.* अभिलेख । ऐतिहासिक प्रमाण । स्वरांक
redondilla *n.* छन्द-विशेष (जो प्रथम-तृतीय तथा द्वितीय-चतुर्थ चरणों में अन्त्यनुप्रासित हो ।
reference *n.* प्रसंग, सन्दर्भ । निर्देश ।
—book सन्दर्भ-ग्रन्थ ।
—library सन्दर्भ-पुस्तकालय ।
refined language *n.* परिष्कृत भाषा ।
reflective *a.* चिन्तनशील । भावात्मक ।
reflectiveness, reflectivity *n.* चिन्तनशीलता भावात्मकता ।
reflex *a.* आत्मचिन्तनमय । स्व-अर्थक, निजवाचक
reflexive *a.* स्व-अर्थक, निजवाचक । कर्तृ-सम्बन्धी
—pronoun निजवाचक सर्वनाम ।
reformism *n.* सुधारवाद ।
reformist *n.* सुधारवादी ।
refrain *n.* (गीत में) टेक ।
regional *n.* क्षेत्रीय, प्रादेशिक ।
—language क्षेत्रीय भाषा ।
rejuvenation *n.* नवजीवन ।
rejuvenator *n.* नवजीवनदाता ।
rejuvenescence *n.* नवजीवनशीलता ।
rejuvenescent *a.* नवजीवनशील ।
relation *n.* सम्बन्ध ।
—causal—कारण-सम्बन्ध ।
—similarity of—सम्बन्ध-साम्य ।

relative *n.* सम्बन्धबोधक शब्द । सापेक्षपदार्थ ।
a. सम्बन्धसूचक । सापेक्ष । विषयोपयुक्त ।
—adjective सम्बन्धसूचक विशेषण ।
—adverb सम्बन्धसूचक अव्यय ।
—pronoun सम्बन्धसूचक सर्वनाम ।
—sensitivity सापेक्षानुभूति ।
—term सापेक्ष पद ।
relativeness *n.* सम्बन्धसूचकता । सापेक्षता । विषयोपयुक्तता ।
relativism *n.* ज्ञानसापेक्षवाद ।
relativist *n.* ज्ञान-सापेक्षवादी ।
relativity *n.* सापेक्षता ।
—doctrine of—सापेक्षतावाद ।
—law of—सापेक्षता का नियम ।
—of knowledge ज्ञानसापेक्षता ।
released copy *n.* प्रकाशित प्रति ।
religion *n.* धर्म ।
—psychology of—धर्म-मनोविज्ञान ।
—sociology of—धर्म-समाजशास्त्र ।
religionism *n.* उत्कट धर्मपरायणता ।
religionist *n.* उत्कट धर्मपरायण ।
religiose *a.* धर्मान्ध ।
religiosity *n.* धर्मान्धता ।
religious *a.* धार्मिक, धर्मनिष्ठ ।
—conduct धार्मिक आचरण ।
—consciousness धार्मिक जागृति ।
—experience धार्मिक अनुभव ।

—instinct धार्मिक वृत्ति ।
—observances धार्मिक नियम ।
—toleration धार्मिक सहिष्णुता ।
reminiscence *n.* संस्मरण ।
reminiscential *a.* संस्मरणात्मक ।
repeat *v.* पुनरावृत्ति करना ।
repetition *n.* पुनरुक्ति । पुनरावृत्ति ।
repetitional, repetitionary *a.* पुनरावृत्तिशील
repetitious *a.* पुनरुक्त । पुनरावृत्त ।
repetitive *a.* पुनरुक्तियुक्त । पुनरावृत्तिपूर्ण ।
reportage *n.* विवरण-शैली ।
reporter *n.* संवाददाता, संवादलेखक ।
reprint *n.* पुनर्मुद्रित लेख । *v.* पुनर्मुद्रण करना ।
reproduce *v.* पुनर्लेखन करना । उद्धृत करना ।
reproduced *a.* पुनर्लिखित । उद्धृत ।
reproducer *n.* पुनर्लेखक । उद्धृतकर्ता ।
reproducible *a.* पुनर्लेखनीय । उद्धरणीय ।
reproduction *n.* पुनर्लेखन ।
republic n. गणतन्त्र ।
—the—of letters साहित्यिक वर्ग ।
republican *n.* गणतन्त्रवादी । *a.* गणतन्त्रात्मक ।
republicanism *n.* गणतन्त्रात्मक शासनप्रणाली ।
republish *v.* पुनः प्रकाशित करना ।
republished *a.* पुनःप्रकाशित ।
research *n*, *v*. शोध (करना) अनुसंधान (करना) अन्वेषण (करना) ।
—scholar शोध-छात्र ।

researcher *n.* शोधकर्त्ता, अनुसंधानकर्त्ता, अन्वेषक
resemblance *n.* सदृशता, समरूपता ।
resource *n.* साधन-स्रोत ।
retention *n.* धारणा । धारणाशक्ति ।
retentive *a.* धारणाशील । धारणाशक्ति-सम्पन्न ।
—faculty धारणाक्षमता ।
—power धारणाशक्ति ।
retentiveness, retentivity *n*, धारणाशीलता । धारणाशक्ति-सम्पन्नता ।
reticence, (-cy) *n.* वाक्संयम ।
reticent *a.* वाक्संयमी ।
revelation *n.* ईश्वरीय-ज्ञान ।
revelational *a.* ईश्वरीय ज्ञान-सम्बन्धी ।
revelatory *a.* ईश्वरीय ज्ञान-सम्बन्धी ।
reverie *n.* दिवास्वप्न ।
review *n.* आलोचना, समालोचना ।
—of books पुस्तकालोचना ।
reviewable *a.* आलोचनीय, समालोचनीय ।
reviewer *n.* आलोचक, समालोचक ।
revival *n.* पुनरुद्धार । पुनर्जागरण ।
revivalism *n.* पुनरुद्धारवाद । पुनर्जागरणवाद ।
revivalist *n.* पुनरुद्धारवादी । पुनर्जागरणवादी ।
revivalistic *a.* पुनरुद्धारवादीय, पुनर्जागरणवादीय
reviver *n.* पुनरुद्धारकर्ता ।
reviviscence पुनर्जीवन ।
reviviscent *a.* पुनर्जीवनप्राप्त ।
revolution *n.* क्रांति, विप्लव ।

revolutional *a.* क्रांति-विषयक, विप्लवकारी।
revolutionary *n.* क्रांतिकारी, विप्लवकारी।
a. क्रांति-संबंधी, विप्लव-संबंधी।
—idealogy क्रांतिकारी विचारधारा।
revolutionism *n.* क्रांतिवाद, विप्लववाद।
revolutionist *n.* क्रांतिवादी, विप्लववादी।
revolutionize *v.* क्रांतिकारी बनाना, विप्लव कराना।
revulsion *n.* भाव-परिवर्तन, रस-परिवर्तन।
revulsionary *a.* भाव-परिवर्तन-सम्बन्धी, रस-परिवर्तन-सम्बन्धी।
rhapsodic, (-al) *a.* भावात्मक, रसविषयक।
rhapsodist *n.* भावपूर्ण काव्यकार।
rhapsody *n.* भावपूर्ण काव्य।
rhematic *a.* शब्दनिर्माण-सम्बन्धी।
rhetoric *a.* आलंकारिक, वाग्मितापूर्ण।
rhetorical *a.* अलंकारशास्त्रीय वाग्मिता-विषयक।
rhetorician *n.* अलंकारवादी, अलंकारशास्त्री।
rhetorics *n.* अलंकारशास्त्र। रीतिशास्त्र।
rhetorize *v.* आलंकारिक रीति से कहना।
rhotacism *n.* रकार-प्रयोग।
rhotacize *v.* 'ड़' आदि को 'र' बोलना।
rhyme *n.* अन्त्यानुप्रास। तुकांतशब्द।
—female or feminine—द्वयाक्षरी तुक।
—male or masculine—एकाक्षरी तुक।
rhymeless *a.* अन्त्यानुप्रास या तुकांतहीन।
rhymelessness *n.* अन्त्यानुप्रास या तुकान्तहीनता

rhymer, rhymester *n.* कठकवि, तुक्कड़ ।
rhyming *a.* अन्त्यानुप्रसानुसारी ।
rhymist *n.* अन्त्यानुप्रासप्रिय ।
rhythm *n.* ताल, लय । स्वर-सामंजस्य ।
rhythmic, (-al) *a.* तालबद्ध, लयात्मक । स्वर-सामजस्यपूर्ण ।
rhythmics *n.* ताल-विज्ञान, लयशास्त्र ।
rhythmise *v.* तालबद्ध करना, लयात्मक बनाना ।
rhythmist *a.* तालप्रेमी, लयवादी ।
rhythmless *a.* तालरहित, लयहीन ।
riddle *n.* प्रहेलिका ।
riddler *n.* पहेलिकाकार ।
rite *n.* कर्मकाण्ड । शास्त्रोक्त संस्कार ।
ritual *n.* कर्मकाण्ड-पद्धति, संस्कार-विधि ।
a. कर्मकाण्ड-विषयक । सांस्कारिक । शास्त्रोक्त
ritualism *n.* कर्मकाण्डवाद । संस्कारशास्त्र ।
ritualist *n.* कर्मकाण्डवादी । संस्कारशास्त्री ।
ritualistic *a.* कर्मकाण्डवादीय, संस्कार-संबंधी ।
romance *n.* स्वच्छन्द प्रेम । रोमांचक घटना ।
romancer, romancist *n.* स्वच्छन्द प्रेमकर्त्ता । रोमांचक-घटनाकार ।
romantic *a.* स्वछन्द प्रेम-सम्बन्धी, रोमांचकारी ।
—philosopher कल्पनाप्रधान दार्शनिक ।
romanticism, romanticness *n.* स्वच्छन्दता-वाद, स्वच्छन्द प्रेमवाद ।
romanticist *n.* स्वच्छन्दतावादी, स्वच्छन्दप्रेमवादी
root *n.* मूल । मूलप्रकृति । धातु । मूलस्वर ।

—fallacy मूलाभास ।

—stage धातु-अवस्था ।

rough *a.* अपरिष्कृत ।

—copy अपरिष्कृत प्रति ।

round style *n.* प्रवाहपूर्ण शैली ।

round vowel *n.* संवृतस्वर ।

royal paper *n.* २०"×२६" नाप का कागज ।

royalism *n.* राजतन्त्रवाद । राजभक्ति ।

royalist *n.* राजतन्त्रवादी । राजभक्त ।

royalistic *a.* राजतन्त्रवादीय । राजभक्तीय ।

rubric *n.* लाली । रक्ताक्षरित वाक्य ।

rubrical *a.* लाल । रक्ताक्षरित ।

rubricate *v.* लाल रंग में लिखना (छपना) ।

a. रक्तचिह्नित ।

rubrication *n.* लाल रंग में लिखना (छपना) ।

rubricator *n.* लाल रंग में लिखने (छापने) वाला

rule *n.* नियम ।

—absolute—निरपवाद नियम ।

rural *a.* ग्राम्य, ग्रामीण ।

ruralist *n.* ग्राम्यवादी ।

rurality, ruralnesss *n.* ग्राम्यता, ग्रामीणता ।

S

Sacrament *n.* धर्म-संस्कार ।

sacramental *a.* सांस्कारिक, संस्कारस्वरूप ।

sacramentalism *n.* संस्कारवाद ।

sacramentalist *n*. संस्कारवादी ।
sacramentality *n*. सांस्कारिकता ।
sacramentarian *n*. संस्कार-विश्वासी ।
sacramentarianism *n*. संस्कार-विश्वास ।
sacred *a*. पवित्र । देवार्पित ।
—concert संकीर्तन-मण्डली ।
—music भजन-कीर्तन ।
salvation *n*. मुक्ति, निर्वाण ।
salvationism *n*. मुक्तिवाद ।
salvationist *n*. मुक्तिवादी ।
sansculotte *n*. अराजकतावादी ।
sansculottic *a*. अराजकतावादीय ।
sansculottism *n*. अराजकतावाद ।
sarcasm *n*. व्यंग्यवाक्य । कटाक्ष ।
sarcastic *n*. व्यंग्यात्मक । कटाक्षयुक्त ।
satire *n*. व्यंग्य । व्यंग्यकाव्य ।
satiric *a*. व्यंग्यात्मक, व्यंग्यपूर्ण ।
satirical *a*. व्यंग्यप्रिय ।
satirically *ad*. व्यंग्यपूर्वक ।
satiricalness *n*. व्यंग्ययुक्तता ।
satirist *n*. व्यंग्यकर्त्ता । व्यंग्यकाव्यकार ।
satirize *v*. व्यंग्य करना । व्यंग्यकाव्य-रचना ।
saying *n*. लोकोक्ति । कहावत ।
scan *v*. नियमानुसार शुद्ध होना । छन्द-मात्रा गिनना
scanning *n*. गण-विभाग, मात्रा-गणना ।
scenario *n*. दृश्य-योजना, नाट्यांग-विवरण ।
scenarist *n*. दृश्य-योजक, नाट्यांग-विवरणकार ।

scene *n.* दृश्य। नाटकीय दृश्य। चित्रपट।
—dock दृश्यशाला।
—drop यवनिका-पतन।
—painter पटचित्रकार।
—shifter पट-परिवर्तक, पट-परिवर्तनकारी।
scenic *a.* रंगमंचीय। दृश्यमय।
scenograph *n.* पटचित्र।
scenographer *n.* पटचित्रकार।
scenographic *a.* पट-चित्र-सम्बन्धी।
scenography *n.* दृश्य-चित्रण, पट-चित्रांकन।
scheme *n.* योजना। प्रारूप।
—of colour वर्णयोजना।
schemist *n.* योजनावादी। प्रारूपकार।
scholar *n.* मान्य विद्वान्। वृत्तिप्राप्त छात्र।
scholarly *a.* विद्वज्जनोचित, विद्वत्तापूर्ण।
scholarship *n.* विद्वत्ता। छात्रवृत्ति।
scholastic *a.* शास्त्रीय।
scholasticism *n.* शास्त्रीयता।
school *n.* सम्प्रदाय। मत।
science *n.* विज्ञान।
—exact—यथार्थ विज्ञान।
—natural—प्राकृतिक विज्ञान।
—of language भाषा-विज्ञान।
—of mythology पुराण-विज्ञान।
—pure—शुद्ध-विज्ञान।
—the gay—साहित्य-शास्त्र।
scientific *a.* वैज्ञानिक। शास्त्रानुकूल।

—age वैज्ञानिक युग ।
—glossary वैज्ञानिक कोष ।
—method वैज्ञानिक पद्धति ।
—study वैज्ञानिक अध्ययन ।
—terminology पारिभाषिक शब्दावली ।

scientism *n.* विज्ञानवाद । वैज्ञानिक रीति ।
scientist *n.* विज्ञानवेत्ता ।
sciolism *n.* विद्वताडम्बर ।
sciolist *n.* विद्वताडम्बरी ।
sciolistic *a.* विद्वताडम्बरीय ।
scissorer *n.* कोरा संग्रहकर्त्ता ।
screen *n.* यवनिका ।
scribble *a.* तुकबन्दी करना ।
scribbler *n.* तुक्कड़ ।
script *n.* लिपि । लिखावट । *a.* लिखित, लेख्य ।
scroll *n.* कुंडलित (प्राचीन) हस्तग्रन्थ ।
sculptor *n.* मूर्तिकार, शिल्पकार ।
sculptural मूर्तिकला-विषयक, शिल्पकार-संबंधी ।
sculpture *n.* मूर्तिकला, शिल्पकला ।
search *n.*, *v.* शोध (करना), अनुसन्धान (करना), अन्वेषण (करना) ।
searchable *a.* शोध्य, अनुसन्धेय, अन्वेष्य, अन्वेषणीय ।
searched *a.* शोधित, अनुसन्धानित, अन्वेषित ।
searcher *n.* शोधकर्त्ता, अनुसन्धानकर्त्ता, अन्वेषक
second sound shift *n.* द्वितीय वर्णपरिवर्तन ।
secondary *a.* गौण ।

—affixes तद्धित प्रत्यय।
sect *n.* सम्प्रदाय, पन्थ।
sectarial *a.* साम्प्रदायिक, पान्थ।
sectarian *n., a.* सम्प्रदायवादी, पन्थाभिमानी।
sectarianism *n.* सम्प्रदायवाद, पन्थाभिमान।
section *n.* अनुभाग। उपविभाग। परिच्छेद-चिह्न
sectional *a*, अनुभागीय। उपवर्गीय। अनुच्छेदीय
sectionalism *n.* वर्गवाद, सम्प्रदायवाद।
sectorial *a.* वर्ग-विषयक। सम्प्रदाय-विषयक।
secular *a.* धर्मनिरपेक्ष।
secularism n. धर्मनिरपेक्षवाद।
secularist *n., a.* धर्मनिरपेक्षवादी।
secularity *n.* धर्मनिरपेक्षता।
secularization *n.* धर्मनिरपेक्षण।
seditionist *n.* राजद्रोही।
selection *n.* चयन, संकलन।
self-evident *a.* स्वयंसिद्ध।
—principles स्वयंसिद्ध सिद्धांत।
self-explanatory *a.* स्वतःस्पष्ट।
semantic *a.* अर्थ-विषयक, शब्दार्थ-सम्बन्धी।
—change अर्थविकार।
semantics *n.* अर्थविचार, शब्दार्थ-विज्ञान।
semasiological *n.* शब्दार्थतत्त्वीय।
semasiology *n.* शब्दार्थ-तत्त्व।
sematic *a.* सार्थ, अर्थ-द्योतक।
sematography *n.* (अक्षर के लिए) चिह्न-प्रयोग।
semi-breve *n.* प्लुतस्वर, दीर्घतम स्वर।

semi-colon *n.* अर्धविरामचिह्न ।
seminar *n.* अध्ययनगोष्ठी ।
seminarist *n.* अध्ययनार्थी ।
seminary *n.* अध्ययनकक्ष ।
semi-tone *n.* मध्यम सुर । कोमल स्वर ।
semi-vowel *n.* अर्धस्वर ।
semi-weekly *a.* अर्द्धसाप्ताहिक ।
sensation *n.* संवेदना, अनुभूति । इन्द्रियबोध ।
—of touch स्पर्शानुभूति ।
sensational *a.* संवेदनात्मक, अनुभूति-सम्बन्धी । इन्द्रियबोध-सम्बन्धी ।
sensationalism *n.* संवेदनावाद, संवेदना-सिद्धांत
sensationalist *n.* संवेदनावादी, संवेदना-सैद्धांतिक ।
sense *n.* सहजबुद्धि । इन्द्रियबोध-शक्ति । संवेदना, तात्पर्य ।
—aesthetic—सौन्दर्य-बुद्धि ।
—centre ज्ञानकेन्द्र ।
—datum—विशिष्ट संवेदन ।
—feeling इन्द्रियानुभूति ।
—moral—नैतिक बुद्धि ।
—of beauty सौन्दर्य-भावना ।
—of humour विनोद-भाव ।
—of proportion तारतम्यभाव ।
—organ ज्ञानेन्द्रिय ।
—perception इन्द्रियबोध, प्रत्यक्ष अनुभव ।
—religious—धर्मबुद्धि ।

—sixth—अन्तःकरण ।

sensibility, sensibleness *n.* संवेदनशीलता ।
इन्द्रियग्राह्यता । विवेकशीलता ।

sensitive *a.* संवेदनशील, सहजप्रभावग्राही ।

sensitiveness *n.* संवेदनशीलता, सहजप्रभाव-ग्राहिता ।

sensitivity *n.* सहजग्राहकता, सहजानुभूति ।

sensory, sensorial *a.* संवेदनात्मक । ज्ञानेन्द्रिय-सम्बन्धी । अनुभूति-विषयक ।

—reaction *n.* संवेदनात्मक प्रतिक्रिया ।

sensual *a.* पार्थिव, इन्द्रियजन्य । वासनात्मक । विषयासक्त ।

—pleasure विषयसुख ।

sensualism, sensuality *n.* पार्थिवता, इन्द्रिय-जन्यता । विषयासक्ति ।

sensualist *n.* इन्द्रियार्थवादी । सुखभोगवादी ।

sensuous *a.* ऐन्द्रिय । विषयगत ।

—feeling विषयवासना ।

sensuousness *n.* विषयगतता, विषयसुख ।

sentence *n.* वाक्य । सूत्र ।

—complex—मिश्रित वाक्य ।

—compound—संयुक्त वाक्य ।

—incorporating—संयोगी वाक्य ।

—simple—साधारण वाक्य ।

—word वाक्य-शब्द ।

sententious *a.* सूत्रमय, सूत्रबद्ध ।

sententiousness *n.* सूत्रमयता, सूत्रबद्धता ।

sentience, (-cy) *n.* संवेदनायुक्तता । चेतना ।
sentient *a.* संवेदनायुक्त । चेतनावान् ।
sentiment *n.* भावात्मक दृष्टिकोण । भावुकता ।
—aesthetic—सौंदर्य-भावना ।
sentimental *a.* भावुक । भावुकतापूर्ण ।
sentimentalism *n.* भावुकतावाद ।
sentimentalist *n.* भावुकतावादी ।
sentimentality *n.* भावविभोरता ।
sequence *n.* अनुक्रम, शृंखलामाला ।
—of events घटनानुक्रम ।
—of tenses कालक्रम ।
sequent *a.* आनुक्रमिक, शृंखलाबद्ध ।
sequential *a.* अनुक्रम-सम्बन्धी ।
sequentiality *n.* आनुक्रमिकता, शृंखलाबद्धता ।
serenade *v.* प्रेमवेदनागीत गाना ।
serenader *n.* प्रेमवेदनागीतगायक ।
serenata *n.* प्रेमवेदनागीत ।
serial *a.* क्रमिक ।
—method क्रमिक पद्धति ।
series *a.* अनुक्रम, शृंखला, माला ।
—of books ग्रन्थमाला ।
sermon *n.* प्रवचन ।
sermonet, sermonette *n.* लघु प्रवचन ।
sermonic *a.* प्रवचनीय ।
sermonizer *n.* प्रवचनकर्त्ता ।
sex-psychology *n.* काम-मनोविज्ञान ।
sexological *a.* कामविज्ञानीय ।

sexologist *n.* कामविज्ञानी ।
sexology *n.* काम-विज्ञान ।
sex-instinct *n.* कामप्रवृत्ति ।
sexualist *n.* कामसिद्धान्तवादी ।
shade *n.* वर्णाभास ।
short *n.* ह्रस्व अक्षर, लघुमात्रा । *a.* स्वराघातहीन
—hand संकेतलिपि ।
—vowel ह्रस्व स्वर ।
sibilance, (-cy) *n.* 'स-कारता' ।
sibilant *n.* ऊष्म वर्ण । *a.* ऊष्म ।
sibilation *n.* ऊष्मता । 'सकार' ध्वनि ।
sign *n.* चिह्न । लक्षण । संकेत । हस्ताक्षर ।
—language संकेतभाषा ।
silent *a.* अनुच्चरित । मूक ।
—film मूक-चित्र ।
—letter अनुच्चरित वर्ण ।
silentness *n.* अनुच्चरितता, मूकता ।
simile *n.* साम्य । उपमा । उपमा-अलंकार ।
similitude *n.* साम्य, समरूपता । उपमा ।
similize *v.* उपमा देना ।
simple *a.* अनलंकृत । सरल ।
—induction by—enumeration कुछ उदाहरणों पर आधारित अनुमान ।
—sentence सरल वाक्य ।
—vowel मूल स्वर ।
singer *n.* गायक ।
singing *n.* गायन ।

—man वैतनिक गायक ।

—voice सुरीली ध्वनि ।

singular *a.* एकवचनात्मक ।

—number एकवचन ।

singularity *n.* एकवचनात्मकता ।

sketch *n.*, *v.* प्रारूप (खींचना), रेखाकृति (बनाना), संक्षिप्त विवरण (देना), साहित्यिक रेखाचित्र (खींचना), पूर्वविचार (लिखना) ।

sketches *n.* रेखाचित्र ।

sketchiness *n.* संक्षिप्तता, रूपरेखात्मकता ।

sketchy *a.* संक्षिप्त । रूपरेखात्मक ।

slang *n.* अपभाषा । ग्राम्यभाषा ।

slanginess *n.* अपभाषापन । ग्राम्यभाषापन ।

slangy *a.* अपभाषायुक्त । ग्राम्यभाषा-सम्बन्धी । अपभाषी, ग्राम्यभाषी ।

slogan *n.* नारा ।

slur *n.*, *v.* ध्वनियों का अस्पष्ट मिश्रित उच्चारण (करना) । संगीत स्वरों पर वक्रचिह्न (लगाना) ।

snippetness *n.* स्फुट ज्ञान ।

snippets *n.* स्फुट संग्रह ।

snippety *a.* स्फुट ज्ञानी ।

social *a.* सामाजिक । समाजप्रिय ।

—adaptation सामाजिक संयोजन ।

—adjustment सामाजिक संतुलन ।

—attitudes सामाजिक प्रवृत्ति ।

—behaviour सामाजिक आचरण ।

—censorship सामाजिक दोष-दर्शन ।

—consciousness सामाजिक जागृति ।
—control सामाजिक नियमन ।
—decrement सामाजिक ह्रास ।
—degeneracy सामाजिक अधःपतन ।
—dynamics सामाजिक प्रकृति-विज्ञान ।
—environment सामाजिक वातावरण ।
—ethics सामाजिक आचरण-शास्त्र ।
—evolution सामाजिक विकास ।
—factcrs सामाजिक तथ्य ।
—feeling सामाजिक भावना ।
—force सामाजिक शक्ति ।
—group सामाजिक समुदाय ।
—heridity सामाजिक परम्परा ।
—increment सामाजिक अभिवृद्धि ।
—influence सामाजिक प्रभाव ।
—instinct सामाजिक प्रवृत्ति ।
—mind सामाजिक बुद्धि ।
—order सामाजिक व्यवस्था ।
—organisation सामाजिक संगठन ।
—philosophy सामाजिक दर्शन ।
—progress सामाजिक उन्नति ।
—psychology सामाजिक मनोविज्ञान ।
—science समाज-विज्ञान ।
—service समाजसेवा ।
—statistics समाज-स्थितिविज्ञान ।
—status सामाजिक पद ।
—stimulus सामाजिक उत्तेजना ।

—man वैतनिक गायक ।
—voice सुरीली ध्वनि ।
singular *a.* एकवचनात्मक ।
—number एकवचन ।
singularity *n.* एकवचनात्मकता ।
sketch *n.*, *v.* प्रारूप (खींचना), रेखाकृति (बनाना), संक्षिप्त विवरण (देना), साहित्यिक रेखाचित्र (खींचना), पूर्वविचार (लिखना) ।
sketches *n.* रेखाचित्र ।
sketchiness *n.* संक्षिप्तता, रूपरेखात्मकता ।
sketchy *a.* संक्षिप्त । रूपरेखात्मक ।
slang *n.* अपभाषा । ग्राम्यभाषा ।
slanginess *n.* अपभाषापन । ग्राम्यभाषापन ।
slangy *a.* अपभाषायुक्त । ग्राम्यभाषा-सम्बन्धी । अपभाषी, ग्राम्यभाषी ।
slogan *n.* नारा ।
slur *n.*, *v.* ध्वनियों का अस्पष्ट मिश्रित उच्चारण (करना) । संगीत स्वरों पर वक्रचिह्न (लगाना) ।
snippetness *n.* स्फुट ज्ञान ।
snippets *n.* स्फुट संग्रह ।
snippety *a.* स्फुट ज्ञानी ।
social *a.* सामाजिक । समाजप्रिय ।
—adaptation सामाजिक संयोजन ।
—adjustment सामाजिक संतुलन ।
—attitudes सामाजिक प्रवृत्ति ।
—behaviour सामाजिक आचरण ।
—censorship सामाजिक दोष-दर्शन ।

—consciousness सामाजिक जागृति ।
—control सामाजिक नियमन ।
—decrement सामाजिक ह्रास ।
—degeneracy सामाजिक अधःपतन ।
—dynamics सामाजिक प्रकृति-विज्ञान ।
—environment सामाजिक वातावरण ।
—ethics सानाजिक आचरण-शास्त्र ।
—evolution सामाजिक विकास ।
—factcrs सामाजिक तथ्य ।
—feeling सामाजिक भावना ।
—force सामाजिक शक्ति ।
—group सामाजिक समुदाय ।
—heridity सामाजिक परम्परा ।
—increment सामाजिक अभिवृद्धि ।
—influence सामाजिक प्रभाव ।
—instinct सामाजिक प्रवृत्ति ।
—mind सामाजिक बुद्धि ।
—order सामाजिक व्यवस्था ।
—organisation सामाजिक संगठन ।
—philosophy सामाजिक दर्शन ।
—progress सामाजिक उन्नति ।
—psychology सामाजिक मनोविज्ञान ।
—science समाज-विज्ञान ।
—service समाजसेवा ।
—statistics समाज-स्थिति-विज्ञान ।
—status सामाजिक पद ।
—stimulus सामाजिक उत्तेजना ।

—structure सामाजिक संगठन ।
—suppression सामाजिक दमन ।
—theory सामाजिक सिद्धान्त ।
socialism *n.* समाजवाद ।
socialist *n.* समाजवादी ।
socialistic *a.* समाजवादात्मक ।
sociality *n.* सामाजिकता, समाजप्रियता ।
socialization *n* समाजीकरण ।
socialize *v.* समाजीकरण करना ।
society *n.* समाज । परिषद । समिति । संगति ।
sociological *a.* समाजशास्त्रीय ।
sociologist *n.* समाजशास्त्री ।
sociology *n.* समाजशास्त्र ।
soft palate *n.* कोमलतालु ।
solar *a.* सौर, सूर्य-सम्बन्धी ।
—myth सूर्य-पुराण ।
—system सौरमण्डल ।
solarism *n.* सूर्यपुराणवाद (आस्था) ।
solarist *n.* सूर्यपुराणवादी ।
solecism *n.* व्याकरणिक भूल ।
solecist *n.* व्याकरणिक भूलकर्त्ता ।
solecistic *n.* व्याकरणिक भूल-सम्बन्धी ।
solecistical *a.* व्याकरणिक भूलयुक्त ।
solecize *v.* व्याकरणिक भूल करना ।
soliloquist *n.* स्वगतभाषणकर्त्ता ।
soliloquize *v.* स्वगतभाषण करना ।
soliloquy *n.* स्वगतभाषण ।

solipsism *n* आत्मवाद ।
solipsist *n.* आत्मवादी ।
sonance, (-cy) *n.* ध्वनिपूर्णता, निनादत्व ।
sonant *n.* निनादी ध्वनि या वर्ण । *a.* निनादी ।
—nasal theory सानुनासिक विधि ।
sonantal *a.* निनादी, ध्वनिपूर्ण ।
song *n.* गीत ।
—craft गानकला ।
songster *n.* गायक ।
songstress *n.* गायिका ।
sonnet *n.* चतुर्दशपद-गीत ।
sonneteer *n.* चतुर्दशपद-गीतकार ।
v. चतुर्दशपदी गीत लिखना ।
sophism *n.* मिथ्याहेतुवाद । कुतर्क ।
sophist *n.* मिथ्याहेतुवादी । कुतर्की ।
soul *n.* आत्मा । आत्मशक्ति ।
—theory आत्मवाद ।
sound *n.* ध्वनि, निनादस्वर । *a.* साधार ।
—deep—गम्भीर स्वर ।
—intensity ध्वनि-तीव्रता ।
—picture ध्वनिचित्र ।
—symbol ध्वनि-संकेत ।
—wave ध्वनितरंग ।
sounds *n.* ध्वनि-समूह ।
—family of—ध्वनिकुल ।
source *n.* स्रोत, उद्गम । मूल ।
—book आकर-ग्रन्थ । आदि ग्रन्थ ।

span of memory *n.* स्मृति-विस्तार ।
special *a.* विशिष्ट, विशेष । असाधारण ।
—correspondent विशेष संवाददाता ।
—edition विशेष संस्करण ।
—knowledge विशिष्ट ज्ञान ।
—mention परिसंख्या (अलंकार) ।
—sense ज्ञानेन्द्रिय ।
specialist *n.* विशेषज्ञ ।
specialistic *a.* विशिष्टता-सम्बन्धी ।
speciality *n.* विशिष्टता, असाधारणता ।
specialization *n.* विशिष्टीकरण, विशेषज्ञता ।
specialize *v.* विशिष्ट बनाना । असाधारण बनाना
specialized *a.* विशेषित ।
speech *n.* भाषण । वाणी ।
—mechanism भाषण-यंत्र ।
—of absence विनोक्ति अलंकार ।
—of brevity समासोक्ति अलंकार ।
—organ वाग्यन्त्र, वागवयव ।
—sound वाणी-ध्वनि ।
spell *v.* वर्तनी लिखना या बताना ।
spellable *a.* वर्तनीय ।
spelling *n* वर्तनी । वर्णविन्यास-प्रणाली ।
spirit *n.* आत्मा । सत्व, तत्व । मनोवृत्ति । जीवन्त विचारधारा ।
spiritism *n.* अध्यात्मवाद ।
spiritist *n.* अध्यात्मवादी ।
spiritual *a.* आध्यात्मिक । आत्म-सम्बन्धी ।

spiritualism *n.* आध्यात्मिकना ।
spiritualist *n.* अध्यात्मवादी ।
spiritualistic *a.* अध्यात्मवाद-सम्बन्धी ।
spirituality *n.* अध्यात्मता ।
spiritualization *n.* अध्यात्मीकरण । आध्यात्मिक व्याख्या करना ।
spiritulize *v.* आध्यात्मिक बनाना । आध्यात्मिक व्याख्या करना ।
spiritualizer *n.* आध्यात्मिककर्ता । आध्यात्मिक व्याख्याता ।
spiritualness *n.* आध्यात्मिकना ।
spondaic *a.* द्विदीर्घाक्षरीय (चरण) ।
spondee *n.* द्विदीर्घाक्षर-चरण (छन्द) ।
stage *n.* रंगमंच । विका-स्थिति ।
v. रंगमंच पर प्रस्तुत करना । नाटक का अभिनीति होना ।
—direction रंगमंचीय निर्देशन ।
—fever अभिनय की उत्कट लालसा ।
—fright प्रथम अभिनय का भय ।
—manager रंगमंच-व्यवस्थापक ।
—struck नाट्याभिभूत । रंगमंच-प्रेमी ।
—whisper स्वगतकथन ।
stager *n.* अभिनेता ।
—old—अनुभवी अभिनेता ।
stagery *n.* रंगमंच-प्रदर्शन ।
staging *n.* नाटक खेलना ।
stagy *a.* (हावभाव में) नाटकीय ।

standpoint *n.* दृष्टिकोण, आधारबिन्दु ।
standard *n.* (उत्तमता का) स्तर । प्रतिमान । मापदण्ड । मानक ।
—language प्रामाणिक भाषा ।
—pronunciation प्रामाणिक उच्चारण ।
standardization *n.* मानकीकरण, स्तरीकरण ।
standardize *v.* मानस्तर के अनुकूल बनाना ।
standardized *a.* मानकीकृत । स्तरीकृत ।
stanza *n.* श्लोक । छन्द ।
stanzaed *a.* छन्दबद्ध ।
stanzaic *a.* छन्द-सम्बन्धी ।
statistics *n.* संख्याशास्त्र, अंकशास्त्र ।
statue *n.* मूर्ति, प्रतिमा ।
statuette *n.* छोटी मूर्ति, लघु प्रतिमा ।
stenograph *n.* संकेतलिपि ।
stenographer *n.* संकेतलिपिकार ।
stenographic *a.* संकेतलिपि-सम्बन्धी ।
stenographist *n.* संकेतलिपिविद्याज्ञ ।
stenography *n.* संकेतलिपिविद्या ।
stich *n.* चरण, छन्दपंक्ति ।
stichic *a.* चरणात्मक, छन्दपंक्ति-सम्बन्धी ।
stichomyth *n.* चम्पू, गद्य-पद्यमय-संवाद ।
stop *n.* विराम । विरामचिह्न ।
—consonant स्पर्शवर्ण ।
—full—पूर्णविराम ।
storiette *n.* लघु कथा ।
storiologist *n.* लोककथाविद् ।

storiology *n.* लोककथा-विद्या ।

story *n.* कहानी । आख्यायिका । गल्प ।

—teller कहानीकार ।

stress *n.* बलात्मक स्वराघात । स्वरचिह्न-अंकन ।

—accent बलात्मक उच्चारण ।

stressless *a.* बलरहित । बलात्मक स्वराघातहीन ।

structural *a.* संरचनात्मक । गठन-सम्बन्धी ।

structure *n.* संरचना । गठन । आधारभूत रूपरेखा

studio *n.* चलचित्र-नाटयगृह ।

study *n.* अध्ययन । अनुशीलन । अध्ययनकक्ष ।

—circle अध्ययनकेन्द्र ।

stump-oratory *n.* भड़कदार भाषण ।

stunted *a.* रुद्ध (वृत्ति), रुद्ध (विकास) ।

—growth रुद्धविकास ।

style *n.* शैली, पद्धति, रीति ।

—of language भाषा-शैली ।

stylish *a.* रीतिप्रिय । आडम्बरप्रिय ।

stylishness *n.* रीतिप्रियता । आडम्बरप्रियता ।

stylist *n.* साहित्यिक शैलीकार ।

stylistic *a.* साहित्यिक शैली-सम्बन्धी ।

stylistics *n.* साहित्यिक शैलीशास्त्र ।

stylize *v.* साहित्यिक शैली का रूप देना ।

stylized *a.* साहित्यिक शैली में ढला हुआ ।

sub-branch *n.* उपशाखा ।

sub-class *n.* उपवर्ग ।

sub-classification *n.* उपवर्गीकरण ।

sub-division *n.* उपविभाग ।

sub-editor उपसम्पादक ।
sub-heading *n.* उपशीर्षक ।
subject *n.* विषयवस्तु । कर्त्ता, कर्तृपद । उद्देश्य ।
a. अधीन, पराधीन ।
—and object आत्मा एवं अनात्मा ।
—heading विषय-शीर्षक ।
—index विषयानुक्रमणिका ।
—matter विषयवस्तु ।
subjective *n.* कर्तृपदीय, कर्त्ता-सम्बन्धी । आत्म-प्रधान, व्यक्तिपरक । *a.* आत्मगत, विषयगत ।
—case कर्त्ताकारक ।
—genitive कर्तृपदीय सम्बन्धकारक ।
subjectiveness, subjectivism, subjectivity *n.* विषयिविज्ञानवाद, आत्मवाद ।
subjectivist *n.* विषयिविज्ञानवादी, आत्मवादी ।
subordianate *a.* गौण ।
—clause गौण उपवाक्य ।
sub-section *n.* उपविभाग, उपवर्ग । उपधारा ।
substance *n.* सारांश ।
sub-title *n.* उपशीर्षक ।
suffix *n.* प्रत्यय । *v.* प्रत्यय जोड़ना ।
—agglutinating पर-प्रत्ययप्रधान ।
—termination प्रत्ययान्त ।
suffixion *n.* प्रत्ययण ।
summary *n.* सारांश । संक्षिप्त विवरण ।
superhuman *a.* अधिमानवीय, अलौकिक ।
supernatural *a.* अतिप्राकृत, लोकोत्तर ।

supernaturalism *n.* लोकोत्तरशक्तिवाद ।
supernaturalist *n.* लोकोत्तरशक्तिवादी ।
supernaturalistic *a.* लोकोत्तरशक्ति-सम्बंधी ।
supernaturalness *n* अतिप्राकृतता, लोकोत्तरता
supernormal *a.* अधिसामान्य, अलौकिक ।
superstition *n.* अन्धविश्वास, अन्धश्रद्धा ।
supplement *n.* अनुपूरक, परिशिष्ट, कोड़पत्र ।
v. परिशिष्ट या कोड़पत्र जोड़ना ।
supplemental, supplementary *a.* अनुपूरक-सम्बन्धी, परिशिष्ट-विषयक ।
supplementation *n.* अनुपूरण ।
supposition *n.* उपकल्पना ।
suppositional *a.* उपकल्पना-सम्बन्धी ।
suppositious *a.* उपकल्पित ।
supra-mundane *a.* पारलौकिक ।
surd *n.* श्वासोच्चारित या अघोष व्यंजन ।
a. श्वासोच्चारित, अघोष ।
surdation *n.* श्वासोच्चारण, अघोषण ।
surdity *n.* श्वासोच्चारता, अघोषता ।
surname *n.* उपनाम । उपाभिधान ।
surnominal *a.* उपनामीय । उपाभिधानीय ।
surrealism *n.* अतियथार्थवाद ।
surrealist *n.* अतियथार्थवादी ।
surrealistic *a.* अतियथार्थवादीय ।
surroundings *n.* परिस्थितयाँ, वातावरण ।
survey *n.* सर्वेक्षण । *v.* सर्वेक्षण करना ।
surveying *n.* सर्वेक्षण ।

surveyor *n.* सर्वेक्षक ।

surveyorship *n.* सर्वेक्षकत्व ।

susceptibility, susceptibleness *n.* प्रभाव-ग्रहणशीलता । तीव्रानुभूतिशीलता ।

susceptible *a.* प्रभावग्रहणशील । तीव्रानुभूतिशील

susceptive *a.* भावप्रवण, संवेदनशील ।

susceptivity *n.* भावप्रवणता, संवेदनशीलता ।

sustained *a.* पोषित । सिद्ध । निरन्तर ।

—metaphor सांग रूपक ।

syllabic *a.* अक्षरध्वनियुक्त, अक्षरसूचक, आक्षरिक

—di—द्वयाक्षरी ।

—division आक्षरिक विभाजन ।

—liquids आक्षरिक द्रव्य ।

—mono—एकाक्षरी ।

—nasal आक्षरिक अनुनासिक ।

—quadri—चतुरक्षरी ।

—stress अक्षरबल ।

—tri—त्र्याक्षरीय ।

syllabicate, syllabify, syllabize *v.* अक्षरों में विभक्त करना । अक्षर-अक्षर उच्चारित करना ।

syllabication syllabification *n.* अक्षर-विभाजन, अक्षरविन्यास ।

syllabism *n.* अक्षरविश्लेषण ।

syllable *n.* अक्षर, पदांश, शब्दांश ।

—formation of—अक्षर-निर्माण ।

syllabled *a.* अक्षरयुक्त, पदांशसहित, शब्दांशयुक्त

syllabus *n.* पाठ्यक्रम ।

syllepsis *n.* शब्दसमन्वय ।

sylleptic *a.* शब्दसमन्वययुक्त ।

symbol *n.* प्रतीक, लक्षण, संकेत । लिपि-चिह्न ।

—picture संकेतचित्र ।

—written—लिपि-संकेत ।

symbolic *a.* प्रतीकात्मक, लाक्षणिक, संकेतात्मक लिपि-चिह्न द्वारा निर्दिष्ट ।

—function प्रतीक-व्यापार ।

—knowledge सांकेतिक ज्ञान ।

—letters प्रतीकाक्षर ।

symbolics *n.* प्रतीकविद्या, चिह्नविद्या ।

symbolism *n.* प्रतीकवाद, सांकेतिकता, लाक्षणिकता । चिह्नद्वारा स्वरूपनिर्देश ।

symbolist *n.* प्रतीकवादी, सांकेतिकतावादी, लाक्षणिकतावादी ।

symbolistic *a.* प्रतीकवादीय, संकेत-सम्बन्धी । सांकेतिकता-सम्बन्धी, लाक्षणिकता-सम्बन्धी ।

symbolization *n.* प्रतीक-प्रयोग । चिह्न द्वारा निदर्शन ।

symbolize *v.* प्रतीक या चिह्न द्वारा प्रकट करना, प्रतीकात्मकता लाना ।

symmetric *a.* सामंजस्यपूर्ण । समरूप ।

symmetricalness *n.* सामंजस्यपूर्णता । समरूपता

symmetry *n.* सामंजस्य । समरूपता ।

symphonic *a.* समस्वर, समस्वर-सम्बन्धी ।

symphonize *v.* समस्वर करना या होना ।

symphony *n.* समस्वरता, स्वरसंगति ।
symposiast *n.* गोष्ठी-वक्ता ।
symposium *n.* गोष्ठी ।
synchronal, synchronic, synchronical, synchronous *a.* समसामयिक ।
synchronism *n.* समसामयिकता ।
synchronistic *a.* समसामयिकता-विषयक । समकालीन ।
synchronization *n.* समसामयिकीकरण ।
synchronize *v.* समसामयिक करना या होना ।
synchronology *n.* घटनाओं का कालक्रम ।
synchrony *n.* समसामयिकता ।
syncopate *v.* मध्यवर्ण लोप करना ।
syncopation *n.* मध्यवर्णलोपण ।
syncope *n.* मध्यवर्णलोप ।
synonym *n.* पर्याय । पर्यायवाची शब्द ।
synonymic *a.* पर्यायी, पर्यायवाची ।
synonymist *n.* पर्यायशास्त्री ।
synonymity *n.* पर्यायवाचिता ।
synonymize *v.* पर्यायवाची का प्रयोग करना ।
synonymous *a.* पर्यायी, पर्यायवाची ।
synonymy *n.* पर्यायत्व । पर्याय-विचार । पर्याय-संग्रह ।
synopsis *n.* संक्षिप सार, सारसंग्रह ।
synopsize *v.* संक्षिप्त करना । सार देना ।
synoptic, (-al) *a.* संक्षिप्त सारयुक्त, साररूप ।
syntactic *a.* वाक्य-विन्यास-सम्बन्धी ।

syntactical *a.* शब्दयोजना-विषयक । कारक-प्रक्रिया-सम्बन्धी, वाक्य-रचना-सम्बन्धी ।

syntactician *n.* शब्दयोजना-विद् । कारक-प्रक्रिया-[illegible], वाक्य-रचनाशास्त्री ।

syntax *n.* शब्दयोजना, [illegible] वाक्य-रचना-[illegible] ।

synthesis *n.* संश्लेषण । समन्वय । शब्दसंयोग ।

synthesist, synthetist *n.* [illegible] । समन्वयवादी ।

synthesize, synthetize *v.* संश्लेषण करना । समन्वय करना ।

synthetic, (-al) *a.* [illegible] । समन्वय-सम्बन्धी । सामासिक, समास-सम्बन्धी ।

T

Table *n.* सारिणी, तालिका ।

talent *n.* प्रतिभा । मेधा ।

talented *a.* प्रतिभावान् । मेधावी ।

tamper *n. v.* (पाण्डुलिपि में) अनधिकृत परिवर्तन करना या क्षेपक जोड़ना ।

tamperer *n.* [illegible] ।

tautologic, (-al) *a.* पुनरुक्त, पुनरुक्ति-सम्बन्धी ।

tautologism *n.* पुनरुक्त वाक्य ।

tautologist *n.* पुनरुक्तिकर्ता ।

tautologize *v.* पुनरुक्त करना ।

tautology *n.* पुनरुक्ति ।

tautophony *n.* ध्वन्यभ्यास ।
tautosyllabic *a.* तदक्षर-सम्बन्धी ।
technic *a.* पारिभाषिक । औद्योगिक । शिल्पीय ।
technical *a.* पारिभाषिक । प्राविधिक । शास्त्रीय औद्योगिक । शिल्पविद्या-सम्बन्धी ।
—term पारिभाषिक पद ।
—vocabulary पारिभाषिक शब्दावली ।
—words पारिभाषिक शब्द ।
technicalism *n.* प्राविधिक शैली, शास्त्रीयरीति । पारिभाषिकता । प्रौद्योगिकता ।
technicality,technicalness *n.* पारिभाषिकता, शास्त्रीयता । प्रविधि । कलात्मक विशिष्टता ।
technique *n.* शिल्पविधि, क्रियाशैली, कार्य-पद्धति, रचनाप्रणाली । शिल्पकौशल ।
—of poetry काव्यरीति ।
tendency *n.* प्रवृत्ति, झुकाव ।
—inherited—अनुवंशिक प्रवृत्ति ।
tense *n.* (क्रिया का) काल । कालक्रम ।
—formation of—काल-रचना ।
—future conjunctive—सभावनार्थ भविष्यकाल ।
—future imperative—आज्ञार्थ भविष्य-काल ।
—future imperfect indicative—अपूर्ण निश्चयार्थ भविष्यकाल ।
—future indicative—निश्चयार्थ भविष्य-काल ।

—future perfect indicative—पूर्ण निश्चयार्थ [illegible] ।

—participle—[illegible] ।

—past cunjunctive—[illegible]

—past imperfect conjucunctive—अपूर्ण सम्भावनार्थ भूतकाल ।

—past indicative—निश्चयार्थ भूतकाल

—past perfect conjunctive—पूर्ण सम्भावनार्थ भूतकाल ।

—past perfect indicative पूर्ण निश्चयार्थ भूतकाल ।

—present conjunctive—सम्भावनार्थ वर्तमानकाल ।

—present imperfect indicative—अपूर्ण सम्भावनार्थ वर्तमानकाल ।

—present indicative—निश्चयार्थ वर्तमानकाल ।

—present perfect conjunctive—पूर्ण सम्भावनार्थ वर्तमानकाल ।

—present perfect indicative—पूर्ण-निश्चयार्थ वर्तमानकाल ।

—priphrastic—संयुक्तकाल ।

—radical—मूलकाल ।

tentation *n.* प्रयोगात्मकता ।

tentative *n.* प्रयोगात्मक प्रयास । *a.* प्रयोगात्मक ।

tenuis *n.* अनुच्चरित व्यंजन ।

teratological *a.* अद्भुतोपाख्यान-सम्बन्धी ।

teratology *n.* अद्भुतोपाख्यान ।
term *n.* शब्द, पद ।
termination *n.* शब्द का अन्त्याक्षर ।
terminational *a.* अन्त्याक्षर-सम्बन्धी ।
terminological *a.* परिभाषाशास्त्रीय । पारिभाषिक । पारिभाषिक शब्दावली-सम्बन्धी ।
terminology *n.* पारिभाषाशास्त्र । पारिभाषिक शब्दावली ।
tetraglot *a.* चतुर्भाषा-लिखित । चतुर्भाषाज्ञानी ।
tetragram *n.* चतुर्वर्णी शब्द ।
tetrasyllabic *a.* चतुरक्षर ।
tetrasyllable *n.* चतुरक्षर शब्द ।
text *n.* मूलपाठ । पाठ्य भाग ।
—book पाठ्य पुस्तक ।
textual, textuary *a.* पाठ-सम्बन्धी ।
textualism *n.* पाठोल्लेख ।
textualist *n.* पाठोल्लेखक ।
theatre *n.* प्रेक्षागार, नाटकगृह ।
theatric, (-al) *a.* नाटकीय । अभिनयात्मक ।
—performance नाट्याभिनय ।
theatricalism, theatricality *n.* नाटकीयता । अभिनयात्मकता ।
theatricalize *v.* नाटकीय बनाना । अभिनयात्मक बनाना ।
theatricals *n.* नाटकीय प्रदर्शन, नाट्याभिनय ।
theism *n.* आस्तिकता, ईश्वरवाद ।
theist *n.* आस्तिक, ईश्वरवादी ।

theistic, (-al) a. [illegible] ईश्वरवाद-सम्बन्धी ।

thematist n. [illegible] ।

theme n. विषयवस्तु, कथाप्रसंग ।

theory n. सिद्धान्त । वाद । मत ।

—of evolution विकासवाद ।

—of onamatop [illegible]

—of preception दृष्टिवाद ।

—scientific—वैज्ञानिक सिद्धान्त ।

thesis n. शोधप्रबन्ध ।

thinker n. विचारक ।

thinking n. विचार-क्रिया । a. विचारशील ।

—stream of—विचारधारा ।

third person n. अन्यपुरुष

thought n. विचार ।

—process विचार-प्रक्रिया ।

—wave of—विचारतरंग ।

threnode, threnody n. शोकगीत ।

threnodic, (-al), threnetic, (-al) a. शोकगीत-सम्बन्धी ।

threnodist n. शोकगीतकार ।

title n. शीर्षक । उपाधि ।

—page मुखपृष्ठ ।

tome n. वृहत् ग्रन्थ ।

topic n. विषय, प्रसंग, प्रकरण । विषयांग ।

topical a. विषय-सम्बन्धी । प्रकरण-सम्बन्धी ।

tract n. लघु पत्रिका ।

trade journal *n.* व्यावसायिक पत्र ।

tradition *n.* परम्परा, रूढ़ि ।

traditional, traditionary *a.* परम्परागत, रूढ़िगत ।

traditionalism *n.* परम्परावाद, रूढ़िवाद ।

tradition(al)ist *n.* परम्परावादी, रूढ़िवादी ।

tradition(al)istic *a.* परम्परावादीय, रूढ़िवादीय

tragedian *n.* दुःखान्तनाटककार । दुःखान्तनाटक-अभिनेता ।

tragedienne *n.* दुःखान्तनाटक-अभिनेत्री ।

tragedy *n.* दुःखान्तनाटक ।

—queen दुःखान्तनाटकीय नायिका ।

tragic, (-al) *a.* दुःखान्त । करुणरसप्रधान ।

tragicality, tragicalness *n.* दुःखान्तता । करुणरसप्रधानता ।

tragicomedian *n.* दुःख-सुखान्तकनाटक-अभिनेता

tragicomedy *n.* दुःख-सुखमिश्रित नाटक ।

tragicomic *a.* दुःख-सुखमिश्रित ।

transcend *v.* अनुभवातीत होना ।

transcendence, (-cy) *n.* अनुभवातीतता ।

transcendent *a.n.* अनुभवातीत (तत्व) ।

transcendental *a.* अनुभवातीत ।

transcendentalism *n.* अनुभवातीत परम तत्ववाद ।

transcendentalist *n.* अनुभवातीतपरमतत्ववादी

transcendentness *n* अनुभवातीतता ।

transcribe *v.* अनुलेखन करना, प्रतिलिपि करना

transcribed *a.* अनुलिखित, प्रतिलिपिकृत ।
transcriber *n.* अनुलेखक, प्रतिलिपिक ।
transcribing *n.* अनुलेखन, प्रतिलिखन ।
transcript *n.* अनुलिखित । प्रतिलिपि ।
transcription *n.* अनुलेखन, प्रतिलिपीकरण ।
transcriptional, transcriptive *a.* अनुलेखनीय, प्रतिलिपीय ।
transition *n.* संक्रान्ति, परिवर्तन ।
transitional, transitionary *a.* संक्रान्तिकालीन । अन्तर्वर्ती । दशापरिवर्तन-सम्बन्धी ।
—period संक्रान्तिकाल ।
transitionist *n.* संक्रान्तिवादी । दशापरिवर्तनवादी ।
transitive *a., n.* सकर्मक (क्रिया) ।
transitiveness *n.* सकर्मकता ।
translatable *a.* अनुवादनीय ।
translate *v.* अनुवाद करना ।
translated *a.* अनूदित ।
translation *n.* अनुवाद ।
translational, translatory *a.* अनुवादीय ।
translator *n.* अनुवादक ।
transliterate *v.* लिप्यन्तरण करना ।
transliteration *n.* लिप्यन्तरण ।
transliterator *n.* लिप्यन्तरणकर्ता ।
transverbate *v.* शब्दानुवाद करना ।
treatise *n.* प्रबन्ध, निबन्ध ।
treatment *n.* निरूपण, प्रतिपादन ।

—of subject विषय-प्रतिपादन ।
trend n. प्रवृत्ति ।
tribrach n. नगण ।
tribrachic a. नगण-विषयक ।
triglot a. त्रिभाषान्तरित ।
trilingual a. त्रैभाषिक ।
triliteral a. त्र्यक्षर । त्रिवर्णात्मक ।
triolet n. अष्टपदी । आठ चरणों का छन्द ।
triplet n. समन्तुकान्त पद्यत्रय ।
trisyllabic, (-al) a. त्र्यक्षर । त्रिपदांश-विषयक
trisyllable n. त्र्यक्षर, त्रिपदांश ।
tropism n. लाक्षणिक प्रयोग ।
tropist n. लक्षणा-प्रयोक्ता ।
tropology n. लक्षणा-प्रयोग ।
tune n. ताल, सुर । तालैक्य, स्वरैक्य ।

U

Ultraism n. अतिवाद ।
ultraist n. अतिवादी ।
unaccented a. बलाघातहीन । अस्वरांकित ।
unaccentuated-syllable n. बलाघातहीन-ध्वनि ।
unactable a. अनभिनेय ।
unacted a. अनभिनीत ।
unadorned a. अनलंकृत ।
unambiguous a. असन्दिग्धार्थ ।

unauthentic *a.* अप्रामाणिक।
unauthoritative *a.* अप्रमाण्य।
unconventional *a.* रूढ़िविरोधी।
uncritical *a.* [illegible]।
undeclined *a.* अविकारी।
undefined *a.* अपरिभाषित।
underplot *n.* अवान्तर कथानक अन्तर्कथा।
unequivocal *a.* अविवाद, सुस्पष्ट।
term असंदिग्ध पद।
unexplored *a.* अज्ञात।
unfabled *a.* अकल्पित।
ungrammatical *a.* व्याकरण-विरुद्ध।
ungrounded *a.* निराधार।
unhistoric, (-al) *a.* इतिहास-विरुद्ध।
uniformitarian *n.* एकरूपतावादी।
uniformitarianism *n.* एकरूपतावाद।
uniformity *n.* एकरूपता।
—of nature प्रकृति की एकरूपता।
unintelligibility *n.* अबोध्यता।
unintelligible *a.* अबोध्य।
unintelligibleness *n.* अबोध्यता।
union *n.* संघ। सम्मिलन। एकता।
unionism *n.* संघवाद।
unionist *n.* संघवादी।
unison *n.* स्वरैक्य, स्वरमेल। *a.* एकतान।
unisonal, unisonant, *a.* समध्वनि।
unisonance *n.* समध्वनिता।

unit *n.* इकाई । इकाई का परिमाण ।
—abstract—अमूर्त इकाई ।
unitarian *n.* ऐक्यवादी ।
unitarianism *n.* ऐक्यवाद ।
unity *n.* एकता ।
—ies of time, place & action
समय-स्थान-कार्य-एकलन ।
—the dramatic—ies नाटकीय एकलन
universal *a.* विश्वव्यापी ।
—intelligence महत् बुद्धि ।
universalism *n.* विश्ववाद ।
universalist *n.* विश्ववादी ।
universalistic *a.* विश्ववादीय ।
universality *n.* विश्वव्यापकता ।
universalization *n.* विश्व-व्यापीकरण ।
universalize *v.* विश्व-व्यापी बनाना ।
universalness *n.* विश्वव्यापकता ।
universe *n.* सम्पूर्ण सृष्टि, विश्व, ब्रह्माण्ड ।
universologist *n.* विश्वविज्ञानी ।
universology *n.* विश्वविज्ञान ।
unknowability, unknowableness *n.*
अज्ञेयता ।
unknowable *a.* अज्ञेय ।
unknown *a.* अज्ञात ।
unlimited *a.* असीम, अपरिमित ।
unlimitedness *n.* असीमता, अपरिमिति ।
unmeant *a.* अनभिप्रेत ।

unmentionable *a.* अनुल्लेख्य ।
unmentioned *a.* अनुल्लिखित ।
unmusical *a.* विस्वर, संगीत-विरुद्ध ।
unmusicality *n.* विस्वरता, संगीत-विरक्ति ।
unnatural *a.* अनैसर्गिक, अप्राकृतिक ।
unnaturalness *n.* अनैसर्गिकता, अप्राकृतिकता ।
unnaturalize *v.* अनैसर्गिक या अप्राकृतिक बनाना
unoriginal *a.* अमौलिक ।
unornamental *a.* अनलंकृत ।
unpaged *a.* अपृष्ठांकित ।
unparalleled *a.* अप्रतिम, निरुपम ।
unpoetic *a.* काव्यनियम-विरुद्ध ।
unpopular *a.* लोकविरुद्ध, लोकाप्रिय ।
unpopularity *n.* लोकविरुद्धता, लोकाप्रियता ।
unpractical *a.* अव्यावहारिक, अव्यवहार्य ।
unpracticality *n.* अव्यावहारिकता, अव्यवहार्यता
unprincipled *a.* सिद्धान्तहीन ।
unprogressive *a.* अप्रगतिशील, परिवर्तनविरुद्ध ।
unprogressiveness *n.* अप्रगतिशीलता, परि-
वर्तनविरुद्धता ।
unpublished *a.* अप्रकाशित ।
unquestionable *a.* निर्विवाद्य ।
unquestionableness *n.* निर्विवाद्यता ।
unread *a.* अपठित । अपढ़ ।
unreal *a.* अतात्विक । अवास्तविक ।
unreality *n.* अतात्विकता । अवास्तविकता ।
—feeling of—अवास्तविकता की भावना ।

unreasonable *a.* अयुक्तिसंगत । अयुक्तिसिद्ध ।
unreasonableness *n.* अयुक्तिसंगतता ।
unrefined *a.* अपरिमार्जित ।
unrhythmical *a.* लयरहित, तालविरुद्ध ।
unscientific *a.* अवैज्ञानिक ।
unscriptural *a.* अशास्त्रीय । शास्त्रविरुद्ध ।
unscripturally *ad.* शास्त्रविरुद्धतः ।
unsearchable *a.* अनन्वेषणीय ।
unsearchableness *n.* अनन्वेषणीयता ।
unsearched *a.* अनन्वेषित ।
unspeakable *a.* अनिर्वचनीय ।
unspeakableness *n.* अनिर्वचनीयता ।
unstability *n.* अस्थिरता ।
unstable *a.* अस्थिर ।
unstressed *a.* बलहीन ।
unsubstantial *a.* निःसत्व, निस्सार ।
unsubstantiality *n.* निःसत्वता, निस्सारता ।
unsuitability *n.* अननुकूलता ।
unsuitable *a.* अननुकूल ।
unsymmetrical *a.* असममित, विसंगत ।
unsymmetry *n.* असममिति, विसंगति ।
unsystematic *a.* अव्यवस्थित ।
unthinkable *a.* विचारातीत ।
untimeliness *n.* असामयिकता ।
untimely *a.* असामयिक ।
untune *v.* बेसुरा या बेताल करना ।
unutterable *a.* अनुच्चार्य ।

unvoiced *a.* अघोष, अननुनादित ।

—letter अघोष वर्ण ।

unwritten *a.* अलिखित ।

usage *n.* परिपाटी, चलन ।

use *n.* प्रयोग, उपयोग । उपयोगिता ।

useful art *n.* उपयोगी कला ।

utilitarian *n.* उपयोगितावादी ।

utilitarianism *n.* उपयोगितावाद ।

utilitarianize *v.* उपयोगितापूर्ण बनाना ।

utility *n.* उपयोगिता ।

utopia *n.* काल्पनिक आदर्श ।

utopian *n.* काल्पनिक आदर्शदर्शी । अव्यवहारी या स्वप्नदर्शी सुधारक ।

——socialism आदर्शवादी समाजवाद ।

utopianism *n.* कल्पित आदर्शवाद ।

utter *v.* उच्चारण करना ।

utterability *n.* उच्चार्यता, उच्चारणशीलता ।

utterable *a.* उच्चार्य, उच्चारणीय ।

utterance *n.* उच्चारण । वाक्शक्ति ।

utterer *n.* उच्चारक ।

uvula *n.* अलिजिह्वा ।

uvular *a.* अलिजिह्वा-सम्बन्धी ।

vague *a.* अनिश्चित, अस्पष्ट ।

vagueness *n.* अनिश्चितता, अस्पष्टता ।

vainglorious *a.* मिथ्याभिमानी ।
vaingloriousness *n.* मिथ्याभिमानता ।
vainglory *n.* मिथ्याभिमान ।
valediction *n.* आशीर्वाद ।
valedictory *a.* आशीर्वादात्मक ।
validity *n.* मान्यता, वैधता ।
valuation *n.* मूल्यांकन ।
value *n.* महत्ता । मूल्य ।
vanity *n.* अहम्मन्यता । मिथ्याहंकार ।
—V—Fair असार संसार ।
variability, variableness *n.* परिवर्तनीयता ।
variable *a.* परिवर्तनीय, परिवर्तनशील ।
variance *n.* विभिन्नता ।
variant *n.* पाठान्तर, पाठभेद । *a.* विभिन्न ।
variation *n.* विभिन्नता । रूपान्तर ।
—grammatical—शाब्दिक रूपान्तर ।
variorum *n.* विविध टीकासमन्वित ग्रन्थ ।
a. विविध टीका-समन्वित ।
—edition विविध टीका-समन्वित संस्करण ।
varying *a.* न्यूनाधिक, घटता-बढ़ता ।
—degree न्यूनाधिक मात्रा ।
vaticinal *a.* भविष्यसूचक ।
vaticinate *v.* भविष्यत् कहना ।
vaticination *n.* भविष्यकथन ।
vaticinator *n.* भविष्यवक्ता ।
vaticinatress *n.* भविष्यद्वक्त्री ।
venerability, venerableness *n.* पूजनीयता,

[illegible] ।

venerable a. पूजनीय, श्रद्धास्पद ।

veneration n. [illegible] पूजा-भाव ।

venerator n. श्रद्धालु, श्रद्धावान्, [illegible] ।

ventrilocution, ventriloquy n. ध्वनि-स्थानान्तरण ।

ventriloquial, ventriloquistic, ventriloquous a. [illegible] ।

ventriloquism n. शब्द-स्थानान्तरण ।

ventriloquist n. [illegible] ।

ventriloquize v. [illegible] करना, ध्वनि बदलकर बोलना ।

verb n. क्रिया, क्रियापद ।

—auxiliary—सहायक क्रिया ।

—copulative—संयोजक क्रिया ।

—deponent—अकर्तरि क्रिया ।

—intransitive—अकर्मक क्रिया ।

—reflective—कर्तरि क्रिया ।

—transitive—सकर्मक क्रिया ।

verbal a. मौखिक । शाब्दिक । क्रिया-विषयक । धातु-सम्बन्धी ।

—consistency शाब्दिक संगति ।

—noun क्रियार्थक संज्ञा ।

verbalism n. शब्दानुशीलन । शब्दशोध ।

verbalist n. शब्दानुशीलक, शब्दशोधक ।

verbality n. शब्दबहुलता ।

verbalization n. क्रियारूप में परिवर्तन ।

verbalize v. क्रियारूप में बदलना, क्रियारूप-बनाना। बहुशब्दयुक्त होना।
verbally ad. शब्दशः, अक्षरशः।
verbarian n. शब्दरचयिता, शब्द गढ़नेवाला।
verbatim ad. शब्दशः, अक्षरशः।
—report शब्दशः विवरण।
verbiage n. शब्दबाहुल्य, शब्दाडंबर।
verbigerate v. निरर्थक शब्दों का प्रयोग या आवृत्ति करना।
verbigeration n. निरर्थक शब्दावृत्ति, निरर्थक शब्द-प्रयोग।
verbose a. शब्दबहुल, शब्दाडम्बरपूर्ण।
verboseness n. शब्दबहुलता, शब्दाडम्बरपूर्णता
verifiability, verifiableness n सत्याप्यता।
verifiable a. सत्याप्य।
verification n. सत्यापन।
verificatory a. सत्यापी।
verified a. सत्यापित।
verifier n. सत्यापक।
verify v. सत्यापन करना।
verifying a. सत्यापनकारी।
vernacular n. देशभाषा।
vernacularism n. देशभाषावाद।
vernacularist n. देशभाषा-लेखक।
vernacularity n. (भाषा का) देशीपन।
vernacularization n. (भाषा का) देशीकरण।
vernacularize v. देशीभाषा-रूप में लिखना।

vernal *a.* वासन्ती, वसन्तकालीन।

versatile *a.* [illegible]। [illegible]।

—author सर्वतोमुखी [illegible]।

—genius सर्वतोमुखी प्रतिभा।

versatileness, versatility *n.* [illegible]। सर्वतोमुखी प्रतिभा।

verse *n.* पद्य, कविता।

—monger तुक्कड़।

—mongering तुक्कड़पन।

versed *a.* निपुण, निष्णात।

verselet *n.* छोटी कविता या पद्य।

versicle *n.* संक्षिप्त कविता, संक्षिप्त पद्य।

versicular *a.* पद्य-सम्बन्धी, कविता-सम्बन्धी।

—division [illegible]।

versification *n.* पद्यरचना।

versificator *n.* पद्यकार, [illegible]।

versifier *n.* पद्यलेखक, काव्यरचयिता।

versify *v.* (गद्य को) पद्यबद्ध करना।

version *n.* पाठ। पाठान्तर, भाषान्तर।

—authorized—अधिकृत पाठ।

—revised—संशोधित पाठ।

versional *a.* पाठान्तरीय, भाषान्तर-सम्बन्धी।

versionist *n.* भाषान्तरकर्ता।

verslibrist *n.* अतुकान्त [illegible]।

view *n.* दृश्य। मत।

—point दृष्टिकोण।

virtuosity, virtuosoship *n.* कला-मर्मज्ञता।

virtuoso *n.* कलामर्मज्ञ, कलाप्रेमी।
vision *n.* दृष्टि, दृष्टिशक्ति। दिवास्वप्न।
visional *a.* दृष्टि-सम्बन्धी। दिवास्वप्न-सम्बन्धी।
visionariness *n.* दिवास्वप्नदर्शिता।
visionary, visionist *n.* दिवास्वप्नदर्शी।
visual *a.* दृष्टिग्राह्य, चाक्षुष।
—illusion दृष्टिभ्रम।
—point दृश्यविन्दु।
—process दृष्टि प्रक्रिया।
visuality *n.* दृष्टिग्राह्यता, चाक्षुषता।
visualization *n.* दृष्टिगत-चित्रण। मानसदर्शन।
visualize *v.* दृष्टिगत करना, मानसदर्शन करना।
vivid *a.* सजीव। विशद।
vividity *n.* सजीवता। विशदता।
vocable *n.* शब्द।
vocabulary *n.* शब्द - समूह। शब्दावली। शब्दकोश।
vocabulist *n.* शब्दकोश-रचयिता।
vocal *n.* उच्चार, स्वर। *a.* उच्चरित, स्वर-विषयक। ध्वनिमय। मौखिक।
—cords ध्वनितन्त्री, स्वरयन्त्र।
—language मौखिक भापा।
—music कण्ठ-संगीत।
—sound कण्ठ-ध्वनि।
vocalic *a.* स्वर-संबंधी।
vocalism *n.* स्वरसाधना।
vocalist *n.* गायक।

vocality *n.* वाचिकता । गानक्षमता ।

vocalization *n.* स्वरसाधन ।

vocative *n.* सम्बोधन-पद । *a.* सम्बोधक ।

—case सम्बोधन कारक ।

voice *n.* नाद, ध्वनि । उच्चरित स्वर । वाच्य ।

—active—कर्तृवाच्य ।

—impersonal—भाववाच्य ।

—passive—कर्मवाच्य ।

voiced *a.* सघोष, ध्वनित ।

—plosive—घोषस्पर्श ।

voiceful *a.* ध्वनिपूर्ण, मुखर, नादयुक्त ।

voiceless *a.* स्वरविहीन, अघोष, [illegible] ।

voicelessness *n.* स्वरविहीनता ।

volume *n.* ग्रन्थ-खण्ड । आयतन ।

voluminosity, voluminousness *n.* अनेक पुस्तकों का लेखन । विस्तारमयता ।

voluminous *a.* अनेक खण्डों का । विस्तारमय ।

voluntary *a.* स्वेच्छाकृत । स्वेच्छाप्रेरित ।

—confession स्वैच्छिक [illegible] ।

—reaction स्वैच्छिक प्रतिक्रिया ।

voluntaryism *n.* स्वेच्छावाद, निरपेक्षावाद ।

voluntaryist *n.* स्वेच्छावादी, निरपेक्षावादी ।

vowel *n.* स्वर ।

—affinity स्वर-अनुरूपता ।

—back—पश्चस्वर ।

—central—मध्यस्वर ।

—closed—संवृतस्वर ।

—final—अन्त्यस्वर ।
—front—अग्रस्वर ।
—gradation अपश्रुति ।
—group स्वर-समुदाय ।
—halfclosed—अर्धसंवृत स्वर ।
—halfopen—अर्धविवृत स्वर ।
—harmony स्वरानुरूपता, स्वरसंगति ।
—low—निम्नस्तरीय स्वर ।
—middle—मध्य स्वर ।
—mixed—मिश्रित स्वर ।
—neutral—उदासीन स्वर ।
—open—विवृत स्वर ।
—point स्वर-मात्रा ।
—semi—अर्धस्वर ।
—similarity स्वरसाम्य ।
—short—लघुस्वर ।
—simple—मूलस्वर, ह्रस्वस्वर ।
—sound स्वरध्वनि ।
—variation स्वरभेद ।
vowelize *v.* स्वरचिह्न लगाना ।
vowelled *a.* स्वरसहित ।
vowelless *a.* स्वररहित ।
vowelly *a.* स्वरसदृश ।
vulgar *a.* अश्लील, अशिष्ट । ग्राम्य ।
—the—tongue ग्राम्यभाषा ।
vulgarian *n.* अशिष्ट व्यक्ति ।
vulgarism *n.* ग्राम्यता । ग्राम्य-प्रयोग ।

vulgarity *n.* अश्लीलता, अशिष्टता । ग्राम्यता ।
vulgarization *n.* अशिष्टीकरण, ग्राम्यीकरण ।
vulgarize *v.* अशिष्ट बनाना । ग्राम्य बनाना ।

W

walking encyclopaedia *n.* महापण्डित ।
warm-description *n.* कामोत्तेजक वर्णन ।
watch-word *n.* संकेत-शब्द ।
wave *n.* तरंग ।
—sound—ध्वनि-तरंग ।
weak *a.* प्रत्ययान्त, परिवर्तनहीन ।
—ending (मुक्त छंद में) स्वराघातहीन शब्द
weekly *n.* साप्ताहिक समाचारपत्र । *a.* साप्ताहिक ।
welfare state जनकल्याणकारी राज्य ।
well *ad.* उत्तमतः । यथेष्टतः । पूर्णतः
—balanced पूर्णसन्तुलित ।
—informed बहुश्रुत ।
—intentioned सुप्रयोजित ।
—meaning सदाशय ।
—read सुविज्ञ ।
—regulated सुनियन्त्रित ।
—reputed सुप्रसिद्ध ।
—spoken सूक्त ।
westernism *n.* पाश्चात्यवाद, पाश्चात्य पद्धति ।
westernize *v.* पाश्चात्य रंग में रँगना ।
whim *n.* चित्तलहरी । तरंग ।

whimsical *a.* तरंगी, लहरी ।
whimsicality, whimsicalness *n.* तरंगीपन, लहरीपन ।
whispered vowel *n.* फुसफुसाहटवाला स्वर ।
wide-culture *n.* सामान्य संस्कृति ।
wide-fame *n.* व्यापक ख्याति ।
wild scenery *n.* भयंकर दृश्य ।
wisdom *n.* बुद्धिमत्ता ।
—God of W—गणेश ।
wisecrack *n.* क्षिप्र उक्ति, हाजिरजवाबी ।
wisecracker *n.* क्षिप्रभाषी, हाजिरजवाब ।
with vibration *a.* सघोष ।
with external flexion *a.* वहिर्मुखी विभक्ति प्रधान ।
without vibration *a.* अघोष ।
witted *a.* विवेकयुक्त ।
witticism . परिहासोक्ति ।
witticize *v.* परिहासोक्ति करना ।
wittiness *n.* परिहासपटुता ।
witty *a.* परिहासपटु ।
word *n.* पद, शब्द ।
—big—s गर्वोक्ति ।
—blindness शब्दान्धता ।
—burning—s उत्तेजक शब्द ।
—book शब्दाभिधान ।
—formation शब्द-रचना ।
—order शब्द-क्रम ।

—picture शब्द-चित्र ।

—play शब्द-कौतुक ।

—splitter शब्दों का सूक्ष्मविश्लेषक ।

—splitting अतिसूक्ष्म शब्द-विश्लेषण ।

—wild & whirling - असम्बन्धित कथन

wordage *n.* शब्द-संख्या ।

worded *a.* शब्दों में गठित ।

wordiness *n.* शब्द-बाहुल्य, शब्दाडम्बर ।

wording *n.* शब्दयोजना, पदविन्यास ।

wordless *a.* निःशब्द, अभिव्यक्तिरहित ।

wordlore *n.* शब्दशास्त्र, पदविज्ञान । पदविज्ञानानु-
शीलन । शब्दशास्त्र-अध्ययन ।

wordlorist *n.* शब्दशास्त्री, पदविज्ञानाध्येता ।

wordly *a.* शाब्दिक ।

world *n.* विश्व, लोक । ब्रह्माण्ड ।

—external—बाह्य संसार ।

—the—of dreams स्वप्नलोक ।

—the other—परलोक ।

—this—मर्त्यलोक ।

worldliness *n.* इहलोकासक्ति ।

worldly *a.* इहलौकिक, सांसारिक । व्यावहारिक ।

—minded ऐहिक बुद्धियुक्त ।

—wise व्यवहारज्ञानी ।

—wisdom व्यवहारज्ञान ।

worship *n., v.* पूजन (करना), अर्चना (करना), आराधना या उपासना (करना) ।

worshipable, worshipful *a.* पूजार्ह,

आराधनीय, उपास्य ।
worshipability, worshipfulness *n.* पूज्यता, आराधनीयता, उपासनीयता ।
worshiper *n.* पूजक, आराधक, उपासक ।
writable *a.* लेख्य ।
writership *n.* लेखक-पद । लेखनकार्य ।
writing *n.* लेखन, लिखावट । ग्रन्थ-रचना ।
written *a.* लिपिबद्ध, लिखित, रचित ।

X

Xenoglossia *n.* भाषेतर ज्ञान, वाह्यभाषाज्ञान ।
xenomania *n.* विदेशी संस्कृति-प्रेम ।
xenophobe *n.* विदेशी-जुगुप्सक ।
xenophobia *n.* विदेशी-जुगुप्सा ।

Y

Year *n.* संवत्सर, वर्ष ।
—book अब्दकोश ।

Z

Zenith *n.* शिरोबिन्दु । पराकाष्ठा ।
zenithal *a.* शिरोबिन्दु या पराकाष्टा-सम्वन्धी ।
zoolater *n.* प्राणि-पूजक ।
zoolatrous *n.* प्राणि-पूजा-सम्बन्धी ।
zoolatry *n.* प्राणि-पूजा ।
